

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK-İSLAM EDEBİYATI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN NAHİFÎ'NİN Mİ'RÂCİYYESİ
(Metin-Muhtevâ-Tahlil)

Sıddıka AKBAŞ

Danışman
Dr. Ali ÖZTÜRK

İZMİR-2006

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**SÜLEYMAN NAHÎFÎ’NİN Mİ’RÂCİYYESİ (Metin-Muhtevâ-Tahlil)**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Sıddıka AKBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Sıddıka AKBAŞ
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Programı : Türk İslam Edebiyatı
Tez Konusu : Süleyman Nahîfî'nin Mi'râciyyesi (Metin-Muhtevâ-Tahlil)
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	<input type="radio"/>	OY BİRLİĞİ ile	<input type="radio"/>
DÜZELTME	<input type="radio"/>	OY ÇOKLUĞU	<input type="radio"/>
RED edilmesine	<input type="radio"/>	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. ***
Öğrenci sınava gelmemiştir. **

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	<input type="radio"/>
Tez mevcut hali ile basılabilir.	<input type="radio"/>
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	<input type="radio"/>
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	<input type="radio"/>

Evet

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... <input type="checkbox"/> Başarılı	<input type="checkbox"/> Düzeltme	<input type="checkbox"/> Red
..... <input type="checkbox"/> Başarılı	<input type="checkbox"/> Düzeltme	<input type="checkbox"/> Red
..... <input type="checkbox"/> Başarılı	<input type="checkbox"/> Düzeltme	<input type="checkbox"/> Red

Y. Ö. K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

Tez No: Konu Kodu: Üniv. Kodu

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının
Soyadı: **AKBAŞ**

Adı: **Sıddıka**

Tezin Türkçe Adı: **Süleyman Nahîfi'nin Mi'râciyyesi (Metin-Muhtevâ-Tahlil)**

Tezin Yabancı Dildeki Adı: **The Mi'râjiyye of Süleyman Nahîfi (Text-Content-Analysıs)**

Tezin Yapıldığı

Üniversitesi: **Dokuz Eylül**

Enstitü: **Sosyal Bilimler**

Yıl: **2006**

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans

:

Dili: **Türkçe**

Tezsiz Yüksek Lisans

:

Doktora

:

Sayfa Sayısı: **156**

Referans Sayısı: **126**

Tez Danışmanlarının:

Ünvanı: **Dr.**

Adı: **Ali**

Soyadı: **ÖZTÜRK**

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1- **Dini Edebiyat**

2- **Süleyman Nahîfi**

3- **Mi'râciyye**

4- **Mi'râc**

5- **Tasavvuf**

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1- **Literatur of Religion**

2- **Süleyman Nahîfi**

3- **Mi'râjiyye**

4- **Ascension (Mi'râj)**

5- **Sufism**

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet

Hayır

ÖZET
Yüksek lisans Tezi
SÜLEYMAN NAHİFÎ'nin Mİ'RÂCİYYESİ (Metin-Muhtevâ-Tahlil)
Sıddıka AKBAŞ
Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Türk İslam Edebiyatı Programı

SÜLEYMAN NAHİFÎ'nin Mİ'RÂCİYYESİ (Metin-Muhtevâ-Tahlil)"
ismini verdiğimiz bu çalışmada, Nahîfî'nin Mi'râciyye'sinin tenkitli metnini vererek manzumenin dînî ve tasavvufî edebiyat açısından tahlili yapıldı.

Çalışmamız giriş bölümü dâhil üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Süleyman Nahîfî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verdikten sonra, Mi'râc ve edebiyatımızdaki Mi'râc-nâmeler hakkında bilgi verildi.

Tezimizin birinci bölümünde Nahîfî'nin Mi'râcü'n-Nebî'sinin muhtevâsını vererek, Türk-İslâm Edebiyatı bakımından önemini vurguladıktan sonra Mi'râciyye'de yer alan dînî ve tasavvufî kavramların tahlili yapıldı.

İkinci bölümde ise Mi'râciyye nüshalarının tavsifi ve metin kuruluşunda izlediğimiz yolu anlatarak Mi'râcü'n-Nebî'nin tenkitli metnine yer verildi.

Anahtar Kelimer: 1- Dini Edebiyat 2- Süleyman Nahîfî 3- Mi'râciyye 4- Mi'râc 5- Tasavvuf

ABSTRACT
Yüksek lisans Tezi
The Mi'râjiyye of Süleyman Nahîfî (Text-Content-Analiysis)
Sıddıka AKBAŞ
Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Türk İslam Edebiyatı Programı

In this thesis we study text of the *Mi'râjiyye* [The Story of the Ascend of Prophet Muhammed] by Süleyman Nahîfî and make a content analysis with a brief information about the Miraj and the Miraj-namas [Ascension Letters] in religious and mystical literature.

The thesis consist of an introduction and two chapters. After a brief introduction about the life, personality and works of the author, Suleyman Nahîfî, the importance of Mirâj and Mirâj-names is explained.

In the first chapter the content of Nahîfî's Miraj al-Nabi (Ascension of the Prophet) is given and an analysis religious and mystical concepts are made with an emphasis on significance of text of Nahîfî's *Mi'râjiyye* in the Turkish Islamic literature.

In chapter two, a description of condition of manuscripts copies and the method followed in constructing the text from them is made. A critical edition of the *Mi'râj al-Nabi* is included in this chapter.

Key World: 1- Literatur of Religion 2- Süleyman Nahîfî 3- Mi'râjiyye 4- Ascension (Mi'râj) 5- Sufism

ÖNSÖZ

İslam dinini kabul etmiş milletlerin, dini kültüründen dolayı ortak konuları içeren Dînî Edebiyat oluşmuştur. Dînî Edebiyatımızda işlenen konuların başında Hz. Peygamberin hayatı gelir. Hz. Peygamberin mûcizesi olan mi'râc hadisesi, Dînî Edebiyat konuları arasında önemli bir yere sahiptir. Klasik şairlerimizin Divânlarında da mi'râc hadisesine yer verildiği görülmektedir. XV. ve XVI. yüzyıllarda edebiyatımızda birçok manzum mi'râciye yazılmıştır. Mi'râc-nâme genel adıyla bilinen manzum veya mensur eserler ortaya konulmuştur. Özde bir, ama detayda farklı olan bu eserlerde menkabevî bir anlatım hâkimdir. Mi'râciyeler, daha çok kasîde tarzında yazılmıştır. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Divan ve Mesnevîler içinde bir mi'râciye bulundurmamak gelenek olmuş ve na'tlar ile medhiyeler arasında mi'râciyelere yer verilmiştir. Bunların içerisinde muhteva açısından en başta gelen meşhur şairlerimizden Süleyman Nahîfî'nin Mi'râciyye'sidir.

Nahîfî'nin Mi'râciyye'si, Metin-Muhtevâ-Tahlil açısından kapsamlı olarak şimdiye kadar bir araştırmaya konu olmadığı için biz de bunu tez konusu olarak seçtik. Süleyman Nahîfî (1640/1645–1738), Osmanlı Devletinin yüksek kademelerinde görev yapmış ve hizmet etmiş, büyük bir dil, din ve tasavvuf âlimidir. Devrinde ilmiyle, kültürüyle ve eserlerinin çokluğuyla meşhur olan Nahîfî, XVIII. asrın birinci derecede değilse bile ikinci derecedeki şairleri arasındadır. Türk Edebiyatına her tür nazım şekliyle eser vermiştir. Mevlânâ'nın Mesnevî adlı eserini büyük bir ustalıkla Türkçe'ye çevirmesi de, onun iyi bir Farsça ve Arapça eğitimi aldığını gösterir.

Tez konusu olarak seçtiğimiz Süleyman Nahîfî'nin Mi'râciyye'sinin ne zaman yazıldığına dair elimizde kesin bir bilgi mevcut değildir. Araştırmalarımız neticesinde mevcut üç nüshasına ulaştık. Bu nüshalardan Topkapı Sarayı Müzesi'nden aldığımız nüshanın istinsah tarihi 1188 (1774–1775), müstensihisi de Mustafa bin Hacı İbrahim'dir. Diğer iki nüshanın istinsah tarihi ve müstensihisi bilinmemektedir.

Çalışmamızda, Nahîfî'nin Mi'râciyye'sinin tenkitli metnini verip manzumelerinin dînî ve tasavvufî edebiyat açısından tahlilini yapmaya çalıştık. Tezimiz giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş öncelikli olarak Süleyman Nahîfî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verdikten sonra, mi'râc hadisesine ve edebiyatımızdaki mi'râc-nâmeler hakkında geniş bilgi vermeye çalıştık.

Birinci bölümünde Nahîfî'nin Mi'râcî'n-Nebî'sinin muhtevâsını vererek, Türk-İslâm Edebiyatı bakımından önemini vurguladıktan sonra Mi'râciyye'de yer alan dînî ve tasavvufî kavramları tahlil ederek, şâirimizin bu kavramlara yüklediği anlamları tespit etmeye çalıştık.

Tezimizin İkinci bölümünde ise, Mi'râciyye nüshalarının tavsifi ve metin kuruluşunda izlediğimiz yolu anlatarak Mi'râcî'n-Nebî'nin tenkitli metnine yer verdik.

Böyle bir çalışmaya teşvik eden, çalışmalarım esnasında konuya fikir ve eleştirileriyle farklı bakış açıları kazandıran ve her konuda yardımlarını esirgemeyen merhum hocam Prof. Dr. Halil İbrahim ŞENER Bey'i rahmetle anıyorum.

Merhum hocamın emekliliğinin ardından tez danışmanı olarak atanan ve katkılarını esirgemeyen hocam Dr. Ali ÖZTÜRK Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Hadis konularını araştırmamda emeği geçen değerli hocam Yard. Doç. Dr. Abdülkadir PALABIYIK ve Dr. M. Sait TOPRAK Beylere ve yazım aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen Sokol BRAHAJ ve Mustafa DUMLUPINAR'a da müteşekkir olduğumu belirtmek isterim.

Sıddıka AKBAŞ

İZMİR 2006

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI.....	III
Y.Ö.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR.....	XV

GİRİŞ

SÜLEYMAN NAHİFÎ ve Mİ'RÂC-NÂMELER

A. SÜLEYMAN NAHİFÎ.....	2
1. Hayatı.....	2
2. Şahsiyeti.....	3
2.1. İlmî Şahsiyeti.....	3
2.2. Edebî Şahsiyeti.....	4
2.3. Tasavvufi Şahsiyeti.....	5
3. Eserleri.....	6
3.1. Manzum Eserleri.....	6
3.2. Mensur Eserleri.....	9

B. MÎ'RÂC ve MÎ'RÂC-NÂMELELER.....	10
1. Mî'râc.....	10
2. Edebiyatımızda Mî'râc ve Mî'râc-nâmeler.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

MÎ'RÂCÜ'N-NEBÎ'NİN MUHTEVÂSİ ve DÎNÎ-TASAVVUFÎ TAHLİLİ

A. MÎ'RÂCÜ'N-NEBÎ'NİN MUHTEVÂSİ VE EDEBÎ AÇIDAN ÖNEMİ..	21
1. Mî'râcü'n-Nebî'nin Muhtevası.....	21
2. Mî'râcü'n-Nebî'nin Türk İslam Edebiyatı Bakımından Önemi.....	24
B. DÎNÎ VE TASAVVUFÎ KAVRAMLAR.....	26
1. DİN.....	26
1.1. Allah.....	26
1.2. Melekler.....	28
1.2.1. Cebrâil.....	28
1.2.2. Mîkâil.....	30
1.2.3. Rıdvân.....	30
1.2.4. Mâlik.....	30
1.2.5. İsmâil.....	31
1.3. Ayetler ve Hadisler.....	31
1.3.1. Ayetler.....	31
1.3.2. Hadisler.....	36
1.4. Peygamberler.....	36

1.4.1. Hz. Âdem.....	36
1.4.2. Hz. İdris.....	37
1.4.3. Hz. Nûh.....	38
1.4.4. Hz. İbrâhim (Halîl-i Güzîn, Cedd-i Kerîmün Halîl).....	38
1.4.5. Hz. İsmâil.....	39
1.4.6. Hz. Yûsuf.....	40
1.4.7. Hz. Mûsâ.....	41
1.4.8. Hz. Hârûn.....	42
1.4.9. Hz. Yahyâ ve Hz. İsâ.....	42
1.4.10. Hz. Yûnus.....	43
1.4.11. Hz. Muhammed.....	43
1.5. Âhiret ile ilgili mefhumlar.....	46
1.5.1. Cennet.....	46
1.5.1.1. Umumi Tasvirler.....	46
1.5.1.2. Hûri ve Gılmân.....	47
1.5.1.3. Irmaklar.....	48
1.5.2. Cehennem ve Tabakaları.....	49
1.6. Mi'râc ile ilgili mefhumlar.....	50
1.6.1. Mi'râc'ın Sebebi.....	50
1.6.2. Mi'râc'ın Sayısı ve Mahiyeti.....	51
1.6.3. Mi'râc'ın Tarihi.....	51
1.6.4. Davetin Tebliği.....	52
1.6.5. Şerh-i Sadr.....	53
1.6.6. Mi'râc'ın Başladığı Yer.....	54

1.6.7. Binitler.....	55
1.6.7.1. Burak.....	55
1.6.7.2. Mi'râc.....	55
1.6.7.3. Refref.....	56
1.6.8. Namaz.....	56
1.6.8.1. Namazın Farz Oluşu.....	56
1.6.8.2. Mescid-i Aksâ'da Peygamberlerle Kılınan Namaz.....	57
1.6.8.3. Kudüs'te Kılınan Namaz.....	57
1.6.9. İçecekler.....	58
1.6.10. Gökler.....	58
1.6.11. Mî'râc'da Adı Geçen Mekanlar.....	59
1.6.11.1. Mekke.....	59
1.6.11.2. Medine(Taybe).....	60
1.6.11.3. Kudüs (Mevlid-i İsâ).....	60
1.6.11.4. Safâ ile Merve.....	60
1.6.11.5. Mescid-i Aksâ.....	61
1.6.11.6. Medyen.....	61
1.6.11.7. Sînâ.....	61
1.6.11.8. Sidre-i Münteha.....	62
1.6.11.9. Beytü'l-Ma'mûr.....	63
1.6.12. Hicâblar.....	63
1.6.13. Levh-i Mahfuz (Levh-i Cebîn).....	64
1.6.14. Kalem.....	64
1.6.15. Ru'yet.....	64

1.6.16. Tekellüm.....	65
1.6.16.1. Tahiyat.....	65
1.6.16.2. Hz. Muhammed'in Allah ile Konuşma Şekli.....	65
1.6.17. Mi'râc'dan Dönüş.....	66
1.6.18. Ebû Cehil'in Tepkisi.....	66
1.6.19. Hz. Ebubekir'in Tasdiki.....	67
1.6.20. Mescid-i Aksâ'yı Tarif.....	67
1.6.21. Kervanlardan Haber Sorulması.....	68
1.7. Dînî Şahsiyetler.....	68
1.7.1. Dört Halife.....	68
1.7.2. Sahabîler.....	69
1.7.2.1. Enes bin Mâlik.....	69
1.7.2.2 Ebû Saîd el-Hudrî.....	70
1.7.3. İsmi Geçen Bazı Şahsiyetler.....	70
1.7.3.1. Belkis.....	70
1.7.3.2. Ebû Tâlib.....	71
1.7.3.3. Ümmühânî.....	71
2. TASAVVUF.....	71
2.1. Âlem-i Vahdet.....	72
2.2. Anâsır-ı Erba'a (Çâr-ı Anâsır).....	72
2.3. Cevher ve Araz.....	72
2.4. Hikmet.....	73
2.5. İlm-i Ledünn.....	74
2.6. Kem ü Keyf.....	74

2.7. Sâlik.....	74
2.8. Yakîn.....	75

İKİNCİ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

A. NÜSHALARIN TAVSİFİ ve METİN KURULUŞUNDA İZLENEN YOL..	77
1. Nüshaların Tavsifi.....	77
2. Mi'râc-nâme Metninin Kuruluşunda İzlenen Yol.....	78
B. SÜLEYMAN NAHÎFÎ'NİN Mİ'RÂCÜ'N-NEBÎ'Sİ (TENKİTLİ METİN)..	81
SONUÇ.....	150
BİBLİYOGRAFYA.....	151

Kısaltmalar

(a.s.)	= Aleyhi's-Selam
a.g.e.	= Adı geçen eser
a.g.ç.	= Adı geçen çalışma (Tez)
bkz.	= bakınız
bs.	= basımı
c.	= cilt
Çev.	= Çeviren
DEÜ	= Dokuz Eylül Üniversitesi
DİA	= Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Enst.	= Enstitüsü
Fak.	= Fakültesi
GÜ	= Gazi Üniversitesi
Haz.	= Hazırlayan
Hz.	= Hazreti
İÜ	= İstanbul Üniversitesi
Ktp.	= Kütüphane
Ktb.	= Kitabevi
MEB	= Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ	= Marmara Üniversitesi
nu.	= numara
(r.a.)	= Radiye Allahu Anhü
S.	= Sayı
s.	= sayfa
SÜ	= Selçuk Üniversitesi
TDV	= Türkiye Diyanet Vakfı
TDEA	= Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
Ty.	= Türkçe Yazmalar
öl.	= ölüm tarihi
vb.	= ve benzerleri
Yay.	= Yayınları
vr.	= varak
yk.	= yaprak
YÖK	= Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

SÜLEYMAN NAHÎFÎ ve MÎ'RÂC-NÂMELER

A. SÜLEYMAN NAHİFİ

1. Hayatı

XVII. asrın son ve XVIII. asrın ilk yarısında yaşamış olan Süleyman Nahîfi, tahminen 1640- 1645 yılları arasında İstanbul'da doğmuştur. Babası Yazıcı Salih Oğlu Abdurrahman Efendi'dir.¹

Nahîfi'nin eğitim durumuyla ilgili bilgilere kaynaklarda fazlaca yer verilmemiştir. Fakat Mevlânâ'nın Mesnevî adlı eserini büyük bir ustalıkla Türkçeye çevirmesi, onun iyi bir Farsça ve Arapça eğitimi aldığını gösterir. Ayrıca önemli bir tarihi eser olan *Habîbü's-siyer*'i Farsça'dan Türkçeye çevirmiştir.²

Gençliğinde büyük hattat Hâfız Osman (1642-1698)'dan güzel yazı dersleri alarak sülüs, nesih ve tâ'likten icazet almıştır.³ Hattatlık ve bazı memurluklarla geçimini sağlayan Nahîfi, babasının da Yeniçeri olmasından dolayı ilk olarak Yeniçeri kaleminde vazife yapmıştır. 1682'de yine memur olarak Mısır'a gitmiştir. Bu seyahatinin hangi maksatla yapıldığına dair kaynaklarda fazlaca bir bilgi yoktur.⁴

Mısır dönüşünde, 1688'de elçilikle vazifelendirilmiş olan Ebû Kavuk Mehmed Paşa ile beraber yazıcı olarak Nahîfi de İran'a gitmiştir. Nahîfi, Revan, Tebrîz, Nahcivan, Kazvin, Kâşân ve İsfahan taraflarını dolaşmış ve edebiyat çevreleriyle dostluklar kurmuş, zekâsı ile takdir ve hayranlık toplamıştır. İsfahan'da iken dört büyük halifeye hürmet ve Râfızîliğe lânet ifade eden hicivler yazmıştır.⁵

İstanbul'a dönüşünde Şehid Ali Paşa'nın tavsiyesi üzerine, Kazasker Arif Efendi'den dul kalan bir hanımla evlenmiş, iki sene sonra boşanmış ve bir daha da hiç evlenmemiştir. Bir müddet sonra Şehid Ali Paşa, Rikâb-ı Kâim-makâm

¹ Nihad Sâmi Banarlı , *Resimli Türk Edebiyat Tarihi*, c. I-II, MEB Yay., İstanbul 2001, s. 779; Müstakimzâde, *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymaniye Ktp., Halet Efendi, nu. 628, vr. 389^b.

² Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi, (Edebiyat Tarihi-Metinler)*, Akçağ Yay., 9. Baskı, Ankara 2003, s. 215.

³ Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, İbnülemin neşri, Devlet Matbası, s. 213- 214.

⁴ Zekeriya Usluer, *Süleyman Nahîfi Hayatı, Eserleri ve Hilyetü'l-envâr'ı*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994, s. 10; Nihad Sâmi Banarlı, *a.g.e.*, s. 779.

⁵ Banarlı, *a.g.e.*, s. 779; Amil Çelebioğlu, *Mesnevi Şerif ve Manzum Mesnevi Tercümesi*, c. I, s. 3.

(Sadrazam Vekili) iken onun yanında Divan Efendisi olarak görev yapmıştır.⁶

Nahîfî, 1718’de Avusturya-Venedik ile imzalanan Pasarofça Antlaşması gereğince saray tarafından elçi tayin olunan Damat İbrahim Paşa (öl. 1730)’nın beraberinde Avusturya’ya gider.⁷ Daha sonraları hizmetlerinden dolayı Divân-ı Sultânî Hocalıklarından baş mukataacılık vazifesi verilir. Nahîfî, 1726’dan itibaren Şıkk-ı Sâni Defterdârı (Maliye Bakanı Yardımcısı) olarak görev yaptıktan sonra kendi arzusuyla emekli olmuştur.⁸

Nahîfî, 1738 tarihinde, bazı kaynaklara göre emekliliğinden sonra, bazılarının göre ise defterdar olduğu sırada İstanbul’da doksan yaşını geçmiş olarak vefat etmiştir.⁹ Mezarı, Topkapı dışında Maltepe Caddesi üzerinde “Fransız Müslüman Mezarlığı” ismiyle bilinen mezarlığın yanındaki köşededir.¹⁰

2. Şahsiyeti

2.1. İlmî Şahsiyeti

Eserlerinden Arapça, Farsça ve İslam ilimlerini iyi bildiği anlaşılan Nahîfî’nin zamanın ilim müessesesi olan medreseden yetişmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Eserlerini daha çok dinî, tasavvufî, itikadî ve ictimai alanlarda yazmıştır. Ehl-i sünnet inancından ve Hanefî mezhebindedir. Özellikle İsfahan’da iken Râfizîliği hicvedici şiirler yazması bunun bir ispatı sayılır.

⁶ İsmail Belig, *Nuhbetü’l-âsâr li-zeyli Zübdeti’l-eş’âr*, Haz: Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Gazi Üniversitesi, Yay., Ankara 1985. s. 566.

⁷ Esad, *Tezkire*, İstanbul Üniversitesi Ktp., Ty, nu. 2095, vr. 221^a.

⁸ Safâyî, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nu. 2549, vr. 347^a; Banarlı, *a.g.e.*, s. 779.

⁹ Müstakimzâde, *Tuhfe-i Hattâtîn*, s. 213.

¹⁰ M. Orhan Bayrak, *İstanbul’da Gömülü Meşhur Adamlar*, İstanbul 1979, s. 134; Ayrıca geniş bilgi için bkz. Bursalı, Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. I-III, İstanbul, Hicri 1333, c. II, s. 271; Kenan Seyithanoğlu, *Süleyman Nahîfî ve Hicretü’n-nebîsi*, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü (Yayımlanmamış Tez), İstanbul 1962, s. 1-5; Mehmed Süreyya, *Sicilli Osmânî*, c. I-IV, İstanbul 1308-1315, s. 548; Seyit Kemal Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul 1983, s. 534; Abdülkadir Karahan, *“Nahîfî”*, *Türk Ansiklopedisi*, c. XXV, Ankara 1977, s. 77.

Kısaca, Nahîfî “Kemal-i irfan ve dirayetle meşhur, derviş, pâk tıynet ve asrında te’lifât-ı kesîre ile emsâline fâik ve insan-ı kâmil dimeğe layık ...”¹¹ bir sanatkardır.

2.2. Edebî Şahsiyeti

Devrinde şairliğinin yanı sıra ilmiyle, kültürüyle ve eserlerinin çokluğuyla meşhur olan Nahîfî, XVIII. asrın birinci derecede değilse bile ikinci derecedeki şairleri arasındadır.

Nahîfî, devrinin büyük bir dil, din ve tasavvuf âlimidir. Türk Edebiyatında hemen her çeşit nazım şekliyle eser vermiştir. Eserleri, dînî, tasavvufî, itikâdî ve ictimâî konuları içerir. Hz. Peygamber ile ilgili eserleri tezkirelerde belirtilir. Bunun yanı sıra çok çalışan ve çok yazan velûd bir muharrirdir. Bu başarısını sanatkârlık kabiliyeti yanında yaptığı seyahatlere de borçludur.

Nahîfî’nin *Hilyetü’l-envâr*’da toplanan ilâhi diyebileceğimiz dini gazelleri ve na’leri istisna edilecek olursa diğer gazellerinin çoğu aşkı terennüm eden lirik gazellerdir.¹² Nâhîfî’de XVII. yüzyıldan başlayarak divan şairlerini etkileyen Sebki Hindî¹³ tarzının izlerini görmek de mümkündür.¹⁴ Atasözleri, deyimler, tekerlemeye benzer halk sözlerini kullanmak bu tarzın esaslarından. Yine Sebki Hindî’nin özelliği olan tenasüp, hüsn-i ta’lil gibi sanatları Nahîfî de çokça kullanmıştır.

Mevlânâ’nın Mesnevî-i Mânevîsini, aynı kafiye ve vezinle Türkçeye tercüme eden Nahîfî esaslı ve kudretli bir şair olduğunu bu eseriyle ispatlamıştır.

¹¹ Müstakimzâde, *Manzûme-i Akâid*’in sonundaki müstensih notu, Süleymaniye Ktp. , Esad Efendi, nu. 2890, vr. 60^a.

¹² Selma Emir, *Süleyman Nahîfî ve Gazelleri*, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, (Yayımlanmamış Tez), İstanbul 1942, s. 4.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 406.

¹⁴ A. İrfan Aypay, *Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı’nın Tenkitli Metni)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 1992. s. 12.

Velûd ve sanatkâr bir şair olan Nahîfî, *Mi'râcü'n-Nebî*, *Hilyetü'l-envar*, *Hicretü'n-Nebî*, *Mevlidü'n-Nebî* gibi eserlerini Hz. Muhammed (a.s.)'in aşkından ve çok samimi bağlılığından dolayı akıcı bir ifadeyle dile getirmiştir. Sanat kudreti kadar kusursuz bir dile sahip olan Nahîfî arûza da oldukça hâkimdir. Şiirlerinde ayet ve hadisleri iktibas veya telmih yoluyla sıkça kullanmış, tasavvufî istilahların yanında Arapça ve Farsça terkiplere de yer vermiştir. Buna rağmen Nahîfî'nin dili, bir önceki yüzyılın, özellikle Sebk-i Hindi şairlerinin ağır ve süslü diline göre daha sadedir. Divan şiirinin dili devam etmekle beraber, öte yandan bir sadeleşme çabası içerisinde olduğu görülür.

Muallim Nâci Nahîfî için; “Şimdiye kadar İstanbul’un yetiştirdiği şairlerin tabiat kuvveti cihetiyle en büyüğüdür” demiştir.¹⁵ Ayrıca Ali Canib de, “Ben bu kadar ileri gitmeyi doğru bulmuyorum. Fakat Nahîfî'nin esas kudreti lirik bir şair oluşundadır”¹⁶ demiştir.

2.3. Tasavvufi Şahsiyeti

Eserlerinde tasavvufî temaları işleyen Nahîfî'nin, tezkirelerde vecd halinde bir mutasavvıf olduğuna değinilmez. Yazdığı ilâhi ve na'tlarda tek istediği şey; Allah'ın ondan razı olması ve Peygamber'in şefâatine nâil olabilmesidir. Nahîfî'nin hangi tarikata mensup olduğu ve mürşidinin de kim olduğu açıkça belli değildir. Ama Mısır'a giderken Konya'da Mevlânâ Türbesi'ni ziyaret ettiği için, Ali Canib Bey onun Mevlevî olduğunu ileri sürmektedir.¹⁷

3. Eserleri

Süleyman Nahîfî'nin 15 tane manzum ve 4 tane mensur olmak üzere toplam 19 tane eseri mevcuttur.

¹⁵ Muallim Nâci, *Esâmî*, İstanbul 1308, s. 319.

¹⁶ Ali Cânib Yöndem, “Süleyman Nahîfî” *Hayat Mecmuası*, c. I, S. 22, s. 6.

¹⁷ *Usluer, a.g.e.*, s. 10; *Banarlı, a.g. e.*, s. 779; *Aypay, a.g.ç.*, s. 7.

3.1. Manzum Eserleri

1.1. *Dîvân*: Nahîfî'nin iki türlü divanı vardır. Bunlardan birinde her türden şiirleri varken diğesinde sadece dini şiirleri mevcuttur. Dînî ve lâ-dînî dîvânlarında genel olarak dinî, tasavvufî, rindâne ve aşıkâne yazılmış şiirlere rastlanır. Bazı nüshaları klasik divan tertibinden farklıdır. Çeşitli şahıslara yazılmış kasîdeler, tarihler, gazeller, musammatlar ve rubaîler mevcuttur. Bununla birlikte divanı hakkında, din-tasavvuf, cemiyet, insan, tabiat gibi konu başlıkları ve bunlara mukabil alt başlıklar şeklinde işlenerek tahlile dayanan bir doktora çalışması yapılmıştır.¹⁸

1.2. *Manzum Mesnevî Tercümesi*: Mevlânâ'nın meşhur eserinin aynı vezinde tercümesidir. Nahîfî, Mesnevî tercümesinin aynen alındığını ve aslı kelime kelime ifade etmediğini eserin önsözünde belirtmiştir. Bununla birlikte dilin imkânları nispetince bazı beyitler mealen, bazı beyitler de vezin ve kafiyeyi tamamlamak suretiyle tercüme edilmiştir. Nahîfî ilk üç cildi tamamladıktan sonra tercümeğe ara verir. Sultan III. Ahmed ve Damat İbrahim Paşa'nın teşvikiyle tercümeğe tekrar başlar ve tercümeği 1730'lu yıllarda tamamlar. Tercümenin de Mesnevî kadar ilgi görmesi Nahîfî'nin başarısını ortaya koyar. Eser matbûdur.¹⁹

1.3. *Hicretü'n-nebî*: 788 beyitlik, müfteilün / müfteilün / fâilün kalıbıyla yazılmıştır. Nüshalar itibariyle beyit sayısı farklılık gösterir. Te'lif tarihi belli değildir. Bu eser, klasik mahiyetteki mesnevîlerin tertip ve hususiyetlerine uygun olarak besmele, hamdele, tevhid ve na'tla başlar. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğumundan, çocukluğundan, Hz. Hatice ile evlenmesinden, mi'râcdan ve nübüvvetten bahsedilir. Eser, tenkidli olarak yayımlanmıştır.²⁰

1.4. *Mevlidü'n-nebî*: Aruzun müfteilün / müfteilünn / fâilün kalıbıyla yazılmış 1106 beyitlik bir mesnevîdir. Eser, besmeleyle başlar ve üç bölümden

¹⁸ A. İrfan Aypay, *Nahîfî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 1992.

¹⁹ Eserin aslı ve tercümesi 1851 yılında Mısır, Bulak Matbaası'nda basılmıştır. Daha sonra, Mısır'da basılan eserin aynı yeni yazıyla ve nesre çevrilerek Âmil Çelebioğlu tarafından 3 cilt olarak (Sönmez Neşriyat, İstanbul 1967) yayımlanmıştır.

²⁰ Âmil Çelebioğlu, "Süleyman Nahîfî'nin *Hicretü'n-nebî* adlı Mesnevîsi", *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1986, s. 53-64.

oluşur.

Birinci bölüm, besmele'nin faziletlerinden; ikinci bölüm, Allah'ın büyüklüğünden ve hamd ü senâdan; üçüncü bölüm, Hz. Peygamber'in zürriyeti, doğumu ve çocukluğundan bahsetmektedir.²¹ Mevlid'in tenkitli metni ile ilgili yüksek lisans çalışması yapılmıştır.²²

1.5. **Zuhrü'l-âhire**: İnanç esaslarıyla ilgili, aruzun fâilâtün / fâilâtün / fâilün kalıbında yazılmış 1009 beyitlik bir mesnevîdir. Nahîfî bu mesnevîsinde “Âmentü”deki esasları açıklar. İlk 756 beyitlik kısmı bazı nüshalarda *Tevhîd-i Hak* ve *Manzûme-i Âkâid* adıyla geçer. Son 253 beyitlik kısım ise bazı nüshalarda *Fazîlet-i Savm* adıyla geçmektedir. Bu kısımda da orucun fazilet ve hükümlerinden bahsedilir. Şairin önceden yazdığı iki eserini birleştirerek meydana getirdiği ve *Zuhrü'l-ahire* adını verdiği anlaşılmaktadır.²³ Eserin *Fazîlet-i Savm* kısmı neşredilmiştir.²⁴

1.6. **Mev'izatü'n-nüfûs**: Aruzun feilâtün / mefâilün / feilün kalıbıyla yazılmış 55 beyitlik bir mesnevîdir. Divanında da aynı adı taşıyan bir kaside bulunmaktadır.²⁵ Peygamberimizin özelliklerinden ve diğer peygamberlere nazaran üstünlüklerinden bahseder. Ashâb-ı kirâmın Peygamber'e karşı sevgi ve saygısından misaller getirir. Peygamberimizin de ashabını öven hadis-i şeriflerini yer yer iktibas ve telmih yoluyla ortaya koyar. Eserin beş adet yazma nüshası tespit edilebilmiştir.²⁶

1.7. **Enfüsü'l-âfâk**: Aruzun müfteilün / müfteilün / fâilün kalıbıyla yazılmış 1098 beyitlik bir mesnevîdir. Dinî ve tasavvufî muhtevalı bir eserdir. Âfâk ve 'araz ile ilgili ayetler ve bu mevzu ile ilgili bölümlerin yanında akıl, kalp ve

²¹ Usluer, a.g.ç., s. 16.

²² Yusuf Karaca, *Süleyman Nahîfî Efendi ve Mevlidi, (Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Mevlidin Tenkitli Metni*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1997.

²³ Aypay, a.g.ç., s. 16.

²⁴ Âmil Çelebioğlu, “Fazîlet-i Savm (Zuhrü'l-Ahire) Mesnevîsi”, *Diyanet Dergisi*, S. 112-113, Ankara 1971, s. 342-350.

²⁵ Aypay, a.g.ç., s. 17.

²⁶ Süleymaniye Ktp., H. Mahmut Efendi, nu. 3719/2; Esad Efendi, nu. 3395/2; Mihrişah Sultan, nu. 399/3; Hamidiye, nu. 1211/2; Çorlu Ali Paşa, nu. 447.

nefsin tarifleri yapılmıştır. Bu mesnevî ile ilgili yüksek lisans tezi yapılmıştır.²⁷

1.8. **Mi'râciyye**: Arzun fâilâtün / fâilâtün / fâilün kalıbıyla yazılmış 1159 beyitlik bir mesnevîdir. Hz. Peygamber'in mi'râc hadisesinden bahseder. Nahîfî, konu ile ilgili hadislerden iktibaslar yapmıştır.

1.9. **Âdâb-ı Tarikat ve Kavâid-i Hakikat**: Takriben 140 beyitlik, fâilâtün / fâilâtün / fâilün kalıbıyla yazılmış bir mesnevîdir. Üç bölümden meydana gelir.

Birinci bölüm, mukaddime kısmıdır. Hızır (a.s.)'la yapılan konuşmaların yer aldığı bölüm olup mensurdur. İkinci bölüm, kader ve kaza ile ilgili beyitlerden oluşmaktadır; üçüncü bölüm, tarikat ve hakikat kaideleri adı altında muhtelif beyitlerden meydana gelir.²⁸

1.10. **Mübâhase-i Kazâ vü Kader**: Aruzun fâilâtün / fâilâtün / fâilün kalıbıyla yazılmış 260 beyitlik bir mesnevîdir. İman esaslarından olan kaza ve kader konusunu didaktik üslûpla ele alır. Kader ve kazaya imanın önemini ve gerekliliğini işler. Bazı mukadderata dair sorulara cevap veren beyitler de mevcuttur. Yer yer kelâmî konulara da temas eder. Kütüphanelerde iki adet yazma nüshası tespit edilebilmiştir.²⁹

1.11. **Tahmîs-i Kasîde-i Mudarriye**: Nahîfî, İmam Saîd el-Bûsîrî (öl.1296)'nin kasidesini tahmis etmiştir. Tamamı 40 benttir. Hz. Peygamber ve Aşere-i mübeşşerenin vasıflarını anlatır.³⁰

1.12. **Tahmîs-i Kasîde-i Baned Suâd**: Kâ'b b. Züheyr'in 17 bentlik Arapça kasidesinin Türkçe tahmisidir. Tamamı 57 bent olan eserin sonuna Nahîfî, Türkçe 15 bent daha eklemiştir. Baş tarafında altı varaklık bir mukaddimesi mevcuttur. Eser iki kere basılmıştır.³¹

²⁷ Arife Çomar, *Süleyman Nahîfî Enfüsü'l-Âfâk*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001.

²⁸ Aypay, *a.g.ç.*, s. 18.

²⁹ Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nu. 2245; İstanbul Üniversitesi Ktp., Ty., nu. 1652.

³⁰ Usluer, *a.g.ç.*, s. 19.

³¹ Usluer, *a.g.ç.*, s. 19.

1.13. **Kasîde-i Lâmiyye Şerhi**: Ka'b bin Züheyr'in kasîdesinin şerhidir. Eserin üç adet yazma nüshası mevcuttur.³²

1.14. **Tercüme-i Kasîde-i Bürde**: İmam Saîd el-Bûsîrî (öl.2196)'nin esas ismi *el-Kevâkibü'd-dürriye fî meth-i hayrû'l-beriyetü'l-Bürde* olan kasidesinin tercümesidir. Bazı nüshalarında nazîre ismiyle de geçmektedir. İlk 22 beyit giriş, son 21 beyit de hâtime mahiyetindedir. Esas tercüme aradaki 162 beyittir.³³

1.15. **Hilyetü'l-envâr**: aruzun müfteilün / müfteilün / fâilün kalıbıyla yazılmış 2823 beyitlik bir mesnevîdir. Hâkânî'nin Hilyesi'den sonra gelen en güzel hilyedir. Bu mesnevî ile ilgili yüksek lisans tezi yapılmıştır.³⁴

3.2. Mensur Eserleri

2.1. **Nasîhatü'l-vüzerâ (Âsaf-nâme)**: Bazı paşalara nasihat ve öğüt niteliğinde kaleme alınmış mensur bir eserdir. Dört adet yazma nüshası tespit edilebilmiştir.³⁵

2.2. **Risâle-i Kalemiyye**: Güzel söz ve yazı sanatıyla ilgili Arapça edebî bir risaledir. Tek nüshası mevcuttur.³⁶

2.3. **Risâle-i Hızriyye**: Dinî-tasavvufî bir eserdir. Bu risalede Nahîfî, Evhadüddin Zâviyesi şeyhi Hüseyin Efendi'nin tedvin merasiminde Hızır ile olan muhaverelerini anlatır.³⁷

2.4. **Ravzatü's-safâ**: Hz. Peygamber ve ashabının soyu hakkında mensur

³² Topkapı Sarayı Ktp., Hazine, nu. 720; Süleymaniye Ktp., Lala İsmail Efendi, nu. 728/2; Çorum Halk Ktp., nu. 2132.

³³ Süleymaniye Ktp., Lala İsmail Efendi, nu. 728/3; H. Mahmut Efendi, nu. 3542/1; Reşid Efendi, nu. 1083.

³⁴ Zekeriya Usluer, *Süleyman Nahîfî Hayatı, Eserleri ve Hilyetü'l-envâr'ı*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994.

³⁵ İstanbul Üniversitesi Ktp., Ty., nu. 2688/2 (Âsaf-nâme adıyla); İstanbul Üniversitesi Ktp. nu. 3219/3; Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nu. 252/4.

³⁶ Mihrişah Sultan, nu. 399/6.

³⁷ Aypay, a.g.ç., s. 19.

bir eserdir. İçinde manzumeler vardır. İki tane yazma nüshası mevcuttur.³⁸

B. MÎ'RÂC ve MÎ'RÂC-NÂMELELER

1. Mi'râc

Mi'râc kelimesi Arapça olup “urûc” mastarından, ism-i âlet ve ism-i mekân olarak; *yukarı çıkma aleti, merdiven, çıkılacak yer, göğe çıkma, Mi'râcu'n-nebî* anlamlarına gelmektedir.³⁹ İstilah anlamı ise Hz. Peygamber'in bir gece Mekke'den Kudüs'e, oradan göğe, melekût âlemine, Allah'ın katına yükselmesi bu âlemde peygamberlerin ruhlarıyla görüşmesi, Cenneti, Cehennemi, melekleri görmesi ve bir an içinde Mekke'ye geri dönmesi mucizesini ifade eder.⁴⁰

Mi'râc hadisesi Kur'ân-ı Kerim'in İsrâ ve Necm sûrelerinde geçen bir kısım ayetlerde yer almaktadır. İsrâ sûresi Kur'ân'da on yedinci sûre olup Mekke'de nazil olmuştur. İsrâ kelimesi ‘gece yürüyüşü’ anlamına gelmektedir. Sûrenin birinci ve altmışıncı ayetlerinde İsrâ hadisesine değinilmiştir. Birinci ayetin meali şöyledir: *“Yüceliğinde sınır olmayan O [Allah] ki kulunu geceleyin, kendisine bazı alametlerimizi göstermek için [Mekke'de ki] Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götürdü. Çünkü gerçekten her şeyi işiten her şeyi gören O'dur.”*⁴¹ Altmışıncı ayette de şöyle buyrulmaktadır: *“Hani, sana [ey Peygamber] ‘Rabbin [sınırsız kudret ve ilmiyle] insanları kuşatmıştır; bu sana gösterdiğimiz görüntü de, Kur'ân'da lanetlenen [cehennem] ağacı da insanlar için yalnızca bir sınama olacaktır. Şimdi [cehennemden bahsederek] insanlara korku veren bir uyarıda bulunuyoruz, ama [hakkı inkâra niyetli oldukları sürece] bu [uyarı] onların sadece büyüklük ‘taslayarak küstahça azgınlık, taşkınlık yapmalarını artırıyor’ demiştik.”*⁴² Necm suresi ise Kur'ân'ın elli üçüncü sûresi

³⁸ Süleymaniye Ktp., H. Hüsnü Paşa, nu. 855; Hamidiye, nu. 252/5.

³⁹ Halil İbrahim Şener, *Türk İslâm Edebiyatı*, Rağbet Yay., İstanbul 2003, s. 185; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1317 (1899), s. 1373.

⁴⁰ İskender Pala, “Mi'rac”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. VI, İstanbul 1986, s. 372.

⁴¹ Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, s. 559.

⁴² Esed, a.g.e., s. 571.

olup 1-12'nci ayetlerde dolaylı, 13-18'nci ayetlerde ise doğrudan doğruya Mi'râc olayından bahsedilmiştir.

“1 Düşün yücelerden inen [Allah'ın mesajının] gözler önüne serdiğini!

2 Sizin bu arkadaşınız ne sapmış, ne de aldatılmıştır,

3 ve ne de kendi arzu ve heveslerine göre konuşmaktadır

4 bu [size ilettiği], kendisine indirilen [ilahi] vahiyden başka bir şey değildir;

5 son derece kudretli birinin ona öğrettiği (bir vahiy):

6 (o,) fevkalade bir güçle donatılmış, [bir melektir] ki o an geldiğinde kendini gerçek şekli ve hüviyeti ile gösterdi,

7 ufkun en uç noktasında görünerek,

8 ve sonra, yaklaşarak yanına geldi,

9 aralarında iki yay mesafesi kalıncaya kadar, hatta daha da yakınına.

10 Böylece [Allah], vahyedilmesini uygun gördüğü her şeyi kuluna vahyetmiş oldu.

11 [Kulunun] kalbi gördüğünü yalanlamadı:

12 Peki siz, ne gördüğü konusunda o'nunla tartışmaya mı giriyorsunuz?

13 Ve onu bir kez daha gördü,

14 en uzak noktadaki sidre ağacının yanında,

15 vaat edilen bahçenin yakınında,

16 meçhul bir parlaklığın çevresini sarıp kuşattığı sidre ağacının başında.

17 [Dikkat edin.] göz ne kaydı, ne de (başka yöne) çevrildi:

18 ve o, gerçekten de Rabbinin en muhteşem sembollerinden bir kısmını gördü.”⁴³

Sîret kitapları ile Hadis metinlerinde Mi'râc hadisesini anlatan sahabe rivayetleri mevcuttur. Bunların arasından en meşhur ve tafsilatlı olanları Ebu Zer, Mâlik ibn Sa'saa, Enes ibn Mâlik'in rivayetleridir. Enes bin Mâlik'in rivayeti şöyledir:

Bize Hudbe ibnu Halid tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den tahdîs etti. Ve bana Halîfe ibn Hayyât şöyle dedi: Bize Yezîd ibnu Zuray' tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe ile Hişâm ed-Destevâî şöyle dediler: Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize Enes ibnu Mâlik tahdîs etti ki, Mâlik ibn Sa'saa (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu:

“Bir keresinde ben Beyt'in (yani Ka'be'nin) yanında uyurla uyanık arası bir halde bulunuyordum. Hz. Peygamber burada iki kişi arasındaki adamı (kastederék) zikretti ve şöyle devam etti; “Derken bana içine hikmet ve iman doldurulmuş altından bir tas getirildi. Göğüsten karnın alt tarafına kadar yarıldı. Sonra karın Zemez suyu ile yıkandı. Sonra hikmet ve iman ile dolduruldu. Ve bana katırdan küçük, eşekten büyük beyaz bir hayvan getirildi ki, o Burak'tır. Akabinde ben Cibrîl'in beraberinde gittim. Nihayet alt semaya vardık.

- Kim o? denildi.

- Cibrîl'dir, dedi.

- Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl tarafından:

- Muhammed'dir, diye cevap verildi.

- Ona buraya gelsin diye (da' vet) gönderildi mi? diye soruldu. Cibrîl:

⁴³ Esed, a.g.e., s. 1080.

- Evet, dedi.
- Merhaba gelen Zât'a Bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi. Müteâkiben Âdem'in yanına geldim ve ona selâm verdim. O da:
- Merhaba sana, Oğul ve Peygamber! dedi. Akabinde ikinci semâya vardık.
- Kimdir o? denildi.
- Cibrîl'dir, dedi.
- Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl:
- Muhammed (a.s.)'dir, dedi.
- Ona (gelsin diye) haber gönderildi mi? denildi. Cibrîl:
- Evet gönderildi, dedi.
- Merhaba O'na -hoş geldi, safa geldi- ve bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi. Akabinde ben İsâ ve Yahyâ (Peygamberlerin) yanına vardım. Onlar:
- Merhaba sana, kardeş ve Peygamber! dediler. Sonra üçüncü semaya vardık.
- Kimdir o? denildi.
- Cibrîl'dir, dedi.
- Beraberindeki kimdir? denildi. Cibrîl:
- O Muhammed'dir, dedi.
- Ona (vahy ve mi'râc da'veti) gönderilmiş midir? denildi. Cibrîl:
- Evet (gönderilmiştir), dedi.
- Merhaba O'na ve bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi. Akabinde

ben Yûsuf'un yanına vardım ve ona selam verdim. O da:

- Merhaba sana bir kardeşten ve peygamberden! dedi. Sonra dördüncü semâya vardık.

- Kimdir o? denildi.

- Cibrîl'dir, denildi.

- Beraberindeki kimdir? denildi. Cibrîl tarafından:

- Muhammed'dir, denildi.

- Ona (Mi'râc da'veti) gönderilmiş midir? denildi. Cibrîl: .

- Evet, gönderilmiştir, dedi.

- Merhaba gelen Zât'a ve bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi. Ben İdris Peygamber'in yanına vardım ve ona selam verdim. O da:

- Bir kardeş ve bir peygamberden merhaba! dedi. Sonra beşinci semaya vardık.

_ Kimdir o? denildi.

- Cibrîl'dir, dedi.

- Berâberindeki kimdir? denildi.

- Muhammed'dir, denildi.

- Ona da'vet gönderilmiş midir? denildi. Cibrîl:

- Evet (gönderilmiştir), dedi.

- Merhaba O'na ve bu gelen Zât ne güzel yolcu! denildi. Akabinde biz Hârûn'un yanına geldik. Ben ona selam verdim. O da:

- Merhaba sana bir kardeş ve bir peygamberden, dedi. Sonra altıncı semâya vardık.

- Kimdir o? denildi.

- Cibrîl'dir, dedi.

- Beraberindeki kimdir? denildi.

- Muhammed'dir, denildi.

- O'na (da'vet) gönderilmiş midir? Bu gelen kişiye merhaba ve O'nun bu gelişi ne güzeldir! denildi. Akabinde ben Mûsâ'nın yanına vardım ve ona selam verdim. O:

- Bir kardeşten ve bir peygamberden sana merhaba! dedi. Ben Mûsâ'yı bırakıp geçince Mûsâ ağladı. Mûsâ'ya:

- Seni ağlatan nedir? denildi: Mûsâ:

- Ya Rabb! Benden sonra peygamber gönderilen bu genç ki, O'nun ümmetinden cennete girecekler benim ümmetimden gireceklerden daha faziletlidir (de ona ağlıyorum)! dedi. Sonra yedinci semâya vardık.

- Kimdir o? denildi.

- Cibrîl'dir, dedi.

- Yanındaki kimdir? denildi.

- Muhammed'dir, denildi.

- O'na da'vet gönderilmiş midir? Bu gelen Zât'a merhaba, bu gelen kişi ne güzel yolcu! denildi. Akabinde ben İbrâhim Peygamber'in yanına vardım ve ona selâm verdim. O da:

- Bir oğul ve peygamber, merhaba sana! dedi.

Sonra bana el-Beytü'I-Ma'mûr gösterildi. Ben, Cibrîl'e bunu sordum. Cibrîl:

Bu el-Beytü'I-Ma'mûr'dur, her gün onun içinde yetmiş bin melek namaz kılar, buradan çıktıkları zaman artık bu onların son girişidir, bir daha oraya dönmezler, dedi.

Bana Sidretü'I-Müntehâ da gösterildi. Bir de gördüm ki, sidre ağacının yemişleri sanki Yemen'in Hecer şehri testileri gibi; yaprakları ise fillerin kulakları gibidir. Sidre'nin dibinde dört nehir vardır: İki bâtın nehir, iki zâhir nehir. Ben Cibrîl'e bunları sordum. Cibrîl:

- Bâtın olan iki nehir cennettedir. Zâhir olan iki nehir ise Nil ile Furât nehirleridir, dedi.

Sonra benim üzerime (her gün) elli namaz farz kılındı. Ben bunları kabul ettim ve Mûsâ'ya geldim. Mûsâ:

- Ne yaptın? dedi.

- Üzerime elli namaz farz olundu, dedim. Mûsâ:

- Ben insanları senden daha iyi biliyorum; ben İsrâîloğulları'nı sıkı bir denemeye tâbi' tuttum. Senin ümmetin her gün elli namaza takat getirmez. Onun için Rabbine dön de hafifletmesini iste, dedi.

Ben de döndüm ve hafifletmeyi istedim. Rabbim namazları kırk yaptı. Sonra evvelki gibi Mûsâ'ya; akabinde Rabbime gidip yine hafifletme istedim. Sonra Rabbim namazları otuz yaptı. Sonra yine bundan önceki gibi Mûsâ'ya; akabinde Rabbime gidip hafifletme istedim. Bu sefer Rabbim namazları yirmi yaptı. Sonra yine Mûsâ'ya ve akabinde Rabbime gidip hafifletme istedim. Bu sefer Rabbim namazları on yaptı. Sonra Mûsâ'ya geldim. O da yine hafifletme istememi söyledi. Bu sefer Rabbim namazları beş yaptı. Akabinde Mûsâ'ya geldim. Mûsâ:

- Ne yaptın? Dedi.

- *Rabbim namazları beş yaptı, dedim. Mûsâ önceki gibi yine hafifletme istememi söyledi. Ben Mûsâ'ya:*

- *Hayırla selamette kal (ben bu beşi kabul ediyorum), dedim. Akabinde Allah tarafından:*

-*Ben beş vakit namazla farızamı imza ve infâz ettim ve kullarımdan fazlasını hafiflettim; ben güzelliği on kat ile karşılarım! diye nidâ olundu.*"⁴⁴

İslam müfessirleri arasında mi'râcın gerçekleşmesi hususunda bir tereddüt olmamakla beraber mi'râcın bedenen mi yoksa ruhen mi olduğu hususunda bir ihtilaf vardır ki bu bizim konumuzun dışındadır.

2. Edebiyatımızda Mi'râc ve Mi'râc-nâmeler

Edebiyatta mi'râc-nâme, Arapça 'mi'râc' kelimesiyle, Farsça mektup anlamına gelen 'nâme' kelimesinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Mi'râciyye de denilen Mi'râc-nâme'ler, Hz. Peygamberin göğe yükseltilmesi olayını konu edinen kasîde ve manzûmelerdir.⁴⁵

Edebiyatta mi'râc olayını anlatan birçok şiir ve yazı yazılmış, hatta mi'râcnâme genel adıyla bilinen manzum veya mensur eserler ortaya konulmuştur. Özde bir, ama detayda farklı olan bu eserlerde menkabevî bir anlatım hâkimdir. Mi'râciyeler, daha çok kasîde tarzında yazılmıştır.

Şairlerin coşkulu bir söyleyiş ve yer yer didaktik özelliklerle dolu olarak kaleme aldıkları mi'râciyeler, bir mucizeyi anlatmaları dolayısıyla çok zaman sanatkârane bir üslupla yazılmışlardır. Eski edebiyatımızda divan ve mesnevîler içinde bir mi'râciye bulundurmamak gelenek olmuş ve na'tlar ile medhiyeler arasında mi'râciyelere yer verilmiştir. Türk Edebiyatında mi'râciyeleri önemli olan şairlerden

⁴⁴ *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, Çev. Mehmed Sofuoğlu, c. I-XVI, Ötüken Yay., İstanbul 1989, c. 7, s. 3024-3027.

⁴⁵ Şener, *a.g.e.*, s. 185; Necla Pekolcay ve diğerleri, *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Kitabevi Yay., İstanbul 1994, s. 192-195.

birkaçı şunlardır: Süleyman Nahîfî (öl. 1738) 1142 beyit, mesnevî şeklinde. Ganizâde Nâdirî (öl.1626) 73 beyit, Nev'izâde Atayî (öl. 1635) 84 beyit, Neşatî (öl. 1634) 53 beyit, Lebîb Efendi (öl. 1702), Nâbî (öl. 1712), Alaattin Sâbit (öl. 1712) 54 beyit, Abdalbaki Ârif (öl. 1713), Nazîm (öl. 1726) 81 beyit, Seyyid Vehbi (öl. 1726) 81 beyit, Seyyid Vehbî (öl. 1736) 66 beyit, Fâiz Efendi (öl. 1792), Riyazî Mehmet (öl. 1791), Halimî (öl. 1824) 31 beyit ve İzzet Molla (öl. 1829) 36 beyittir. Bunlardan başka müstakil kitaplar halinde basılmış Mi'râcnâmeler de vardır. Melik Bahşî tarafından, Uygur harfleriyle kopya edilen (1436) bir *Mi'râcnâme* (bs. Paris, 1882), Seyyid Nizamüddin Seyfullah'ın (öl. 1601) *Mi'râc'l-Mü'mini'i* (bs. 1871), Kerküklü Seyyid Abdüsettar Efendi'nin *Mi'râciye Divânı* adlı eseri (bs. 1910) ve Cumhuriyet döneminde yazılmış olan (1936) Abdullah Azmi Yaman'ın *Mi'râciye'si* (bs. 1948) bunlardandır.⁴⁶

Münşeat ve şiir mecmualarında bol miktarda mi'râciyeye rastlanır. Ayrıca beyit sayıları muhtelif bazı manzumelerde mi'râcla ilgili düşünceler işlenir ve mazmunlar yer edinir. Mi'râciyelerin receb ayınının 27. gecesini camilerde ve özel dinî toplantılarda musikîsiz olarak makamla okunması eski geleneklerimizdendir. Bu tür mi'râciyeler içinde Nayî Osman Dede'nin mi'râciyesi oldukça ünlü olup üç ayrı makamda bestelenmiştir.⁴⁷

⁴⁶ Pala, *a.g.e.*, s. 335-336; Pala, "Mi'râciye", *TDEA*, s. 373.

⁴⁷ Pala, *a.g.e.*, s. 335-336; Şener, *a.g.e.*, s. 185-187.

BİRİNCİ BÖLÜM

Mİ'RÂCÜ'N-NEBÎ'NİN MUHTEVÂSİ

ve

DİNÎ-TASAVVUFÎ TAHLİLİ

A. Mİ'RÂCÜ'N-NEBÎ'NİN MUHTEVÂSİ VE EDEBÎ AÇIDAN ÖNEMİ

1. Mi'râcü'n-Nebî'nin Muhtevası

Mi'râcnâmeler, Hz. Peygamberin Mi'râc olayını ele alan manzum eserlerdir. Süleyman Nahîfî'nin, Mi'râc-nâme'sinde diğer mi'râcnâmelerden farklı olarak mi'râc olayı detaylı bir şekilde ele alınmış olup bu konudaki bütün rivayetlere kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir. Bu açıdan eserin Türkçe'ye kazandırılması ve eser hakkında verilen bilgilerin bir araya toplanması hususunda Mi'râc-nâme'nin muhtevasını vermeyi uygun gördük.

Nahîfî, Mi'râc-nâme'ye Besmele ile başlayarak Besmele'nin Kur'ân'ı Kerim'in en büyük ayeti olduğunu söyler. Allah'ın ismiyle bir işe başlanması gerektiğine vurgu yapar. Nahîfî, Hz. Muhammed'in "Allah ismiyle başlanmadan yapılan her işin sonunun bereketsiz" olacağına dair söylediği hadisi bize hatırlatır. Nahîfî, Besmele ile işe başlamanın faziletlerini anlattıktan sonra Allah'ın varlığını, birliğini, yüceliğini ve kudretini vurguladığı beyitlere yer verir.

Sonraki manzumede, Peygamberimizin son peygamber olduğunu, mi'râc hadisesiyle Allah'ı görme lütfüne mazhar olduğunu, onun bir takım mucizelere sahip olduğunu tasvir ederek ona medhiyede bulunur.

Nahîfî, Mi'râc-nâme'yi yazarken nasıl bir yöntem uyguladığını anlatır. Şair, mi'râc ile ilgili bütün hadis rivayetlerini okuduğunu söyler ve Mi'râc-nâme'yi yazarken işinin kolay ve hatadan uzak olması için Allah'a yalvarır.

Nahîfî, önce İsrâ süresinin ilk ayetini ele alır ve onu nazım olarak tercüme ve tefsir eder. Enes ve Katâde'den gelen mi'râc hadisi rivayetlerinin tercümelerini de yapar. Sahih hadislerin manzum tercümelerini yaptıktan sonra farklı hadisleri tek tek ele alarak tercümelerini yapar. Hadisleri mi'râc hadisesinin gerçekleştiği şekline ve sırasına göre nakleder. Mi'râc-nâme'de, mi'râcın hadislerde geçen şekliyle bütün özelliklerine yer verilmiştir. Ayrıca mi'râc hadisini rivayet eden ravilerin isimlerini de teker teker sayar.

Şerh-i sadr'ın kaç defa gerçekleştiğini, bu konudaki farklı rivayetleri sıralar. Allah'a bu eseri yazma gücünü verdiği için şükreder. İsrâ'nın zamanı ve mekânı hakkında mevcut olan haberleri, İsrâ ve Mi'râc ile ilgili farklı hadis rivayetlerinin sebeplerini, Necm suresinde mi'râc hadisesinin anlatıldığı ayetleri kısa bölümler halinde nakleder. Mi'râc ile ilgili tartışmalar, bu konuda âlimlerin görüşlerinin neler olduğunu bildirir. Nahîfî Mi'râc-nâme'sinde, diğer mi'râcnâmelerden farklı olarak filozofların hikmet anlayışını eleştirir. Gerçek hikmetin nasıl olması gerektiğini onlara beyitleriyle anlatır. Ona göre mi'râc; bir inanç ölçüsüdür. Aklın aciz kaldığı, nakle önem vermenin gereği gibi mevzuları açıklamıştır. Allah'ın, her şeyi yoktan var etme kudretine sahip olması açısından bakılınca mucizelerin de imkân dâhilinde bulunduğunu beyitleriyle ifade eder.

Son bölümde Allah'a zaman ve mekân isnadının küfür olduğu, kurbiyet ile Allah rızasının kastedildiği, Allah ile kul arasında mesafe olmadığı, hiçbir varlığın ondan ayrı olmadığını açıklamıştır.

Nahîfî, Mi'râc hadisesini ele alırken öncelikle Mi'râc'ın gerçekleşme sebebinin, Hz. Muhammed'i meleklerle ve diğer peygamberlere takdim etmek için olduğunu söyler. Mi'râc'ın ne zaman gerçekleştiği ile ilgili rivayetleri ele alarak miladi takvime göre 13 Temmuz 621 yılında ve Hicret (622)'ten iki sene önce vuku bulduğu ihtimali üzerinde durur.

Nahîfî, Mi'râc olayını ayetlerde ve hadislerde geçen şekline uygun olarak şöyle anlatır: Hz. Muhammed evde iken veya Hatim'de yahut Hicir'deyken Cebrâil onu davet etmek üzere gelir ve onun göğsünü yarıp kalbini dışarı çıkararak Zemzem suyuyla yıkar, kalbinin yarılması Mi'râc için ön hazırlıktır. Hz. Muhammed Mekke'de bulunan Mescid-i Haram'dan alınır Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya götürülür. Buradan da Burak adlı bineğin üstünde Ka'be'den doğruca birinci semaya doğru çıkarlar. Hz. Peygamber (a.s.) birinci semâda kendisini bekleyen Hz. Âdem (a.s.) ile karşılaşır. İkinci semâda iki kuzen olan Hz. İsâ ve Hz. Yahyâ (a.s.) vardır. Sonra sırasıyla üçüncü semâda Hz. Yûsuf (a.s.) ile dördüncü semâda Hz. İdris (a.s.) ile beşinci semâda Hz. Hârûn (a.s.) ile altıncı Hz. Mûsâ (a.s.) ile ve yedinci semâda da, arkasını Beytü'l-Ma'mûr mescidinin duvarına yaslayıp dinlenen Hz. İbrâhim

(a.s.) ile karşılaşır.* “Sidre” ağacının yanına vardıklarında Cebrâil (a.s.) buradan öteye kendisinin geçmesinin yasak olduğunu söyler. “Sidre” ağacından sonra İlâhi Huzur’un eşiğine varıncaya dek izleyeceği yolu Cebrâil (a.s.) Hz. Muhammed’e tarif eder. Daha sonra Kur’ân’ın ifadesiyle (Necm, 53/9), aralarında sadece bir yayın iki ucu hatta daha az bir mesafenin kaldığı İlâhi Makam’a varır. Sonra (Necm, 53/10), Allah Kulu’na (Muhammed’e) vahy etmek istediği şeyi vahy eder. Daha sonra Allah, Arş-ı Alâ’daki hazinesinden Kur’ân’ın ikinci suresinin (Bakara) son iki ayetini kendisine hediye eder ve günde beş vakit namazı farz kılar. (Rivayetlere göre bu rakam 50 idi, ama daha sonra, dönüş yolculuğu sırasında Hz. Mûsâ’nın tavsiyesi üzerine, her biri on vakit yerine geçmek üzere beşe indirilmiştir). Bu arada Cebrâil kendisine Cenneti, oradaki nimetleri ve bu nimetlere layık görülen insanların mutlu hallerini; aynı şekilde Cehennem’i ve orasının korkunç hallerini ve bu hallere layık görülen insanların hallerini göstermiştir.

Dönüşte Hz. Muhammed Burak ile Kudüs’e gelir ve tüm eski Peygamberlerle görüşükten sonra Mescid-i Aksâ’da onlara iki rekât namaz kıldırır.

Mi’râc’ı tamamladıktan sonra Cebrâil ile birlikte Ümmühânî’nin evine döner; ibriğini dolu, yorganını bıraktığı biçimde, yatağını da soğumamış halde bulur. Sabahleyin Ümmühânî’nin evinden çıktıktan sonra, yolda Ebû Cehil ile karşılaşır ve ona bir gece içinde Kudüs’e götürülüp geri getirildiğini söyler. Bunun üzerine Ebû Cehil ona inanmaz ve Ebû Bekir’in evine koşar, ona olup bitenini anlattıktan sonra, ne dersin diye sorar. Hz. Ebû Bekir, eğer o (Muhammed) söylüyorsa doğrudur der. Bu defa mi’râc hadisesine inanmayan Mekkeliler Hz. Peygamberle alay ederek, Mescid-i Aksâ’nın tarifi ile onu imtihan ederler. Peygamberimiz bütün soruları cevaplandırır. Yine buna da inanmayıp yolda bulunan kervanlardan haber sorarlar, onlara kervandaki deve sayısını bildirir. Kervan dönünce Kureyşliler Peygamberimizin anlattıklarının doğru olduğuna bir daha şahit olurlar.

* Geniş bilgi için bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2004 s. 125-128.

Süleyman Nahîfi eserinin sonunda Allah ile kul arasında mesafe olmadığını ve Hz. Muhammed'in Allah'a iki yay mesafesi kalıncaya kadar hatta daha da yakınlığını ve hiçbir varlığın ondan ayrı olmadığını söyleyerek eserini bitirir.

2. Mi'râcü'n-Nebî'nin Türk İslam Edebiyatı Bakımından Önemi

Süleyman Nahîfi'nin 1159 beyitten oluşan, remel bahrinden fâilâtün / fâilâtün / fâilün kalıbıyla nazmettiği dinî-tasavvufî bir mesnevîdir.

Mi'râc kelimesi, Arapça "merdiven" anlamına gelir. Terim olarak ise, bir gece Hz. Muhammed'in Mekke'den Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar Cebrâil ile yaptığı yolculuğa mi'râc denir. Türk İslam Edebiyatında, mi'râc hadisesinin anlatıldığı bu eserlere Mi'râcnâme denir. Nâhîfi'nin Mi'râciyye Mesnevîsi de diğer mesnevilerde olduğu gibi tevhid, nât, mi'râc, sebep-i telif, konu, ve hatime bölümlerinden oluşur.

Nahîfi'nin Mi'râciyye'sinde ilgili ayetler ve sahih hadisler başta olmak üzere diğer rivayetler ve ulemânın mi'râca dair görüşleri değerlendirilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde eserin didaktik yönü ön plana çıkar. Didaktik yönü ağır basan bu eserde Nahîfi, Hz. Peygamberi övdüğü beyitlerinde yüksek bir lirizme ulaşmıştır.

Seyyid-i kevneyn ü Habîb-i Hudâ
Nür-i ferîkayn ü Nebiyyü'l-hüdâ(31)

Hatm-i nebiyyîn ü Şeh-i mürselîn
Mefhâr-i âhîr şeref-i evvelîn(32)

Nahîfi'nin Mi'râciyyesi, diğer mi'râciyelerden mi'râc ile ilgili ayetleri ve bütün hadis rivayetlerini ele alması bakımından farklılık gösterir.

Döneminin şairlerine göre bu eserinde, daha açık bir dil ve akıcı bir üslup kullanmıştır. Bunun sebebi ise eseriyle okuyucuyu konu hakkında bilgilendirmeyi amaç edinmiş olmasıdır. Bu tür didaktik mesnevi tarzı manzumelerde edebî

sanatlara fazla rastlanmamakla birlikte, tamamıyla kuru bir ifadeden de ibaret değildir. Nahîfî de mübâlağa, teşbih, telmih, iktibas gibi edebî sanatları kullanmıştır.

Mübâlağa, bir şeyi tarif ve tasvir ederken ya olduğundan fazla veya eksik göstermeye denir. Nahîfî de şu beyitlerinde mübalağa sanatını kullanmıştır.

Her taraf envâ^e-ı ni^eam muttaşıl
Şöyle ki gözler anı görmüş değil(625)

Teşbih, aralarında çeşitli yönlerden benzerlik bulunan iki varlıktan zayıf olanı kuvvetli olana benzetmeye denir.

Ahşen ü zībende olup her cidār
Sīm ü zer olmakda aña aşl kār(628)

Telmih, söz arasında insanların çoğu tarafından bilinen meşhur bir olay, kıssa, ilim konuları, atasözleri ve inanca işaret etme ve hatırlatma sanatıdır. Telmih'in asıl malzemesi şiir dışı bilgilerdir. Telmihle asıl söylenmek istenen duygu pekiştirilmiş veya daha açık söylenmiş olur.

Yūnusa kim esfel-i baħr oldı cā
Hıatm-i Resūl eyledi °azm-i semā(1152)

İktibas, genel anlamda her türlü metinden yapılan alıntılara iktibas denmekle beraber, edebiyatta nazım ve nesirde ifadeyi süsleyip manayı kuvvetlendirmek için ayet ve hadislerden alıntı yapmaya denir.

Naql olınan āyet-i seyr ü sefer
Olmadı illā ki *ke-lamhî'l-başar*(1106)

Türk İslam Edebiyatı bakımından Nahîfî'nin Mi'râc-nâme Mesnevisi, didaktik ama edebî değeri olan bir mesnevîdir.

B. DİNÎ ve TASAVVUFÎ KAVRAMLAR

Bu kısımda, Nahîfî'nin eserinde rivayetlerden yararlanılarak mi'râc konusu anlatıldığı için dini içerikli kavramlar çoğunluktadır. Tasavvufî kavramlar ise eserde daha az geçmektedir. Konuyla ilgili olduğu düşünülen kavramlar ele alınarak, temel inanç esasları, ahiretle ilgili kavramlar, mi'râcla ilgili kavramlar, tasavvufî kavramlar olarak sıranlanmıştır.

Bu kısmı hazırlarken mi'râcla ilgili muhtevanın konu başlıklarının oluşturulmasında Metin Akar'ın *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler* adlı eserinden yararlanılmıştır.

Ayetlerin Türkçe anlamları verilirken Süleyman Ateş'in *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Muhammed Esed'in *Kur'ân Mesajı* ve Elmalılı Muhhamed Hamdi Yazır *Hak Dînî Kur'ân Dili* adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Mi'râc hadisesi ile ilgili hadislerle giriş bölümünde yer verildiği için bu bölümde iktibas yaptığı diğer hadislerin kaynakları dipnotta gösterilmiştir.

1. DİN

1.1. Allah

Allah, bütün âlemlerin yaratıcısıdır. Başlangıcı ve sonu yoktur. Ezeli ve ebedîdir. Mahlûk ve fâni değildir. Doğmamış ve doğrulmamıştır. Her şeye gücü yetendir:

Ğâdir ü Ğayyûm Eĥâd-i bî-nağîr
Dâim ü Bâğî Şamed-i bî-vezîr(13)

Nahîfî, Allah'ın gücünün sınırsız olduğunu ve O'nun gücüne karşı koyacak hiçbir kuvvetin olmadığını vurgular:

Qādir ü Qāhir ki °alā külli ḥāl
Qudretine nisbet ile yok muḥāl(14)

Allah gizli saklı her şeyi bilendir. Günü sabah ve akşam olarak tanzim edendir. Yeri ve göğü hiçbir şeye ihtiyaç duymadan yaratandır. Nahîfî de bunu şöyle ifade eder:

Qādir-i bî-yāver-i ḥalk-ı cihān
°Ālim ü Dānende-i sırr-ı nihān(18)
Mūcid-i bî-ālet-i arz ü semā
Muḥteri°-i ḥālet-i şubḥ ü mesā(19)

Allah, âlemdeki her şeyi zıddıyla yaratan (erkek-dişi, yaz-kış vb.), âlemi yoktan var ettiği gibi aynı şekilde yok etme kudretine sahip olan ve O'nun üstünde hiçbir güç olmayan bir varlıktır:

Şāni°-i tertīb-i laṭīf ü keşīf
Mūbdi°-i terkīb-i şaḳīl ü ḥafīf(25)
Emrine mevķīb-i vücūd-ı °adem
İstese eflāki ider ber-ḳadem(26)
Her ne murād itse ider ber-kemāl
Ḥāşılı yokdur aña ḳaṭ°ā muḥāl(27)

Allah'ın, ayet ve hadislerle sabit olan isim ve sıfatlarından 99 tanesine Esmâü'l-Hüsna⁴⁸ denilmektedir. Kur'ân ve hadislerde geçenlerin yanı sıra Arapça, Farsça ve Türkçe'de de Allah'ı ifade etmek için kullanılan isim ve sıfatlar bulunmaktadır.

Nahîfî, mi'râciyesinde Allah'ın isim ve sıfatlarına çokça yer vermiştir: Allâh, Rahmân, Rahîm, Hudâ, İlâh, Sâni', Sâni'-i hakîm, Kâdir, Kayyûm, Kâhir, Ehâd,

⁴⁸ H. İbrahim Şener, "Âsâr-ı Kemâl'de Yer Alan Manzum Esmâü'l-Hüsna", *Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fak. Dergisi IV*, İzmir 1987, s. 227-240.

Bâkî, Samed, Mûcid, Rabb-ı ğânî, Rabb-i Kerîm, Vâhid, Hayy, Hakîm, Âlim, Dârende, Rabb-i celîl, Mabûd, Semî', Basîr, Mecîd, Halîm, Zü'l-minen, Zü'l-Celâl, Hâlik, Kırdgâr, Rabbü'l-Enâm, Hudâ-yı Kerîm, Perverd-gâr, Habîr, Vahîd, Müzill, Mu'iz, Hallâk-ı Celîlü's-Sıfât.

1.2. Melekler

Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır. Onlar yemezler ve içmezler, günah işlemez ve sürekli olarak Allah'a ibadet ederler. Erkeklik ve dişilikleri de yoktur. Allah'ın emirlerine isyan etmez ve onları aynen yerine getirirler. Cebrâil, Mîkâil, İsrâfil, Azrâil gibi dört büyük melekten başka farklı görevleri olan sayısız melek bulunmaktadır.⁴⁹

1.2.1. Cebrâil

Allah ile peygamberleri arasında elçilik vazifesi yapması ve Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğle görevli dört büyük melekten biridir. Hz. Muhammed Hira dağındaki mağarada yalnızken ilk vahiy olan Allah'ın "Oku" emrini Cebrâil'den almıştır. Allah'ın vahyini Peygamberimize bazen insan suretinde bazen de kendi suretinde getiren Cebrâil, beyitlerde Cibrîl, Cebreîl, Rûhu'l-emîn, Emîn-i Celîl olarak anılmaktadır:

Soñra idüp şavb-ı semāya °urüc
Rûhu'l-emîn eyledi kaçd-ı vülüc(109)

Oldı aña terbiye-i Cebreîl
Emre muñîc olduğına hem delîl (307)

⁴⁹ Meleklerle ilgili olarak bkz. A. Saim Kılavuz, *Ana hatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelâm'a Giriş*, İstanbul 1997, s. 172–185; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihâli*, Ankara 1996, s. 29.

Mi'râc gecesinde Cebrâil Hz. Muhammed'e gelerek mi'râcı müjdelemiş, göğsünü yarmış ve Burak'a bindirip yolculukta ona delil olmuştur. Nahîfî de beyitlerinde bunu şöyle ifade eder:

Gaybdan oldu baña bir kes °ayân
Şadrımı şakķ itdi o demde hemân(172)

Der-°aķab oldukda Burāķa süvār
Şavb-ı semā oldu baña reh-güzār(181)

Gitdi rikābumda benüm Cebreīl
Ya°nī baña oldu refīķ ü delīl(182)

Melekler için uzak ve yakın kavramları olmadığı için, onlar bir an içinde bir yerden başka bir yere gidebildiği için, onların süratini Nahîfî beyitlerinde şöyle anlatır:

Sür°at-i seyr-i melek olmaz ğarīb
Anlara yok ĥadd-i ba°īd ü ħarīb(484)

Oldığı dem ĥāmil-i vahy-i Rasūl
Der-°aķab eylerdi zemīne nüzūl(485)

Mi'râc gecesinde Cebrâil Hz. Muhammed ile Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar gitmiş ve ona rehberlik etmiştir. Oraya vardıklarında Cebrâil, buradan daha ilerisine geçemeyeceğini, Sidre'nin sınır olduğunu ve buradan öteye geçme izni olmadığını Nahîfî şöyle anlatır:

Anda maķām itmiş idi Cebreīl
Anda idi Ĥāmil-i vahy-i celīl(457)

Ĥazrete anda didi Rūĥu'l-Emīn
Eyle teķaddüm yūri ey Faĥr-i Dīn(487)

Eyledi teşyī°-i Nebī Cebreīl
Sidrede kaldı o Emīn-i Celīl(558)

1.2.2. Mîkâil

Mîkâil, Allah'ın yer yüzünde ki tabiat olaylarının meydana gelmesinden sorumlu olan, dört büyük melekten biridir. Mi'râc gecesinde Cebrâil ile birlikte Hz. Muhammed'in yanına gelmiş ve şerh-i sadr esnasında ona yardımcı olmuş, Burak ile yolculuk esnasında da yuları tutmuştur:

Şevk ile Mîkâil olup şād-kām
Eyledi hem hizmet-i ahz-i zimām(295)
Geldiler ol Hâzrete bî-ķāl ü ķīl
Ol gice Mîkâil ile Cebreîl(820)

1.2.3. Rıdvân

Rıdvân, cennetin kapıcısı olan büyük meleğin adıdır. Hz. Muhammed mi'râc gecesinde Cebrâil'le birlikte cennetin kapısında Rıdvân'la karşılaşır:

Ol meleküñ ismi ki Rıdvân idi
Cennete ol hâzin ü derbân idi(616)

1.2.4. Mâlik

Cehennem meleklerinin en büyüğü olup, cehennemin bekçisidir. Hz. Muhammed mi'râc gecesinde Mâlik'le karşılaşır ona selam vermiştir:

Gördi ki Mâlik ider anda kıyām
Didi aña Seyyid-i °âlem selām(668)
Redd-i selām itdi idüp merhabā
Olmadı ammā ki beşāşet-nümā(669)
Gördi beni Mâlik-i nîrāne dek
Zâhik ü müstebşir idi her melek(670)

1.2.5. İsmâil

Birinci kat semânın kapısında görevli olan melektir. Emrinde binlerce melek bulunur:

Bir melek ol dergehe derbân idi
İsm-i Semâ^cîl aña ^cunvân idi(368)

Hükmine heftâd-ı hezârân-ı melek
Tâbi^c ü münkâd idiler haşre dek(369)

1.3. Ayetler ve Hadisler

1.3.1. Ayetler

Nahîfî'nin Mi'râc-nâmesi'nde iktibas veya telmih edilen ayetler bulunmaktadır. Bazı beyitlerde mi'râc hadisesinin anlatıldığı sûre isimleri de geçmektedir:

Sûre-i ve'n-Necm ile isrâda naşş
Oldı bu ma^cnâya delîl-i ehaşş(923)

Sûre-i Raḥmânda didi ba^czılar
Refrefi tefsîrde virdi ḥaber(550)

Oldı ḥitâm-ı baḳara hem aña
Vâsıtasız cānib-i Ḥaḳdan ^caṭâ(593)

Kün...: “O'nun işi, bir şeyi(n olmasını) istedi mi ona, sadece ‘ol!’ demektir, hemen oluverir.”⁵⁰

Şāni^c-i bî-māni^c-i kevn ü mekân
Şāḥib-i emr ü ḥaber-i kün fe-kân(15)

⁵⁰ Bakara, 2/117; Ali İmran, 3/47, 59; En'am, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yasin, 36/ 82; Mümin, 40/68.

Mebde°-i feyż-i haber-i kün fekān
Mażhar-ı hāş-ı şıfat-ı lā-mekān(516)

Nahîfî, şu beytinde telmih yoluyla “*kün feyekûn*” ayetine işaret eder:

°Ālemi bir laḫzada var eyleyen
Olmaya bu şürete kâdir neden(1005)

nesta'în: “...ancak senden yardım isteriz.”⁵¹

ve bihî nesta'în: Bismelenin hat sanatında yazılması farklılıklar gösterir.
Bu farklılıklardan bir tanesi bismelenin sonuna “ve bihî nesta'în” ilave edilmesidir.⁵²

Bir nażar it andan olur müstebîn
Ma°nî-i ḫasbî *ve bihî nesta'în* (9)

mā zāğa...: “(gözü) şaşmadı.”⁵³

mā ḫağā...: “...aşmadı.”⁵⁴

mā-ra°ā...: “...(gözü) görmedi.”⁵⁵ “Göz şaşmadı (onu gören Resülullah’ın gözü kaymadı, şaşıp da sağa sola bakmadı) ve aşmadı (görmek haddini tecavüz edip de yanlış bir görüş de görmedi)”⁵⁶

Mażhar-ı şıdk-i haber-i *mā-ra°ā*
Server-i şāhib-i nażar-ı *mā-ḫağā*(35)

Āyet-i *mā zāğa* ile *mā ḫağā*
Hem yaḫaza ḫālin ider iḫtizā(998)

⁵¹ Fatıha, 1/5.

⁵² Suat Yıldırım, “Besmele”, *DİA.*, İstanbul 1992, c. V, s. 533.

⁵³ Necm, 53/17.

⁵⁴ Necm, 53/17.

⁵⁵ Necm, 53/17.

⁵⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur’ân Dili*, c. VII, s. 4582.

şümme denā...:“Sonra yaklaştı...”.⁵⁷

fe-tedellā:“... ve tedellî etti (yanına geldi).”⁵⁸

Muhterem-i *şümme denā* iştiḥār
Maḥrem-i sırr-ı *fe-tedellā* şîcâr(36)

fe-terzā...:“ve zamanı gediginde Rabbin sana (kalbinden geçeni)
bağışlayacak ve seni hoşnut kılacak.”⁵⁹

Seyyid-i mevûd-i *fe-terzā* meāl
°Ayn-ı °atâyâ-yı şefâ°at-nevāl(37)

ve refa°nā leke zıkrak:“Şerefini ve itibarını yükseltmedik mi?”.⁶⁰

Zâtın idüp iki cihân seyidi
Ḥaḳ *ve refa°nā leke zıkrak* didi(38)

La-°amrük ...: “(Ey Resulüm) Senin ömrüne and olsun.”⁶¹ “(Habibim) senin
ebedî-yâd-ı cemîline yemin ederim ki, onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı”.⁶²

Mazhar-ı *levlāk ü la-°amrük* ḥitâb
Rehber-i ḥaḳḳ ḥādî-i rāh-ı şavâb(41)

bî'se'l-maşîr: “Rablerine nankörlük edenler için cehennem azabı vardır. Ne
kötü gidilecek sonuçtur o!”.⁶³

⁵⁷ Necm, 53/8.

⁵⁸ Necm, 53/8.

⁵⁹ Duhâ, 93/5.

⁶⁰ İnşirah, 94/4.

⁶¹ Hicr, 15/72.

⁶² Hicr, 15/72.

⁶³ Mülk, 67/6; Bakara, 2/126; Enfâl, 8/16; Tevbe, 9/73; Hac, 22/72; Hadîd, 57/15; Mücâdele, 58/8.

Pür-leheb-i kahr ile nār-ı sa^cir
Mā-şadağ-ı āyeti *bi'se'l-maşir*(658)

eleddü'l-hişām: “... oysa o, hasımların en yamanıdır.”⁶⁴

Muṭ^cim-i bed-siret idüp ihtişām
Oldı o sultāna *eleddü'l-hişām*(746)

ev ednā...: “Aradaki mesafe iki yay boyu oldu, hatta daha yakın.”⁶⁵

Cilvegehi *şümme denā* dan o māh
İtdi *ev ednā* haremin cilvegāh(522)

Ḳurb-ı *ev ednā* da o ^cālī-maḳām
Buldı Hudādan şeref-i ihtirām(524)

Bulmuş iken ol gice Faḫrū'l-enām
Ḳurb-ı *ev ednā* ile teşrīf-i tām(1158)

Ke-lamhi'l-basar...: “...O saatin işi, bir göz açıp yumma gibi, yahut daha yakın (kısa)dır.”⁶⁶

Kürsī-i Belkısı *ke-lamhi'l-başar*
Eyledi ihzār bir ehl-i nazār(1086)

Naql olınan āyet-i seyr ü sefer
Olmadı illā ki *ke-lamhi'l-başar*(1106)

alā mā yürüd...: “...istediğini yapandır.”⁶⁷

Her ne murād itse Hudā-yı mürīd
Hükmini icrāda *alā mā yürüd* (1019)

⁶⁴ Bakara, 2/204.

⁶⁵ Necm, 53/9.

⁶⁶ Nahl, 16/77.

⁶⁷ Burûc, 85/16.

La-°amrük ...: “(Ey Resulüm) Senin ömrüne and olsun.”⁶⁸

Mazhar-ı *levlāk* ü *la-°amrük* hitāb
Rehber-i haqq hādī-i rāh-ı şavāb(41)

Ayrıca Nahîfî, şu ayetlere de telmihte bulunmuştur:

“Kim iyilik getirirse ona, ondan daha hayırlısı vardır. Ve onlar o gün korkudan uzak, güven içindedirler.”⁶⁹

Bir hasene kaçdı için bī-°amel
Mişli ile oldı huşul-i emel(158)
Kaşde °amel olsa muķārin eger
Bir hasene on hasene hayr ider(159)
Bir hasene kaçd idene bī-°amel
Mişli olur hāşılı ecr ü emel(705)
Fi°le gelürse hasene bī-gümān
On hasene ecri bulur o zamān(706)

“Ve kim kötülük getirirse onların da yüzleri cehenneme yıkılır, yaptıklarınızdan başka bir şeyle mi cezalandırılıyorsunuz?”(denilir).⁷⁰

Seyyie kaçd olsa bi-ğayri'l-°amel
Deftere mektübı degil mā-ħaşal(160)

Ger °amel-i seyvie itse şudür
Mişli olur deftere zamm-ı suṭür(161)

Seyyie kaçd eylese bī-fi°l eger
Aḥz ü °itāb olmaz aña kār-ger(707)

Ger °amel-i seyvie bulsa vücūd
Mişli mücāzātı olur rû-nümūd(708)

⁶⁸ Hicr, 15/72.

⁶⁹ Neml, 27/89.

⁷⁰ Neml, 27/90.

1.3.2. Hadisler

Levlāk..."Sen olmasan, sen olmasan; felekleri yaratmazdım."⁷¹ Mealinde bir hadis-i kudsîdir. Buradaki hitap Hz. Peygamber'edir. O'nun mukaddes zâtı bu hadis ile tazim edilirken, kâinatın yaratılışındaki yegâne maksadın O'nun yüce varlığı olduğu açıkça ifade edilmektedir.

Mazhar-ı **levlāk** ü *la-^camrük* hitâb
Rehber-i haqq hādî-i rāh-ı şavāb(41)

Kâinatın yaratılışındaki gayeyi, Hz. Peygamber'in yalnızca maddi varlığında aramak hatadır. Asıl önemli unsur O'nun maddi varlığının altında gizlenen Mânâ-yı Muhammedî'dir ki, bu da yaratılış kanunu demektir. Zîra hiç bir şey belli bir kanuna tabi olmadan vücuda gelmez. Zâtı ve mânası böylesine yüce olan Peygamber'in maddi varlığı da Kur'ân-ı Kerim'le vasıflandırılmıştır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, kelimeler halinde madde âlemine indirilirken Hz. Peygamber'den sudûr etmiştir. Bu cihetle Hz. Peygamber adeta Kur'ân'ın zarfı; Kur'ân-ı Kerim'de ele alınan yaratılış nizâmı, yani Mânâ-yı Muhammedî de O'nun madde âlemindeki görünüşüdür.⁷²

1.4. Peygamberler

1.4.1. Hz. Âdem

İlâhi Dinlere göre Hz. Âdem yaratılan ilk insan ve ilk peygamberdir. Kur'an-ı Kerim'de çeşitli ayetlerde Hz. Âdem'in yaratılış safhaları, Şeytanın kendine secde

⁷¹ el-Elbani, *Silsiletül-Ehadise'd-Daife ve'l Mev-dua*, c. I, Dimeş 1384-1965, s. 7.; Aliyyü'l-Kârî, ise, haberin asılsız olmakla birlikte taşıdığı mananın doğru olduğunu belirtir, Aliyyü'l-Kârî, *40 Kudsi Hadis*, Çev. Hasan Hüsnü Erdem, 5. Baskı, Ankara 1987, s. 67-68.

⁷² Ali Nihad Tarlan, "Na'tlar Arasında", *Hilâl*, c. IV, S. 44, Ankara 1964, s. 3.

etmemesi, eşi ile birlikte Allah'ın yasakladığı ağacın meyvesinden yemeleri üzerine cennetten dünyaya indirilişlerinden bahsedilmektedir.⁷³

Bî-peder ü mâder idüp °âdemi
Eyledi andan bu kadar °âlemi(1080)

Mi'râc hâdisesinin anlatıldığı hadislere göre Hz. Âdem, birinci kat semâdadır ve orada Hz. Muhammed ve Cebrâil, Hz. Âdem'le karşılaşır. Cebrâil Hz. Âdem'i tanıtır. İki peygamber selamlaşır ve konuşurlar:

Anda idüp Âdem ile iltikâ
İtdi baña hüsn-i şenâ vü du°â(114)

Çün peder-i emcedüm Âdem şafî
Anda muķim idi çū künc-i ħafî(188)

Gördi ki ol iki cihân Eşrefî
Anda maķâm eylemiş Âdem şafî(380)

1.4.2. Hz. İdris

Hz. İdris, Şît peygamberden sonra gelmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de iki yerde adından bahsedilir.⁷⁴ Cebrâil ilk defa ona vahiy getirmiştir. Hz. İdris'in yeryüzünde ilk defa tıp ve nucûm bilgisini yayan kişi oluşuna inanılır.⁷⁵

Andan da İdrîse idüp iltikâ
Ol daĥî terĥîb ile itdi du°â(128)

⁷³ Hz. Âdem ile ilgili olarak bkz.. Bakara, 2/ 31, 33-35, 37; Âli İmran, 3/33, 59; Mâide, 5/27; A'râf, 7/11, 19, 26-27, 31, 35, 172; İsrâ, 17/61,70; Kehf, 18/50; Meryem, 19/58; Tahâ, 20/115-117, 120-121, Yâsin, 36/60.

⁷⁴ Meryem, 19/56-57; Enbiyâ, 21/85.

⁷⁵ Pala, *a.g.e.*, s. 240.

Mi'râc hadislerinde bildirildiğine göre Hz. Muhammed Hz. İdris ile dördüncü kat semâda görüşür, selamlaşır ve konuşurlar:

Çünkü açıldı kapu gördüm tamâm
Eylemiş İdrīs o felekde maķām(208)

Didi bu İdrīsdür eyle selâm
Çünkü selâm emrine itdüm tamâm(209)

1.4.3. Hz. Nûh

Hz. Nûh, Hz. İdris'ten sonra peygamber olmuştur. Hz. Nûh yıllarca kavmini îmâna davet etti. Sadece oğulları ile hanımları ile imân edenlerden oldu. Hz. Nûh kavmine nasihat ettikçe onlar eziyet ve alay ederlerdi. Sonunda ümitsizliğe düşüp onlara beddua etti. Bunun üzerine Allah gemi yapmasını emretti. Geminin inşası bittiğinde Hz. Nûh mü'minlerle beraber gemiye bindi ve her çeşit hayvandan birer çift aldı. Sonra büyük bir tufanla kavmi helâk oldu.⁷⁶ Nahîfî'de şu beytiyle telmihte bulunur:

Bir iki üç tahta ile buldı Nûh
Ĝarķa-i ŧufân-ı belâdan fütûh(1081)

1.4.4. Hz. İbrâhim (Halîl-i Güzîn, Cedd-i Kerîmün Halîl)

Hz. İbrâhim Allah'ın sevgisini ve dostluğunu kazandığı için "Halîl, Halîlullâh" lakabıyla anılır.

Gösterip İbrâhîmi pes Cebreîl
Didi budur Cedd-i Kerîmün Halîl(237)

⁷⁶ A'râf, 7/59-64; Nûh, 71/1-28; Yûnus, 10/71-73

Hız. İbrâhim putlara tapan kavmini Allah'a îmâna davet edince, Bâbil Hükümdârı olan Nemrûd, O'nu ateşe attırdı. Bunun üzerine Allah, "Ey ateş, İbrâhim'e serin ve esenlik ol!" dedi.⁷⁷ Nahîfî'de şu beytiyle telmihte bulunur:

Yanmadı âteşde vücûd-ı Halîl
Berd-i selâm itdi o Rabb-i Celîl(1082)

Mi'râc hadisine göre, Hz. Muhammed Hz. İbrâhim ile yedinci kat semâda karşılaşır, Hz. Peygamber onu yedinci kat semâda, Beyt-i Ma'mûr'a dayanmış halde görür, onunla selamlaşır, konuşur:

Anda buluşdum nice tekrîm ile
Cedd-i Kerîmüm İbrâhîm ile(135)
Arka virüp tekkegeh-i nûrda
Beyt-i şafâ-güster-i ma'mûrda(136)

O gecede Peygamberlerden sadece Hz. İbrâhim Resûlullah'a "oğul" diye hitab eder. Oğul diye hitab etmesinin sebebi, Hz. Muhammed'in onun soyundan gelmesidir:

Eyle taḥiyyât ile teslîm aña
Ya'ni ki kıl izzet ü tekrîm aña(238)
Ben de selâm emrine itdüm kıyâm
Ol daḥî itdi baña redd-i selâm(239)
Didi ki ey Şâlih oğul merḥabâ
İtdi nübüvvet ile ḥüsn-i şenâ(240)

1.4.5. Hz. İsmâil

Kur'ân-ı Kerim'de anlatıldığı gibi, Hz. İbrâhim Allah'a yalvarıp kendisine bir evlad vermesi halinde, evladını O'nun adına kurban edeceğini söyledi. Sonra

⁷⁷ Enbiyâ, 21/69.

Hacer'den İsmâîl doğudu. İsmâîl 7–8 yaşlarında gelince Allah İbrâhîm'e oğlunu kurban edeceği sözünü hatırlattı. İsmâîl bu emre samimiyetle boyun eğdi. Sonra bir gün İsmâîl'i kurban etmeye götürdü. Bıçak İsmâîl'i kesmedi, o esnada bir melek bir koç getirdi ve oğlunu yerine o koçu kurban etmesini söyledi.⁷⁸ Nahîfî'de bu olaya şu beytiyle telmihte bulunur:

İtmiş iken hiddeti kaç^c-i hâcer
İtmedi İsmâ^cîle sikkîn eşer(1083)

1.4.6. Hz. Yûsuf

Hz. Yûsuf, İsrailoğulları peygamberlerinden olup Hz. Yâkub'un oğludur. Kur'ân-ı Kerim onun, kardeşleri tarafından kuyuya atılmasından, güzelliğinden dolayı Zeliha'nın ona âşık olmasından ve zindana atılmasından bahseder:⁷⁹

Yûsuf-ı Şiddîka o Mihr-i Kemâl
Eyledi tevķîr ile °arz-ı cemâl(397)
Hüsn-i cemâlınden idüp iktibâs
Eyledi kesb-i feraħ-ı bî-kıyâs(398)

Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed, üçüncü kat semâda Hz. Yûsuf'la karşılaşmış ve selamlaşmıştır:

Eyledük ol menzili çün kim maķâm
Didi bu Yûsufdur aña vir selâm(200)
Bende selâm eyledigümde aña
Eyledi redd-i ĥasen ile Şenâ(201)
Kıldı baña ĥüsn-i Şenâ vü du^câ
İtdi eĥu'Ő-Şâliĥ ile merĥabâ(202)

⁷⁸ Sâffât, 37/100–111; En'âm, 5/86-87; Sa'd, 38/48; Meryem, 19/54-55.

⁷⁹ Yûsuf, 11/1–104.

1.4.7. Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ, Hz. Yûsuf'tan sonra Mısır'da İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiş ve Yâkub ile Yûsuf'un şeriatleri üzere kalmıştır. Allah'ın Tûr Dağı'ndaki tecellî hadisesi sebebiyle Hz. Mûsâ'ya "Kelîm" denilmektedir:

Çünkü açıldı kapu gördüm **Kelîm**
Olmış idi anda mekîn ü muķîm(222)

Hz. Mûsâ'yı küçük düşürmek isteyen Firavun, bütün sihirbazları toplayarak onlara ellerindeki ipleri yılanı çevirmelerini söyledi ve her ip yılanı dönüştü. Ardından Hz. Mûsâ da asasını yere bırakınca asa büyük bir yılan olup bütün yılanları yedi. Nahîfî bu olaya şöyle telmihte bulunur:

Ejder olup çüb-i °aşâ-yı Kelîm
Eyledi Fir°avnı giriftâr-ı bîm (1084)

Hz. Mûsâ, mi'râc hadislerinde altıncı semada Hz. Muhammed ile karşılaşır ve iki peygamber görüşüp konuşmuşlardır:

Didi ki Cibrîl aña eyle selâm
Eyledi Mûsâ bu maḥalli maķâm(223)
Vaşf-ı uḥuvvetle nübüvvetle hem
Baña Kelîm itdi şenâ-yı etemm(225)

Hz. Muhammed ile mi'râc gecesinde karşılaştıklarında, Hz. Mûsâ ağlamaya başlar ve ona sebebi sorulduğunda, Hz. Muhammed ümmetinin kendi ümmetine cennete girmede galip olmasından dolayı ağladığını söyler:

Eyledüm ol menzili çün kim güzâr
Anda Kelîm ağladı bî-iḥtiyâr(226)
Eylediler ağladığından suâl
Eyledi bu resme beyân-ı me°âl(227)

Soñra gelüp °äleme benden bu şāb
Oldı anuñ ümmeti °ālī-niṣāb(228)

Ümmetime ğālib olup ümmeti
Mesken iderler Ḥarem-i cenneti(229)

1.4.8. Hz. Hârûn

İsrâiloğullarına gönderilmiş olup Hz. Mûsâ'nın kardeşidir. Hz. Mûsâ'ya peygamberlik görevinde yardımcı olmakla görevlendirilmiştir. Hz. Mûsâ Tûr Dağına çıktığında kavminin başında Hz. Hârûn'u vekîl olarak bırakmıştır. Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed'le beşinci kat gökte karşılaşır ve konuşurlar:

Ḥazret-i Hârûnı görüp anda hem
Birbirine itdi ṣenā-yı etemm(416)

Vaşf-ı uḥuvvetle idüp ihtirām
Oldı tamām emr-i selām u kelām(417)

1.4.9. Hz. Yahyâ ve Hz. İsâ

Bu iki Peygamber İsrâiloğullarına gönderilmiştir. Hz. Yahyâ, Hz. Zekeriyâ'nın oğludur. Hz. İsâ ise İsrâiloğullarına gönderilen son peygamberdir. Mi'râc gecesinde bu iki peygamberle ikinci kat semada karşılaşır selamlaşmış ve konuşmuştur:

Birisi °İsâ biri Yahyâ idi
Çarḥ-ı düvüm anlara me°vâ idi(120)

Ya°nī ki Yahyâ ile °İsâ baña
İtdi eḥu's-Şāliḥ ile merḥabā(196)

Her biri ya°nī ol iki gevherüñ
Ḥālası oğlı idi peygamberüñ(392)

1.4.10. Hz. Yûnus

İsrailoğulları peygamberlerindedir. Allah'ın izni olmadan bir gemiye binen Hz. Yûnus, gemidekiler tarafından denize atıldı. Büyük bir balık gelip onu yuttu. Balığın karnındayken Hz. Yûnus Allah'a "Senden başka ilah yoktur. Senin şanın yücedir, ben zalimlerden oldum!"⁸⁰ diye yalvardı:

Yûnusa kim esfel-i baħr oldu cā
Ĥatm-i Resûl eyledi °azm-i semā(1152)

1.4.11. Hz. Muhammed

Allah'ın 99 ismine Esmâ-i Hüsnâ dendiği gibi Hz. Muhammed'in isim ve sıfatlarına da Esmâ-i Nebî ⁸¹denir. Nahîfî Mi'râcnâme'sinde Hz. Muhammed'in mi'râca çıkışını anlatırken Esmâ-i Nebî'yi işler: "Abd, Ahmed, 'abd-i hâs, Ahmed-i Muhtâr, 'âlî siyer, Cenâb-ı Resûl, Cihân Seyyidi, Dâver-i zî-tâc, Nebî, Rabb-i halîm, Kemâl-i Kerem-i Kibriyâ, Resûl-i Kerîm, Nebiyy-i şefik, Nebiyy-i Celîl, Nebiyy-i Şeh-i isrâ, Şeh-i peygamberân, Şeh-i kâinât, Şeh-i mürselîn, Fahr-i cihân, Fahr-i kül, Fahrü'l-Beşer, Fahr-i Dîn, Fahr-i Güzîn, Hatm-i nebiyyîn, Hatm-i rusûl, Hayru'l-enâm, Nebiyy-i hümâm, Mahbûb-ı İlâh, Meh-i Enver, Nebiyyü'l-hüdâ, Nûr-i ferîkayn, Sâhib-i mi'râc, Seyyid-i kevneyn, Sultân-ı dîn, Dürr-i yetîm, Şâh-ı bülend-ahter, Nebiyy-i emîn, Mihr-i Münîr, Vedûd, Rahmet-i mansûs, Nebiyy-i şefî', Eşref-i elkâb."

Eşref-i elkâbı olup °abd-i ĥâş
Buldı anuñla şeref-i iĥtişâş(84)

Ekrem-i ĥalk aşl-ı furû° u uşûl
Muttaşif-ı ekmel-i °abd ü resûl(85)

Ya°nî Muhammed o ĥamîdü'l-ĥişâl
Aĥmed ü emced meh-i bürc-i vişâl(86)

⁸⁰ Enbiyâ, 21/87.

⁸¹ Esmâ-i Nebî için bkz. Emine Yeniterzi. "Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları -Esmâ-i Nebî-", *1-7 Ekim 1990 Kutlu Doğum Haftası II*, TDV Yay., Ankara 1992, s. 87-100.

Cenâb-ı Hakk'ın ilk yarattığı cevher, Nûr-ı Muhammedî'dir. "Ol" emriyle vücuda gelen bütün âlemler varlığını Nûr-ı Muhammedî'den almışlardır. O, son peygamber olmasından dolayı ve kendisinden sonra hiçbir peygamber gelmeyeceği için Hâtemü'l Enbiyâ'dır:

Ḥatm-i rusûl mürsel-i °âlî-şiyem
Aḥmed-i Muḥtâr u Muḥammed °alem(30)

Ḥatm-i nebiyyîn ü Şeh-i mürselîn
Mefḥar-i âḥir şeref-i evvelîn (32)

“(Ey Muhammed) Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”⁸³ ayetiyle Hz. Peygamber'in başka bir sebep ile değil, yalnızca bütün âlemlere bir rahmet olması için gönderildiği belirtilir. O'nun peygamberliğinin, bütün kâinatı içine aldığı ve bütün varlıklara ebedi saadet ve kurtuluş yolunu gösteren İslam Dinini tebliğ ederek, bu hidayet vesilesi ile akıl sahibi bütün canlıları rahmet, merhamet ve şefkat nuruna çağırarak görevli olduğu bildirilir.⁸⁴

Ekrem idüp Zâtını Rabb-ı ğānî
Eyledi °âlemlere rahmet anı(49)

'Abd, "kul"; Abdullah da "Allah'ın kulu" demek olup Hz. Muhammed'in en şerefli isimlerindedir. Zira Kur'ân'da altı ayette⁸⁵ Allah, Habîb'ini bu isimlerle anmıştır. Nahîfî, mi'râc gecesinde vasıtasız olarak verilen vahye şu beytiyle telmihte bulunur:

°Abd ile vaşf eyledi isrâda Ḥaḥ
°Abde ise rûḥ ü cesed mâ-şadaḥ (970)

Hz. Peygamber mi'râc esnasında enfüsî ve âfâkî bütün sırlara vâkıf olmuş, Allah'ın cemalini üstün bir görüşle seyretmiş ve Allah ile konuşmuştur. Allah Cebrâîl vasıtasıyla Hz. Muhammed'i bir gece mi'râca çıkarmış; Onunla sohbet

⁸² Enbiyâ, 21/107.

⁸² Yazır, *a.g.e.*, c. V, s. 3375.

⁸² Bakara, 2/23; Kehf, 18/1; Furkân, 25/1; İsrâ, 17/1; Necm, 53/10; Cin, 72/19.

etmiştir. Hz. Muhammed mi'râcda Allah'ın cemâlini seyretmiş ve O'na iki yay mesafesi kadar yaklaşmıştır. Ki bu mesafeyi Allah'a en yakın olan Cebrâil bile aşamamıştır. Hz. Muhammed, Allah'ın uğruna âlemi yarattığı mahbubudur:⁸⁶

Şāhib-i mi'râc-ı Şeh-i enbiyā
Dāver-i zī-tâc u Meh-i pür-ziyā(33)

Mazhar-ı şıdk-i haber-i *mā-ra'ā*
Server-i şāhib-i nazar-ı *mā-ṭagā*(35)

Muhterem-i *şümme denā* iştihār
Maḥrem-i sırr-ı *fe-tedellā* şî'ār(36)

Seyyid-i mev'ūd-i *fe-terzā* meāl
°Ayn-ı °aṭāyā-yı şefā°at-nevāl(37)

Zātın idüp iki cihān seyyidi
Ḥaḫ *ve refa°nā leke zikrak* didi(38)

Allah, Hz. Muhammed ümmeti için, “Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz...”⁸⁷ buyurmuştur. Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed ve ümmetine, diğer peygamberler ve ümmetlerinden önce cennete gireceği müjdesinin verilmiş olması buna işaret etmektedir. Nahîfi'de bu ayete telmihte bulunur:

Ümmetüñi ḥayr-i ümem eyledüm
Lāyık-ı envā°-ı ni°am eyledüm(599)

Nahîfi, Allah'ın Hz. Muhammed'e hitaben “Hikmetle ve güzel öğütlerle Rabbi'nin yoluna çağır ve onlarla en güzel biçimde mücadele et.”⁸⁸ ayetine şu beytiyle telmihte bulunur:

Aḥsen ü aḫvā-yı cidāl ile hem
Oldı cevāb ehl-i ḥilāfa ehem(858)

⁸⁶ Nesrin Ünlütürk, *Hâşimî EmîrOsman Dîvançesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2004, s. 58.

⁸⁷ Âli İmrân, 3/110.

⁸⁸ Nahl, 16/125.

1.5. Âhiret ile ilgili mefhumlar

1.5.1. Cennet

Cennet örtmek, gizlemek anlamına gelip bitki ve ağaçlarla toprağı örten bahçe anlamına gelir. Ahiret'te mü'minlerin ebedî saadet yurdudur. Sekiz tabakadan oluşup sırasıyla isimleri şöyledir: Cennetü'n-naîm, Cennetü'l-me'vâ, Adn, Firdevs, Âliye, Darüsselâm, Hayevan'dır.⁸⁹

İslam âlimlerinin bir kısmına göre Firdevs, cennetin tamamını ifade eden bir isimdir. Diğer bir kısmına göre ise Firdevs, cennetin ortasını en yüksek ve en değerli bölgesini teşkil eden kısımlarının adı olup orada peygamberlerle veliler kalacaktır.⁹⁰

Nahîfi'de, Mi'râciyesinde cennetin tabakalarından sadece cennet-i firdevsten bahsetmiştir:

Cennet-i Firdevsden ol dem aña
İtdi o mi'râcı kerâmet Hüdâ(352)

1.5.1.1. Umumi Tasvirler

Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği hadise göre mi'rac gecesinde Hz. Muhammed cenneti gezmiştir. Bir kısım müfessirlerde cennet ile ilgili ayetlerden yola çıkarak cenneti şöyle tasvir etmişlerdir.“(Cennet ehlinin) üstlerinde yeşil ipekten ince ve kalın giysiler vardır. Gümüş bilezikler takılmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirmiştir.”⁹¹ Nahîfi'de şu beyitlerinde yukarıdaki ayete telmihte bulunur:

Sündüs ü istebrâk ü hazz ü harîr
Müfteriş-i şahñ-ı kuşûr ü serîr(637)

⁸⁹ Cennet ile ilgili bkz. Osman Cilacı, *İlâhî Dinlerde Cennet İnancı (Mukayeseli Bir Araştırma)*, Beyan Yay. İstanbul 1995.

⁹⁰ M. Sait Özervarlı, “Firdevs”, *DİA*, c. XIII, İstanbul 1996, s. 123–124.

⁹¹ İnsan, 76/21.

Cennetin kapısı nurdan, toprağı miskten, taşları inci ve yakuttandır. Kum yerine altın ve mücevher bulunur. Çiçekleri rengârenk gülleri dikensizdir. Cennetin içi ağaçlar ve nehirlerle doludur. İçinde birçok nimetler bulunup şu an onlardan tatmak mümkün değildir. Bu nimetleri ancak sevab ehli tadacaktır. Cennetin içinde köşkler vardır. Bu köşklerin bir kerpici altın bir kerpici gümüşdür. İçi hûri ve gılmân doludur:

Zeyn olup eşcâr ile enhâr ile
Toptolu eşmâr ile ezhâr ile(621)

Sâhası müstağrak-ı hüsn ü bahâ
Her tarafında şecer-i müntehâ(622)

Pür idüp a^cnâb u hadâyık anı
Dâr-ı ni^cam her cihet-i rüşeni(623)

Havzları mâye-i nûr-i ^cuyûn
Âb-ı revân-bahşi şafâ-yı derûn(624)

Her taraf envâ^c-ı ni^cam muttaşıl
Şöyle ki gözler anı görmüş değil(625)

1.5.1.2. Hûri ve Gilmân

Hûri, Kur'ân'da mü'minlere hizmet edecekleri bildirmekle beraber cennet kıızı anlamına gelmektedir.⁹² Rivayetlere göre hûriler safran, misk, anber, kâfur gibi güzel kokulu maddelerden yaratılmıştır. Gilmân ise cennet hizmetkârlarından olup tüyü ve bıyığı çıkmamış delikanlı anlamına gelir. Güzellik ve sâfiyet timsali olan gilmân, cennetliklerin hemen her istediğini hazır edecektir:

Hûr ile gilmânı idüp ihtizâz
Hüsn ü leğâfetle olur cilvesâz(620)

Gördi ki vildân ile gilmân-ı hûr
İtmede tezyîn-i hıyâm ü kuşûr(633)

⁹² Âli İmrân, 3/15; Bakara, 2/25; Nisâ, 4/57

1.5.1.3. Irmaklar

Hiz. Muhammed mi'râc gecesinde Sidre-i Müntehâ'nın dibinden dört ırmağın çıktığını, ikisinin bâtın ikisinin zâhir olduğunu, Hiz. Muhammed'in bunları gördüğü, Enes b. Mâlik'in rivayetinde geçmektedir. Zâhir olan iki ırmak Nîl ve Fırat, bâtın olanlarda Kevser ile Selsebîl ırmaklarıdır. Bâtın olanlar Sidre'nin yanı başındaki Cennet-i Me'vâ' ya akar. Bu dört nehrin suyu çok lezzetli olup çok temizdir:

Didi ki Cebrâîl olup sidre bu
Anda revân olmadadır çâr-cû(244)

İkisi bâtın iki zâhir idi
Her birisi tayyib ü tahir idi(245)

Sordum o ırmakları Cibrîle ben
Didi akar ikisi cennâtdan(246)

Zâhir olan ol iki nehr-i hayât
Birisi Nîl oldu birisi Furât(247)

Oldı o enhâruñ ikisi cayan
İkisi bâtından olurdu revân(459)

Kim iki nehr-i ferağ-efzâ-yı cân
Sidrenüñ aşlından olurdu revân(460)

Şâf ü laîf ol iki nehr-i cemîl
Olmış idi Kevşer ile Selsebîl(461)

Kevşer olup zînet-i bâğ-ı cinân
Lü'lü-i şâf üzre olurdu revân(462)

Kevser, Kur'ân-ı Kerim'de bir sûre adı olup, Kevser'in lügat manası çokluktur. Ancak Kevser'in Kur'ânî manası için müfessirlerin sayısı yirmiyi aşan değişik görüşleri vardır. Bunlardan en meşhuru ve hadislerle bildirileni; Kevser'in cennette bir nehir veya havuz olduğudur. Bu nehir Yüce Peygamber'in ümmetine tahsis edilmiştir.⁹³

⁹³ Yazır, *a.g.e.*, c. IX, s. 6172-6193.

1.5.2. Cehennem ve Tabakaları

Âhiretteki azap yurdudur. Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde cehennem, imansız ölenlerle suçları bağışlanmayan günahkârların azap göreceği yerdir. Cehennem yedi tabakadan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla Cehennem, Cahîm, Hâviye, Hutame, Lazâ, Saîr, Sakar'dır.

Cehennem, cehennem tabakalarına ait yedili tasnif sisteminde azabı en hafif olan en üst tabakadır. Cahîm, kat kat yanan, alevi ve ısı derecesi yüksek ateş anlamında olup cehennem tabakalarından birisidir.⁹⁴ Hâviye, uçurum, derin çukur anlamına gelir. Kur'ân'da sadece bir yerde zikredilmiş ve harareti yüksek ateş diye tefsir edilmiştir.⁹⁵ Hutame, tutuşturulmuş şiddetli ateş, karşılaştığı her şeyi yakıp tahrip eder ve onun en iç kısmına kadar işler.⁹⁶ Lazâ, halis ateş anlamına gelen kelime Kur'ân'da bir yerde geçmekte ve bedenini uç organlarını söküp koparan diye nitelendirilmektedir.⁹⁷ Saîr, Kur'ân'da çoğunlukla cehennem bir adı olarak bazen de tutuşturulmuş, alevli ateş manasında kullanılmıştır.⁹⁸ Sakar, dört ayette cehennem kelimesi yerine kullanılmış, bunlardan Müddesir sûresinde yaktığı şeyi tüketircesine tahrip etmekle birlikte sönmeyip yakmaya devam eden ve insanın derisini kavuran şeklinde nitelendirilmiştir.⁹⁹

Nahîfî, Mi'râciyesinde cehennem yedi tabakasını isimleriyle birlikte zikreder ve cehennem azâbından Allah'a sığınır:

Nâr-ı cehennem tabākāt iledür
Vaḥşet ü ḥevli derekāt iledür(662)

Biri Cehennem ki olup evveli
Soñra Lezā oldı anuñ esfeli(663)

Hem Ḥuṭame ile Saîr ü Saḡar
Soñra Caḡîm oldı °azāba maḡarr(664)

Hâviyedür esfeli her dūzaḡuñ
Müdhiş ü vaḥşet-gedesı berzaḡuñ(665)

⁹⁴ Tûr, 52/18.

⁹⁵ Kâria, 101/9-11.

⁹⁶ Hümeze, 104/4-7.

⁹⁷ Meâric, 70/15-16.

⁹⁸ Nisâ, 4/55.

⁹⁹ Müddesir, 74/26-27.

Cümlemüzi hıfz ide Rabb-i Raḥīm
Eyleye āzāde-i nār-ı cahīm(666)

“Ey inananlar, kendinizi ve ailenizi ateşten koruyun, ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır. Onun başında ğılaz (gayet katı), şidād (şiddetli), Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildikleri şeyi yapan melekler vardır.”¹⁰⁰ Nahîfî de bu ayete telmih yaparak cehennemdeki meleklerin acımasız ve görevlerine sâdık olduklarına vurgu yapar:

Oldı zebānilere ğılzat nihād
Her biri mevşūf-ı ğılāz u şidād(673)

1.6. Mi’râc ile ilgili mefhumlar

1.6.1. Mi’râc’ın Sebebi

Kur’ân-ı Kerim’de İsrâ ne Necm sûrelerindeki mi’râc ile ilgili ayetlerde Allah Hz. Muhammed’e kendi ayetlerinden bir kısmını göstermek için ona mi’râcı vermiştir. Nahîfî, semâ ehline Hz. Muhammed’i takdim etmek için mi’râc ettirildiğini söyleyerek bunu şöyle ifade eder:

Didi beni eyledi Ḥaḳ reh-nümā
İtmege seyr-i melekūt ü semā(284)

Reh-güzerüñ ḳubbe-i nüh-ṭāḳdür
Ehl-i semā hep saña müştāḳdür(286)

Vaḳtıdur ey Şāhib-i tâc ü Burāḳ
Şād ola teşrîfüñ ile nüh-ṭabāḳ(287)

Saña muḥaşşaş bu mübārek sefer
Şāniña maḥşüş şühūd-ı iber(291)

¹⁰⁰ Tahrim, 66/6.

1.6.2. Mi'râc'ın Sayısı ve Mahiyeti

Hadis kaynaklarında İsrâ ve Mi'râc'ın peygamberin hayatında kaç defa gerçekleştiği hususunda ihtilaflar vardır. Nahîfî, mi'râcın bir defa da gerçekleştiğini söyler ve eğer iki kere olsaydı, iki defada elli vakit namazın farz kılınması gerekirdi der:

Olsa ger isrâda beyân-ı °adîd
Bir nice maḥzûr olur elbet bedîd(955)

Def°a-i ûlâda olup her ḥiṭâb
Olmaz idi soñra suâl ü cevâb(956)

Hem dahî farziyyet-i emr-i şalât
Bulmuş olurdu iki kerre şebât(957)

Ba°s-i zuhûrından olur mı şahîḥ
Def°a-i şânîde suâl-i şariḥ(958)

Mi'râcın uyanıkken, uykuda veya uyku ile uyanıklık arasındayken olduğu da tartışma konusudur. Hz. Peygamberin rüyada, ruhen yahut ruh ve bedeni bir aradayken mi'râc ettiğini söyleyenlerde vardır. Nahîfî bu konudaki tartışma ve farklı görüşlere Mi'râciyyesinde teferruatlı bir şekilde değinmiştir. Mi'râcın uyanıklık halinde gerçekleştiğini savunmaktadır:

Ya°nî ki bir def°adur ol °izz ü şân
Hem yaḫaḫa ḫâlidür itme gümân(961)

Merdüm-i bîdâra berây-ı şühûd
Lâzimedür âlet-i seyr ü şu°ud(962)

Refref ü mi°râc ü Burâḫ-ı cemîl
Hep yaḫaḫa ḫâline oldu delîl(963)

1.6.3. Mi'râc'ın Tarihi

Hadis kaynaklarında mi'râcın gerçekleştiği zaman hakkında bazı tarihler verilmekle beraber en sahih kabul edilen rivayet bunun müslümanların birinci ve ikinci Habeşistan hicretlerinden sonra, Hz. Hatice ve Ebû Tâlib'in vefatlarını takip

eden dönemde, Hicretten bir yıl önce meydana geldiği şeklindeki nakildir.¹⁰¹ Nahîfî'de mi'râcın tarihiyle ilgili farklı hadis rivayetlerini değerlendirerek bu konuyu geniş bir şekilde işlemiştir:

Vech-i keşîr üzre olundı beyân
Mu'ciz-i isrâda zamân ü mekân(864)

Eylediler da'vî-i naķş u ziyâd
Oldı haber muhtelifü'l-ictihâd(865)

Mevķi'ci mi'râcı didi ba'zılar
Geçmiş idi bi'seti beş yıl kadar(866)

Kiminüñ isrâda budur mebħaşı
On sekiz ay gecmiş idi meb'ası(867)

Ba'zılar isrâ haberinde didi
İki sene hicrete aķdem idi(868)

Bir sene evvel didiler ba'zılar
Eylemeden hicret ol Faħrü'l-beşer(869)

Bi'seti on bir sene itdi mürür
Hem tokuz ay geçmiş idi bî-ķuşūr(870)

Bi'setüñ on iki yılında tamâm
Eyledi mi'râc o Nebiyy-i hümâm(886)

Evvel-i şehreyn-i rebî'ayn idi
Ya'nî yedinci gice işneyn idi(887)

1.6.4. Davetin Tebliği

Mi'râc hadislerine göre Hz. Muhammed Ümmühânî'nin evindeyken veya Hatim'de yahut Hicr'de iken Cebrâil onu davet etmek üzere gelmiştir. Nahîfî'nin Mi'râciyesinde diğer mi'râciyelerden farklı olarak bu konuyu daha detaylı bir şekilde işlenmiştir.

Bir şeb o peygamber-i ferħunde-zât
Ya'nî Muhammed o Şeh-i kâinât(281)

Eyler iken Mekkeyi ārâmgâh
Geldi aña da'vet-i ħâşş-ı(282)

¹⁰¹ Salih Sabri Yavuz, "Mi'râc", *DİA*, c. XXX, İstanbul 2005, s. 132–135.

Hayl-i melâikle gelüp Cebreîl
Oldı peyâm-âver-i Rabb-i Celîl(283)

Didi beni eyledi Hâk reh-nümâ
İtmege seyr-i melekût ü semâ(284)

Da°vet-i hâşş oldı bu da°vet saña
Devlet ü rif°at saña °izzet saña(285)

Reh-güzerüñ kûbbe-i nüh-ıâkdür
Ehl-i semâ hep saña müştâkdür(286)

Vaqtıdur ey Şâhib-i tâc ü Burâk
Şâd ola teşrîfün ile nüh-ıabâk(287)

Rif°at-i câh ile idüp °azm-i râh
Eyle haremnden haremî cilvegâh(288)

1.6.5. Şerh-i Sadr

Sadr: Arapça, göğüs anlamına gelen bir kelime. Ruh, kalbin bir mertebesi, Şerh-i sadr: 1. Hz. Peygamber (s.a.s)'in göğsünün yarılması olayı, 2. Gönlünde, ilâhi marifet pırıltıları zuhur eden sufinin durumu.¹⁰² Rivayetlere göre çocukluğunda veya peygamberliği sırasında veya İsrâ gecesinde cismani bir ameliyat suretinde göğsü yarılarak kalbi çıkarılıp yıkanmış, yine, yerine konduktan sonra iman ve hikmetle doldurulmuş olmasıdır¹⁰³

°İlm ile hilm ile olup mümtelî
Eylediler hikmet ile müncelî(834)

Mülteim-i kudret olup şadr-ı pâk
Naşş-ı şafâ oldı ol âşâr-ı çâk(835)

Şerh-i Sadr olayı peygamberimizin hayatında iki defa olmuştur. Bunlardan birincisi Benî Sa'd kabilesinden süt annesi Halime'nin yanındayken gerçekleşmiştir:

Şakki iki def°a idenler beyân
Eyledi bu vech ile şerh ü °ayân(838)

¹⁰² Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997. s. 608.

¹⁰³ Yazır, *a.g.e.*, c. IX, s. 292-293.

Ḥāl-i şığarda biri buldı şüyū°
Ḳavm-i Benī Sa°d idi cāy-i vuḳū°(839)

İkinci göğsünün yarılması olayı ise mi'râcdan önce olmuştur. Cebrâil peygamberi mi'râca davet ettikten sonra altın bir tasla peygamberin yanına gelip göğsünü yarararak zezem suyuyla yıkamıştır.

Ol gice ber-mucīb-i emr-i Celīl
Şadrını şerḥ itdi anuñ Cebreīl(830)

Eyledi üç def°a o māhuñ °ayān
Zezem ile şadrını şüste hemān(831)

Ṭāhir olan ḳalbe o taḥīr-i ḥāşş
Oldı Ḥudādan kerem-i ihtişāş(832)

Münşerihü'ş-şadr olup ol sīm-ber
Kalmadı vehm-i beşīriden eşer(833)

1.6.6. Mi'râc'ın Başladığı Yer

İsrâ suresinin birinci ayetinde belirtildiği üzere, Hz. Muhammed Mekke'de bulunan Mescid-i Haram'dan alınıp Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya götürülmüştür. Mi'râcla ilgili hadis rivayetlerinde ise Hicr, Hatim veya Ümmühânî'nin evi olarak belirtilmiştir. Nahîfi de mi'râcın başladığı yer olarak bu üç yeri zikretmiştir:

Gāh idüp isrāda beyān-ı maḥal
Eyler idi hıcr-i ḥaḥīme bedel(170)

Yā°nī ya hıcr veyā ḥaḥīmi o māh
İtmiş idi °izzet ile ḥ°āb-gāh(171)

Bir gice ol Faḥr-i zemīn ü zamān
İtmiş idi hıcr ü ḥaḥīmi mekān(818)

Oldı mekānında daḥī ihtilāf
Her biri bir menzile kıldı muzāf(876)

Ba°zı rivāyetde Cenāb-ı Resūl
Duḥter-i °amm beytine kıldı nüzūl(877)

Elsine-i nāsda ḥālā revān
Künyeti ismidür aña Ümmühān(878)

1.6.7. Binitler

1.6.7.1. Burak

Hadislerde bildirildiğine göre Burak, katırdan küçük merkepten büyük, uzun, beyaz renkli, adımını gözünün erişebildiği yerin en sonuna atan bir binittir. Burak, Hz. Muhammed'i Mekke'den Kudüs'e kadar götürmüştür. Nahîfî de hadis rivayetlerinden yola çıkarak Burak'ı tarif etmiştir:

Cüşsesi ol merkeb-i hoş-peykerün
Oldı meyânında ħar ü esterün(178)

Olmış idi heykeli ancak tavîl
Ĥilķati ġāyetde laţif ü cemîl(179)

Oldı °araķ-rîz-i ħayā ol Burāķ
İtdi hemān ma°zeret-i iştiyāk(302)

Dābbe-i ebyaz idi ol Burāķ
Levni laţif idi °ale'l-ittifāk(310)

Bañā o dem kim getirildi Burāķ
Vaşfına bu idi siyāk u sibāk(97)

Olmış idi levni beyāz ü cemîl
Heykel-i zîbāsı dırāz ü tavîl(98)

Ĥardan anuñ cüşsesi efzün idi
Estere nisbetle velî dūn idi(99)

1.6.7.2. Mi'râc

Mi'râc, Hz. Muhammed'in Kudüs'ten birinci kat göğe kadar çıktığı araçtır. Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed peygamberlere namaz kıldırdıktan sonra mescidden çıkınca Mi'râc'la karşılaşmıştır. Bir ucu taşta bir ucu da göktedir:

Refref ü mi°râc ü Burāķ-ı cemîl
Hep yaķaķa ħāline oldı delîl(963)

1.6.7.3. Refref

Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed'in Sidre'den Arş'a gidip gelirken bindiği aracın adıdır. Hz. Peygamber yeşil bir yaygı olan Refref'e binerek, yetmiş hicâbı geçtikten sonra Arş'a varmıştır:

Eyledi ikrām ile Refref nüzül
Aña süvâr oldı Cenâb-ı Resûl(540)

Ĥüsn ü leĤâfetle olup sebz-reng
Ehl-i cinân ideler anda dirneg(546)

Refref-i Ĥuzr ile vürüd itdi naşş
Ĥuzret-i levn oldı beyân-ı eĤaşş(547)

1.6.8. Namaz

1.6.8.1. Namazın Farz Oluşu

Mi'râc ile ilgili hadislere göre günde beş vakit namaz mi'râc gecesinde farz kılınmıştır. Kur'ân'da Allah "Namazı bitirdiğiniz zaman ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde (uzanarak) Allah'ı anın; güvene kavuştunuz mu namazı (tam) kılın. Çünkü namaz, mü'minlere vakitli olarak farz kılınmıştır."¹⁰⁴ buyurmuştur.

Hadislere göre Allah, o gece Hz. Muhammed'e ve onun ümmetine elli vakit namaz kılmayı emreder. Geriye dönerken Hz. Mûsâ ile karşılaşır. Hz. Mûsâ ne ile emrolundun diye sorar. Hz. Peygamber elli vakit namaz ile emrolduğunu söyler. Bunun üzerine Hz. Mûsâ ona, ümmetinin buna gücü yetmez, Rabbine geri dön ve bu ibadeti hafifletmesini iste der. Hz. Muhammed elli vakit namazı hafifletmesi için Allah'a dua eder. Nihayet sevabı elli vakte denk olan namaz beş vakit namaz farz olur:

ŞubĤ u mesâ olmaĤa aşl-ı niyâz
Oldı farîza baña elli namâz(144)

Menzil-i Mûsâya idince mürür
Didi evâmirde ne itdi zuhûr(145)

¹⁰⁴ Nisâ, 4/103.

Elli namāz olduđın itdüm beyān
Didi degil mümkin-i ehl-i zamān(146)

Oldı mücerreb baña aḥvāl-i nās
Sa°y-i belig itmüş idüm bī-ḳıyās(147)

Ümmetiñüñ ṭāḳati yokdur aña
Tecribedür ḥüccet-i ḳaṭ°i baña(148)

Rabbuña ihlāş ile kıl ilticā
Ümmete taḥfifini eyle ricā(149)

Çünki rücū° itdüm o Rabb-i ğanī
Beş rik°at eyledi taḥfif añı(150)

Beş şalavāt oldı baña rüz ü şeb
Ġāyet-i mefrūza-i fermān-ı Rabb(156)

1.6.8.2. Mescid-i Aksâ'da Peygamberlerle Kılınan Namaz

Mi'râc gecesinde Hz. Peygamber Burak ile Kudüs'e gelmiş ve Mescid-i Aksâ'da hazır bulunan peygamberlere iki rekât namaz kıldırmıştır:

Ḥazret-i Cibrīl ile ol naḥl-i nāz
Kıldılar evvel iki rik°at namāz(345)

Cem° olup ol demde şufûf-i rüsül
Oldı imām anlara ol Faḥr-i kül(346)

Eyledi ervāḥ-ı nebiyyīn aña
Ya°nī şalāt itmek için iḳtidā(347)

Anda cemā°atle namāz itdiler
Ḥālıḳ-ı bī-çūna niyāz itdiler(348)

1.6.8.3. Kudüs'te Kılınan Namaz

Hz. Muhammed mi'râcdan dönüşünde Kudüs'te peygamberlere iki rekât namaz kıldırmıştır. Nahîfi'de bu olayı şu beyitleriyle ifade eder:

Rif°at ü iḳbāl ile buldı Resül
Çün ḥarem-i mescid-i Ḳudse vüşül(1018)

İtdi nebiyyīn ü melāik aña
Ḳaşd-ı şalāt itdigi dem iḳtidā(1019)

Cümleye ol Zāt-ı güzîn ü hümām
°İzzet ü iclāl ile oldı imām(1020)

Cümlesi ol Hızrete ikrām idi
Kadr-i mu°allāsını i°lām idi(1021)

1.6.9. İçecekler

Mi'râc gecesinde Hz. Peygambere süt ve şarap ikram edilmiş; Hz. Peygamber de sütü tercih etmiştir. Hz. Peygamberin sütü tercih etmesiyle Cebrâil kendisine fitratı seçtiğini söylemiştir:

Hımr ü leben ile °aselden baña
Ma°raz-ı taHyırde geldi inā(252)

Yārī-i tevfiķ ile ol demde ben
Eyledüm iķbāl-i inā-i leben(253)

Didi ki Cibrīl budur fıtratuñ
Oldı anuñ üstine hep ümmetüñ(254)

Fıtratu aşliyyeye olduñ muşib
Fevz ü felâh ümmete oldı naşib(255)

1.6.10. Gökler

Kur'ân-ı Kerim'e göre Allah, gökleri yedi tabaka halinde yaratmıştır.¹⁰⁵ Mi'râc hadislerine göre Hz. Muhammed mi'râc gecesinde yedi kat semadan birer birer geçmiş ve her kat semada peygamberlerle karşılaşmıştır.

Batlamyos sisteminden çıkarılan bir düşünüşe göre dünya kâinatın merkezidir. Dünyayı dokuz felek çevreler. Bunlar, içiçe geçmiş şekilde dünyayı çevrelemişlerdir ve dünya göğünden başlamak üzere yedi tanesi yedi gezegenin feleğidir. Birinci felekte Ay olmak üzere sırasıyla Utarid, Zühre, Şems (Güneş), Mirrih (Merih), Müşteri, Zühâl gezegenleri bulunur, Sekizinci felek sabit yıldızlar ve burçlar feleğidir. Dokuzuncusu da cisimden arınmış olan ve bütün felekleri saran

¹⁰⁵ Nûh, 71/15.

en büyük; en yüksek felektir ki felekü'l-eflâk (felekler feleği) adıyla anılır. Hükemâya göre sekizinci feleğe Kürsi, dokuzuncuya da Arş denir.¹⁰⁶ Nahîfî de gökleri sırasıyla zikreder:

Nūr-i muzā^cafla olup müstenîr
Kesb-i sūrūr eyledi şems-i Münîr(405)

Şevk ile Mirrîh idüp ol dem tarab
Oldı zemîn-būs-i maķâm-ı edeb(415)

Oldı zer-efşân-ı tarab Müşteri
Müzd-i kudüm eyledi encümleri(427)

Seb^ca-i seyyāre-i şahn-ı felek
Velvele virdi yedi iklime dek(429)

Heft-i tıbāk-ı felek oldı tamām
Encümen-ārā-yı sūrūr-i devām(430)

Yazdı o tārîhi ^cUṭārid tamām
Maķdem-i zî-şân-ı nebiyy-i hümām(395)

1.6.11. Mîrâc'da Adı Geçen Mekânlar

1.6.11.1. Mekke

Arap Yarımadasının kuzeyinde Batn-ı Mekke (Bekke) adı verilen bir vadi üzerinde kurulmuştur. Hz. Muhammed'in doğduğu ve Ka'be'nin bulunduğu şehirdir. Hadislere göre mi'râc gecesinde Hz. Muhammed Burak ile Mekke'den Kudüs'e gitmiştir:

Eyler iken Mekkeyi ārāmgāh
Geldi aña da^cvet-i hāşş-ı İllāh(282)

Mekkedden isrā ile bî-rayb ü şek
Gitdi o şeb Mescid-i Aķşāya dek(887)

¹⁰⁶ Pala, *a.g.e.*, s. 159.

1.6.11.2. Medine(Taybe)

Arap Yarımadası'nın batısında Hicaz bölgesinde Mekke'nin kuzeyinde yer alır. Mekke ile birlikte iki Harem'den biridir. Hz. Peygamberin hicret ettiği şehir, hicret yurduudur. İslam kaynaklarında Medine'ye Tayyibe, Miskîne, Dâru'l-hicre ve el-Medînetü'l-münevvere gibi isimlerin verildiği görülmektedir:

Medyen ile cānib-i Sīnāda hem
Taybe ile mevlid-i °İsāda hem(335)
Taybe ki ol şehir-i Medine idi
Hicretine remz ü qarīne idi(336)

1.6.11.3. Kudüs (Mevlid-i İsâ)

Filistin'de Hz. Süleyman tarafından inşa edilen Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu şehirdir. Kudüs ismi Kur'ân'da doğrudan geçmemekle beraber bu şehirden Mescid-i Aksâ'nın mübarek kılınan çevresi diye bahsedilmiş, ayrıca bulunduğu bölge iyi, güzel bir yer ve mukaddes toprak olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁷ Hz. Peygamber mi'râc gecesi Mekke'den Burak üzerinde göz açıp kapayıncaya kadar Kudüs'e gelmiştir:

Kudse vuşûlünde Cenāb-ı Resûl
İtdi aña sağ tarafından dühûl(340)
Bāb-ı Yemānide yemīn ü yesār
Gördi iki nûri kıti tāb-dār(341)

1.6.11.4. Safâ ile Merve

Ka'be-i muazzamanın yakınındaki iki tepenin adıdır. Hac ve Umre esnasında hacılar bu iki tepe arasında gidip gelerek sa'y (bir tür yürüyüş) yaparlar. Bunun da sebebi İsmâil peygamberin annesi Hacer, Safâ ile Merve arasında su aramak için gelip gittiğinden dolayı hacılar bu iki tepe arasında yedi defa yürürler:

¹⁰⁷ İsrâ, 17/11; Mâide, 5/21; Yûnus, 10/93.

Merve ile oldu **Şafâ**da Burâk
Hâzır u âmâde °ale'l-ittifâk(292)

1.6.11.5. Mescid-i Aksâ

Asıl adı Ârâmîce Beth makdeşa, İbrânîce Beth ha-mikdaş ve Arapça Beytü'l-makdis olup “mukaddes ev” demektir. Arapça aksâ “uzak” anlamındadır. Mâbedin Mekke'ye uzaklığından dolayı bu ad verilmiştir:

Mekmeden isrâ ile bî-rayb ü şek
Gitdi o şeb **Mescid-i Akşâya** dek(887)

Beyt-i muqaddes didi Fahrü'l-beşer
Didiler ol fırça-i pür şür ü şer(736)

Beyt-i Muqaddes bize yek-mâh iken
Sen olasın bu gice maħmil-figen(749)

1.6.11.6. Medyen

Kur'an'da Hz. Şuayb ve Mûsâ kıssaları dolayısıyla on yerde geçen medyen kelimesi, Şuayb'ın peygamber olarak gönderildiği ve Hz Mûsâ'nın Mısır'dan çıktıktan sonra evlenip yıllarca aralarında kaldığı kavmin yaşadığı bölgeyi ifade etmektedir.¹⁰⁸

Medyen ile cānib-i Sīnâda hem
Ṭaybe ile mevlid-i °īsâda hem(335)

1.6.11.7. Sīnâ

Arap Yarımadası'nın Mısır ile birleştiği yerde bir üçgen teşkil eden yarımada'dır. Hz. Mûsâ, Tûr-i Sīnâ'da Allah'ın hitâbına nail olmuştur:

¹⁰⁸ A'râf, 7/85; Hûd, 11/84; Tâhâ, 20/40.

Medyen ile cānib-i Sīnāda hem
Ṭaybe ile mevlid-i ʿīsāda hem(335)

1.6.11.8. Sidre-i Münteħa

Kurʾān-ı Kerim’de “son ağaç” olarak geçmektedir.¹⁰⁹ Müfessirler Sidre-i Münteħâ’nın arşın sağında yedinci semâda -bir diğerk hadise göre altıncı semâda-bulunan Arabistan kirazı türünden bir ağaç olduğunu ve cennetteki nehirlerin bu ağacın altından kaynadığını söylerler. Hadislerde bu muazzam ağacın bir yaprağının bütün ümmeti örttüğü ve bir binicinin yüz yıl gölgesinde gitse bile nihayetine erişemediğı anlatılır. İbn Abbas ve Ka’b gibi müfessirler Sidre-i Münteħâ’yı melek, peygamber ve diğerk bütün canlıların ilminin son bulduğı yer olarak kabul eder ve bu noktadan sonrasının yalnızca Allah’a mahsus gayb âlemi olduğunu belirtirler. Bu ifadelerin münteħa kelimesini açıklar mahiyette olduğı görölmektedir.¹¹⁰

Hız. Peygamber mi’râc gecesinde Sidre-i Münteħâ’nın ötesine kadar geçmiş; o noktaya kadar gelen Cebrâil’in ise buradan ileriye geçmesi mümkün olmamıştır:

Sidre olup bir şecer-i münteħā
Olmış idi ħādī-i ħüsn ü bahā(448)
Fī’l-meşel evrākı olup gūş-i fīl
Olmış idi resmi be-ğayet cemīl(449)
Mīvesi mānend-i kılāl-ı hecer
Eylemiş ağşānını zībende ter(450)
Olmış idi ol şecer-i dil-firīb
Şāĥ-ı firāvān ile pür-nağş-ı zīb(451)
Sen yūri var maħrem-i mümtāzsın
Cilve-nümā-yı ħarem-i rāzsın(503)
Eyledi Cibrīl maķāmın maķarr
Gitdi o peygamber-i ʿālī-güher(504)

¹⁰⁹ Necm, 53/14-15

¹¹⁰ Yazır, *a.g.e.*, c. VII, s. 4580-4581.

1.6.11.9. Beytü'l-Ma'mûr

Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın üzerine yemin ettiği bir mekânın adı olarak geçer.¹¹¹ Beytü'l-Ma'mûr ile ilgili olarak Hz. Peygamberden çeşitli hadisler rivayet edilmiştir. Bu hadislere göre peygambere mî'râc esnasında Beytü'l-Ma'mûr gösterilmiştir. Burası yedinci semâda melekler için inşâ edilmiş bir gelen bir daha gelmemek üzere her gün yetmiş bin meleğin ziyaret edip ibadette bulunduğu bir mabettir.¹¹²

Soñra görüñdi baña bir beyt-i hûb
Važ^c-ı dilârâsı şafâ-yı kulûb(248)

Beyt ki ma^cmûr ile mevşûfdur
Hüsni anuñ rü²yete mevķûfdur (249)

Oldı anuñ mevķi^cî fevķa's-semâ
Her ciheti dil-keş ü ^cibret-nümâ(250)

Her gün aña dâhil idi itme şek
Hâşılı yetmiş biñe bâliğ melek(251)

1.6.12. Hicâblar

Hicâb Arapça'da utanma, sıkılma; perde anlamlarına gelir. Hicâblar, Sidre ile Arş arasında bulunmaktadır. Hz. Muhammed, mi'râc gecesi bu hicâbları melek yahut meleklerin nezaretinde geçip arşa ulaşmıştır.¹¹³

Sidre verâsında iderken şitâb
Oldı bedîdâr-ı nazar bir hicâb(490)

Târ-ı müzehheb ile memzûc idi
Kudret-i bî-çün ile mensûc idi(491)

Vardılar ol mevzi^ca çün Cebreîl
Eyledi tahrik-i hicâb-ı cemîl(492)

¹¹¹ Tûr, 52/4.

¹¹² Abdurrahman Küçük, "Beytülma'mûr", *DİA*, c. VI, İstanbul 1992, s. 94-95

¹¹³ Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s. 293.

1.6.13. Levh-i Mahfuz (Levh-i Cebîn)

Korunmuş satıh, üstü düz nesne, üzerinde yazı olan satıh anlamlarına gelir. Allah'ın kudretiyle olacak şeylerin, üzerinde yazılı bulunduğu levhadır. İnsanların kaderi Levh-i mahfuz'da yazılıdır. Levh-i mahfuz'dan "İsrâfîl" sorumludur. Yazılı olan şeyler ne eksik, ne fazla olmayıp zamanı gelince ortaya çıkarlar. Bu levha yedinci kat gökte bulunur:

Āyet-i ferhunde-i feth-i mübîn
Oldı aña zîver-i levh-i cebîn(39)

1.6.14. Kalem

Kur'ân-ı Kerimde "Yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz mürekkep olsa ve denize yedi deniz daha katılsa yine Allah'ın kelimeleri bitmez."¹¹⁴ buyrulmaktadır. Kalem her şeyden önce ilmin temelidir. Allah her şeyden önce levh ile kalemi yarattı. Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed kalemin sesini duymuştur:

Öyle °urûc itdi ki hattâ o dem
Güş olunur idi şarîf-i kalem(538)

1.6.15. Ru'yet

Ru'yet Arapça'da görmek demektir. Allah'ı görmeyi ifade eder. Nahîfî de mi'râc gecesinde Hz. Muhammed'in Allah ile perdesiz olarak görüştüğünü ifade eder:

Cilvegehi *şümme denâ* dan o mäh
İtdi *ev ednâ* haremî cilvegâh(522)

Ol harem-i aqdes-i °âlî-şifât
Olmış idi hâric-i hadd-i cihât(523)

Ķurb-ı *ev ednâ* da o °âlî-maĶâm
Buldı Ķudâdan şeref-i ihtirâm(524)

¹¹⁴ Lokman, 31/27.

Ḥaḳḳ aña ref^c-i derecât eyledi
Gördi Ḥudāyı kelimât eyledi(525)

1.6.16. Tekellüm

1.6.16.1. Tahiyyat

Mi'râc gecesinde Hz. Muhammed Sidre'yi geçtikten sonra Refref ile İlâhî Makam'a varır. Orada Allah ile Hz. Peygamber karşılıklı olarak şöyle konuşurlar. Kutsanmış, saf ve içten gelen salât ve selamlar Allah'a aittir. Allah da "Ey Nebî selâm da, Allah'ın rahmet ve tüm bereketleri de senin üzerine olsun" der. Hz. Peygamber de "Selâm bizlerin ve güzel davranışlarda bulunan Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun" diye karşılık verir.

Mülhem olup nazm-ı tahiyyât ile
Oldı mübeşşer nice âyât ile(587)

Eyledi ol ḥazrete Rabbü'l-enâm
Raḥmet ü faẓl ü berekât ü selâm(588)

İtdi o teslîmi Nebî ḥazreti
Râbıta-i şıdḳ-ı °ubûdiyyeti(589)

Çün bu tahiyyâti işitdi sürüş
İtdi şehâdetle ser-â-ser ḥurüş(590)

1.6.16.2. Hz. Muhammed'in Allah ile Konuşma Şekli

Hz. Muhammed Allah'ın huzuruna varınca hiçbir vasıta olmadan O'nunla konuşmuştur. Bu konuşmanın mahiyetini anlamak mümkün değildir. Konuşma esnasında Allah, Hz. Muhammed'e Bakara Sûresi'nin son iki ayetini hediye etmiştir:

İtdi telaḳḳî-i kelâm-ı Ḥudā
Vaşfı degil ḳâbil-i vaşf ü edâ(526)

Ol kelimât oldı °azîm ü şükref
Anda ve lîkin yoğrdı şavt-i ḥarf(527)

Eyledi bî-vâsıta bunca kelâm
Münfehim oldu aña °ilm-i enâm(528)

Oldı hitâm-ı bakara hem aña
Vâsıtasız cānib-i Hâkdan °atâ(593)

1.6.17. Mi'râc'dan Dönüş

Hız. Muhammed gökleri dolaşıp mi'râcını tamamladıktan sonra Cebrâil'le birlikte tekrar Burak'a binerek Ümmühânî'nin evine döner; ibriğini dolu, yorganını bıraktığı biçimde, yatağını da soğumamış halde bulur. Cebrâil onu yatağına yatırıp gider.

°Älem-i bālâdan idince °udül
Raḫmet idi eyledi Kūdse nüzül(715)

°Avdet için Mekkeye ol şehir-i yâr
Oldı sa°âdetle Burâka süvâr(716)

1.6.18. Ebû Cehil'in Tepkisi

Hız. Muhammed mi'râcın sabahında Ümmühânî'nin evinden çıktıktan sonra yolda Ebû Cehil'le karşılaşır. Ebû Cehil yine göklerden haber mi var diye Hız. Peygamber ile alay eder. Hız. Peygamber'de bir gecede Kudüs'e götürülüp geri getirildiğini söyler. Ebû Cehil bu olaya inanmaz. Ve hemen insanları toplayıp isrâ olayını Hız. Peygamberden yeniden anlatmasını ister. İnsanlar da bu olaya inanmaz. Ebû Cehil de Hız. Peygamberin yalanını ortaya çıkardığını düşünür, oraya buraya koşup alay ederek kendi kendine sevinir:

Çünkü şabâḫ oldu o Şâh-ı güzîn
Fikr-i °adū ile oturdu ḫazîn(720)

Bildi ki mi'râcın idince beyân
Kavlini tekzîb ider ol bed-dilân(721)

Oldı o demde aña şiklet-nümün
Düşmen-i Hâk ya°nî Ebû Cehl-i dūn(722)

Hezl ile hāşā didi ol bed-siyer
Var mı semādan yine tāze haber(723)

Didi o Maḥbūb-ı İllāhī ne°am
Ḥaḫ baña isrā ile itdi kerem(724)

Ben bu gice Ḳudse sefer eyledüm
Şavb-ı semāvāta güzer eyledüm (725)

Çünkü işitdi o sefīh-i leīm
Didi yine Mekke de olduñ muḳīm(726)

Yine o gencīne-i şıdḳ u ḥikem
Redd-i cevābında buyurdi ne°am(727)

İtmesün inkār diyü ol ḥabīş
İtmedi inkār-ı me°āl-i ḥadīş(728)

1.6.19. Hz. Ebubekir'in Tasdiki

Ebû Cehil ve yandaşları sevinip oraya buraya koşarken Ebû Bekir'e varırlar. Hz. Ebû Bekir'e Hz. peygamber bir gecede Mescid-i Aksâ'ya varıp gelmiş ne dersin diye sorarlar. Hz. Ebû Bekir de peygamber söylüyorsa doğrudur der. Bunun üzerine "sıddîk" lakabı verilir:

Hem idesin Kudsi Şerīfi maḳām
Hem idesin ol gice bunda ḳıyām(750)

Lāt ile °Uzzā ile ol bed-şiyem
Eyledi telvīş-i dehān-ı ḳasem(751)

Didi Ebū Bekr aña ey bed-maḳāl
İtme °abeş lāf ü güzāf-ı cidāl(752)

Ḥaḫ ile inşāf ile eyle cevāb
Tā ola temyīz-i ḥaḫā vü şevāb(753)

Ḳavl-i saḳīmüñ nendür gılzatüñ
Şıdḳına ben şāhidüm ol Ḥazretüñ(754)

1.6.20. Mescid-i Aksâ'yı Tarif

Hz. Peygamberin Kudüs'e gidip geldiğine inanmayanlar, peygambere Mescid-i Aksâ'yı sorarlar. Fakat Hz peygamber o gece mescidi fazla gezmemiştir.

Zor durumda kalınca bir anda Allah'ın yardımıyla mescid gözünün önüne getirilir ve sorulan her soruya cevap verir:

Beyt-i muḳaddes didi Faḫrū'l-beşer
Didiler ol fırḫa-i pür şūr ü şer(736)

Beyt-i Muḳaddes bize yek-māh iken
Sen olasın bu gice maḫmil-figen(749)

1.6.21. Kervanlardan Haber Sorulması

Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'yı tarif ettiğini görünce, ona inanmayanlar yoldaki kervanlardan sordular. Hz. Peygamberde Ruhâ'da bir kervan gördüğünü, Kervanın Ten'im denilen yerde konakladığını, hatta kervandaki deve ve insan sayısını bildirir. Kervan Hz. Peygamberin söylediği vakitte gelince insanlar Hz. Peygamberin söylediklerinin doğru olduğunu görürler:

Didi filān ḫāfile Rūḫādadür
Bu ḫarafa gelmege āmādedür(788)

Vādī-i ten'imde oldum dūḫār
Ḫāfileñüz andan iderdi gūzār(786)

1.7. Dînî Şahsiyetler

1.7.1. Dört Halife

Hz. Muhammed'in 632 yılında vefatından sonra halifelik yapan dört sahabeye denir. Bunlar sırasıyla; Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir. Ashabın ileri gelenlerinden olup onların halifelik yaptığı döneme İslâm tarihinde Hulefâ-yı Râşidîn Devri adı verilmektedir.¹¹⁵

Ya'nî Ebū Bekr ü °Ömer hem daḫī
Ḫāzret-i °Oşmān ü °Aliyy-i saḫī(807)

¹¹⁵ Mustafa Fayda, "Hulefâ-yı Râşidîn", *DİA*, İstanbul 1998, c. XVII, s. 324-338.

1.7.2. Sahabîler

Nahîfî mi'râc ile ilgili hadis rivayetlerinin hepsini incelemiş, sahih olan rivayetlerden başlayarak bütün hadis rivayetlerini aktarmıştır. Hadislerin senedlerinde bulunan ravilerinden bir kısmının ismini beyitlerinde zikretmiştir. Bu raviler Enes bin Mâlik, Ebû Saîd el Hudri, Katâde, Ebû Zer, Hâlid, Câbir, Evfâ, Süheyb, Esâd, Übeyy, Bilâl, Üsâme, Huzeyfe İbnu'l-Yemân, Sümere, Abbâs, Hamza, Ca'fer'dir. Ravilerin hepsini teker teker açıklamak yerine en meşhur iki raviyi açıklamayı uygun gördük. Bunu yapmamızın sebebi de edebiyat alanından fazla uzaklaşmamak istememizdir:

Ƙışşa-i mi'racda Aşhâbdan
Müttefik oldu haber-i merd ü zen(804)

Oldı bu ma'nâda ruvât-ı güzîn
Vâşıl-ı hadd-i 'aded-i erba'in(805)

Müttehidü'l-ıavl idi cem'i keşir
İtdi beyân kışşayı cemm-i gafir(806)

Heft-nefer kimse ki 'abdü'l-İlâh
Anlar için ism idi bî-iştibâh(810)

Es'ad ü Evfâya ikisi püser
Oldı beşi hamse ile müşteher(811)

İki Bilâl ile Üsâme 'ayân
Biri Huzeyfe idi ibnü'l-Yemân(812)

Hem Sümere hem dağî 'Abbâs-ı pāk
Anlar ile itdi Enes iştirāk(913)

Oldı büride biri de hem 'iyâz
Ola maķâm anlara 'adn ü riyâz(814)

1.7.2.1. Enes bin Mâlik

Hazrec kabilesinin Neccâroğulları kabilesindedir. Hicretten on yıl önce doğmuştur. Hz. Peygambere hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahabîlerden biridir. Hz. Peygambere on yıl hizmet ettiği için "Hâdimü'n-nebî" lakabıyla anılır:

Mālik ü Cābir daḥī sehl ü şidād
İtdi Übeyy ile Şuheyb ittiḥād(809)

1.7.2.2 Ebû Saîd el-Hudrî

Hazrec kabilesinden olup binden fazla hadis rivayet eden yedi sahabîden birisidir. Hudrî nisbesini dedelerinde Hudre'ye nisbetle almıştır. Genç sahabîlerin en fakihî olarak bilinir:

Ḥālid ü Bū Zer ile hem Bū Saîd
Nisbeti Ḥudrî ile oldı bedîd(808)

1.7.3. İsmi Geçen Bazı Şahsiyetler

1.7.3.1. Belkıs

Yemen'de Sebâ denilen ülkenin melikesidir. Hz. Süleymân'la evlenmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de Belkıs'tan bahsedilmiştir.¹¹⁶ Nahîfî beyitlerinde, tahtıyla beraber Belkıs'ın Hz. Süleymân tarafından getirilmesi mucizesi nasıl gerçekleşmişse mi'râc hadisesinin de öyle gerçekleştiğini vurgulamak için bu olaya telmihte bulunur:

Kürsî-i Belķīsa nişîmen iken
°Arşa-i Akşā-yı bilād-ı Yemen(1033)

Lamḥ-i başarda anı bir kār-dān
İtdi arāzî-i Dimişka revān(1034)

Taḥt-ı Süleymānı ğudüvv ü revāḥ
Bir dem içinde götürdi riyāḥ(1035)

Olmaz idi şıķlet-i ḥayl ü ḥaşem
Sür°at-i reftārına bend-i ķadem(1036)

¹¹⁶ Naml, 27/29.

1.7.3.2. Ebû Tâlib

Ebû Tâlib, Kureyş içinde önde gelen, sözü dinlenen, saygı duyulan bir kimse olup, Hz. Peygamberin amcasıdır. Babası Abdülmuttalib ölümünden önce sekiz yaşında olan torunu Muhammed'in bakımını ve himayesini kendisine vasiyet etmiştir. Mi'râc hadisesi, Ebû Tâlib'in vefatından bir yıl sonra gerçekleşmiştir. Nahîfî de beyitlerinde Hz. Peygamber'in o gece evinde kaldığı Ümmühânî'nin babası olması dolayısıyla Ebû Tâlib'ten bahseder. Ümmühânî'nin oturduğu ev de Ebû Tâlib'in evidir:

Nefsine ol server-i şıdķ ittişâf
Beyt-i Ebî Tâlibi itdi muzâf(882)
Ba°zılar didi o Mihr-i cemâl
Nür-i mücessem Meh-i bürc-i kemâl(883)
İtmiş idi şem°-i şeb-ārâ gibi
Menzil o şeb şa°b-ı Ebî Tâlibi(884)

1.7.3.3. Ümmühânî

Hz. Muhammed'in amcasının kızıdır. Mi'râc hadislerinden bazılarına göre Hz. Muhammed mi'râc gecesinde Ümmühânî'nin evindeyken mi'râc daveti almıştır:

Ba°zı rivâyetde Cenâb-ı Resûl
Duğter-i °amm beytine kıldı nüzûl(877)
Elsine-i nâsda hâlâ revân
Künyeti ismidür aña Ümmühân(878)

2. TASAVVUF

İslâm inanç ve akidesini anlama, yorumlama ve yaşama biçimidir. Kötü huyları terk edip güzel huylar edinmektir. Kişiyi Allah'a ulaştırma amacıyla çıkılan

uzun ve çileli bir yoldur. Hak ile manen birlikte ve onun huzurunda olma halidir. Kâmil insan olmaktır ve Hakk’a ermek, ermiş olmaktır.¹¹⁷

2.1. Âlem-i Vahdet

Kâinattaki her şey Allah’ı ifade eder ve kâinattaki her şey Allah’ın varlığına ve birliğine delâlet eder. Âlemdeki her şey onun bir tecellîsi ve onun bir lütfudur. Bir olan Allah’ın kâinattaki her şeyde görünmesidir. Âlemdeki bütün çokluklar tek bir vahdete çıkar. O da âlemi yaratan yüce Allah’tır:

Bir sefer ammā ki mesāfāt yok
°Âlem-i vahdetde izafāt yok(510)

Bā’iṣ-ı ḥayrānī-i feh̄m ü °uḫūl
Ḳāṭī°-ı terkīb-i ḥurūf ü nuḫūl(511)

2.2. Anâsır-ı Erba’a (Çâr-ı Anâsır)

Madde âleminin temel unsuru olan ateş, hava, toprak ve su anlamına gelir. Dört unsur, rûh ile hayat bulmuştur. Rûh, vücutta Allah’ın sırrıdır:

Kendi vücūduñda degildür nihān
Çâr-ı °anāşırda bu ülfet °ayān(1017)

Olmış iken her biri zıdd-ı ḳavī
Eyledi Ḥaḳ mümtezic ü müstevī(1018)

2.3. Cevher ve Araz

Cevher, varlığı başka varlığa bağlı olmayan; araz ise bunun aksine olarak varlığı başka varlıklara kaîm (bağlı) olan demektir. “Yok araz ü cevher ile keyf ü kem” mısrasında görüldüğü gibi, bu iki mefhum birlikte ele alınmaktadır. Bazen

¹¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Martin Lings, *Tasavvuf Nedir*, Akabe Yay., 1. Baskı, İstanbul 1986; Şefik Can, *Mevlâna Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri*, Ötüken Yay., 2. Baskı, İstanbul 1999, s. 539; Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 689-696; Mehmet Demirci, *Sorularla Tasavvuf ve Tarikatler*, İstanbul 2001.

cevher kelimesi lügat manasını hatırlatır. Allah, âlemi yaratmadan önce bir cevher yaratmıştır ki “cevher-i ferd” ile buna işaret edilir:

Yok  araz ü cevher ile keyf ü kem
Eyne vü eyye ile *metâ hod  adem* (514)

Süzen-i kudret-eşeri bî-gümân
Cevher-i mir’ât idi güyâ hemân(836)

Harğ olunıp cevher-i mâ der- ağab
Mülteim olmakda yine bî-te ab(1021)

2.4. Hikmet

Hikmet, Arapça’da bilgi, üstün ilim, anlayış anlamına gelir. Kur’ân’da Allah’ın dilediği kullarına hikmet, ya da kitap ve hikmet verdiği belirtilir.¹¹⁸ Burada söz konusu edilen hikmetin ne olduğu konusunda farklı açıklamalar yapılmakla birlikte, bunun kişinin vahyi anlama ve yaşama yeteneği olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁹ Eşyanın hakikatlerini, özelliklerini, yaratılış sebeplerini, eserlerini, etkilerini bilmek ve ona göre amel etmektir. Filozoflar edebiyatta birer hikmet sembolü olarak anılırlar.¹²⁰ Nahîfî, felsefecilerin hikmet anlayışını eleştirir ve hikmetin Allah’ın emirlerine uygun olması gerektiğini ifade eder:

 ilm ile hilm ile olup mümtelî
Eylediler hikmet ile müncelî(834)

Felsefe-pervâz iken ehl-i hevâ
Da vî-i hikmet ne belâdur aña(1051)

Hikmet odur kim ola Hağdan  atâ
Eyleye temyîz-i şavâb u hağâ(1054)

Hikmet olup mûcib-i hayr-ı keşîr
Kalbi ider kudret-i Hağda başîr(1055)

¹¹⁸ Âli İmrân, 3/48

¹¹⁹ Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yay., Ankara 1998, s. 171.

¹²⁰ Pala, a.g.e., s. 220.

2.5. İlm-i Ledünn

Bu ilim, ancak Allah'ın lutfetmesiyle nail olunan tamamen Hak vergisi, vehbî bir ilimdir. Şer'î ve zâhirî ilimler, melek ve resûl aracılığı ile gelir. İlham ise vasıtasız Hakk'tan gelen bilgidir.¹²¹ Bu sebeple, ilhama, ilm-i ledünn denmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu ilim hakkında “bizim katımızdan, bizim tarafımızdan bir ilim”¹²² manasına gelen ifadesi kullanılmıştır. “Ledünnî ilim” tabiri de buradan gelir. Zâhirî ilim konuşarak, kitap kalem defterle tahsil edilmesine rağmen ayetlere göre ilm-i ledünn, susarak ve yaşamakla (kâl ile değil hâl ile) öğrenilir.¹²³

Besmele ey t̄alib-i °ilm-i ledün
Oldı müfîd-i eṣr-i emr-i *kün* (7)

Her ne ki var tâbi°-i °ilm-i ledün
Naḡṣ-ı °adem muntazır-ı emr-i *kün* (21)

2.6. Kem ü Keyf

Nahîfî'nin kem ü keyf ile ifade etmek istediği mi'râcdaki vardığı âlemde hiçbir şeyin nitelik ve nicelik olarak birbirinden ayrılmadığı ve her şeyin bir olduğudur.

Yok °araz ü cevher ile keyf ü kem
Eyne vü eyye ile metā ḡod °adem(510)

Nür ile âmîḡte envār-ı °ayn
Yok kem ü keyf ile *metā eyy ü eyn*(572)

2.7. Sâlik

Lügatte Arapça olarak “giren” manasına gelen sâlik; nefsi terbiye ederek manevî olgunluğa erişmek için kişinin tasavvuf yoluna girmesidir.¹²⁴ Dört çeşit sâlik vardır. Bunlar; meczûb, meczûb-ı sâlik, sâlik-i maczûb ve sâlik'tir. Meczûb; bir anda uğraşmadan çalışmadan Allah'ın yardımıyla bütün hal ve makamları geçen

¹²¹ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., 3. Baskı, İstanbul 1997, s. 335.

¹²² Kehf, 18/65.

¹²³ Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 393; Süleyman Uludağ, “Bâtın ilmi”, *DİA*, c. V, İstanbul 1992, s. 188-189.

¹²⁴ Abdülbâki Gölpınarlı, *100 Soruda Tasavvuf*, İstanbul 1985, 2. Baskı, s. 80-81

kişidir. Meczûb-ı sâlik; önce cezbelenen sonra kendine gelen, daha sonra Hakk'a vasıl olmak için yine gayret edendir. Sâlik-i maczûb; önce tarikata giren, manevî yolculuğunu tamamladıktan sonra cezbelenendir. Sâlik; manevî yolculuğunu tamamladığı halde cezbelenemeyendir.¹²⁵ Nahîfî, sâlik için Allah'a yakınlığın mekanda yakın olmak ile değil Allah'ın rızasını kazanmak ile olacağını ifade eder:

Ḳurbet-i Ḥaḳ ḳurb-i mekânı degil
Oldı rızâ-yı şamedî öyle bil(1125)
Sanma ki ḳurb ola şu°ud-ı Resûl
Bu°d ola ya arzâ hûbûṭ u nüzûl(1126)
Ḥadd ü mesâfe ile olmaz bedîd
Sâlik için ḥadd-i ḳarîb ü ba°îd(1127)

2.8. Yakîn

Yakîn, açık, kesin ve şüphe edilmeyecek bilgidir. Üç makamı vardır: İlme'l-yakîn; ilmî ve aklî delillerle elde edilen bilgidir. Ayne'l-yakîn; mükâşefe yoluyla elde edilen bilgidir. Hakke'l-yakîn, müşahede ve bizzat içinde yaşanılarak elde edilen bilgidir. İlme'l-yakîn, akıl ve tefekkürle elde edilebilir. Ayne'l-yakîn ve Hakke'l-yakîn bilgiler, salıklar ve velilere has bilgiler olup vehbî ve keşfidir. Bu bilgilerin yeri ise, gönüldür. Nahîfî, Allah'ın Hz. Muhammed'e mi'râc gecesinde kendisinden şüphe edilmeyecek bilgi verdiğini ifade eder:

°Arş-ı mu°allāya idince müşûl
Eyledi bir ḳatre-i ḥikmet nüzûl(577)
İtdi fem-i pâkini ol ḳatre ter
Oldı derûni saḳef-i pür-güher(578)
Keşf olunup evvel ü âḥir °ulûm
Mürtefi° oldı edevât ü rûsûm(579)
°İlm-i yakîn oldı çû °ayne'l-yakîn
Ḥaḳḳa'l-yakîn itdi anı dūr-bîn(580)
Kalmadı aşvât ü enîn ü şadâ
Oldı resîde aña emr-i Ḥudâ(581)

¹²⁵ Can, *a.g.e.*, s. 534.

İKİNCİ BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

A. NÜSHALARIN TAVSİFİ ve METİN KURULUŞUNDA İZLENEN YOL

1. Nüshaların Tavsifi

Nahîfi, manzum olarak dînî konulu birçok eser vermiş olup, bu eserleri çeşitli kütüphanelerin yazma eserler bölümünde mevcuttur. Bazı eserleri müstakil olarak yazılmış bazıları da birkaç mesnevînin birleşmesinden oluşmuştur. Yaptığımız araştırma neticesinde Nahîfi'nin Mi'râciyyesi'ne üç yerde rastladık. Bunlar müstakil eserler olmayıp birkaç mesnevînin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bunlardan ikisi Süleymaniye Kütüphanesi'nin Hamidiye ve Aşir Efendi bölümlerinde, üçüncü nüsha ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunmaktadır. A. İrfan Aypay, *Nahîfi Süleyman Efendi Hayatı, Eserleri, Edebi kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni* doktora tezinde, Nahîfi'nin Mi'râciyye'si ile ilgili Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah bölümünde (nu: 399. MFA (A) 3913) bir nüshanın daha olduğunu belirtmiş; fakat yaptığımız araştırma neticesinde Mihrişah bölümündeki nüshada Mi'râciyye'nin yer olmadığını tespit ettik.

1. T- Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Emanet Hazînesi (E.H.) Bölümü, numara 1612, istinsah tarihi 1188/ 1774-1775, müstensih Mustafa bin Hacı İbrahim, yk. 28^b-56^b, ölçüleri 230×127, 175×75 mm., satır 21, yazı tâlik, mihrabiyeli, başlıklar kırmızı, cetveller yaldızlı, kağıt âharlı, krem renginde, su yollu, ve su damgalı, cilt gövez, meşin miklepli, zencireklidir.

Bu cilt: yk 1^b de Süleyman Nahîfi'nin *Mevlidi'n-Nebî* adlı mesnevisi; yk. 57^b de aynı müellifin *Hicret'ün-Nebî*; yk.79^b de *Tahmî-i Kasîde-i Bürde* ve başında Nahîfi'nin mensur bir mukaddimesi vardır.

Başı. : Bi'smi'llâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm
Âyet-i kübrâ-yı Kitâb-ı Kerîm
Sonu. : İtmedi ol Seyyid-i °âlî-güher
Ĥadd-i °ubûdiyyeti kaç°â güzer

2. A- Süleymaniye Ktp. Aşir Efendi Bölümü, numara 323/2, istinsah tarihi (?), yk. 29^b-58^b, ölçüleri 210×151, 165×83 mm., satır 21, yazı nesih, başlık ve

cetveller kırmızı, kağıt âharlı, krem renginde, su yollu ve su damgalı, cilt mukavva, mikleplidir.

Bu cilt: yk 1^b de Süleyman Nahîfi'nin *Mevlidi'n-Nebî* adlı mesnevisi; yk. 59^a da aynı müellifin *Hicret-nâme* ve başında Nahîfi'nin mensur bir mukaddimesi vardır.

Başl. : Bi'smi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm
Âyet-i kübrâ-yı Kitâb-ı Kerîm
Sonu. : İtmedi ol Seyyid-i °âlî-güher
Ḥadd-i °ubûdiyyeti kaç°â güzer

3. H- Süleymaniye Ktp. Hamidiye Bölümü, numara 252/2, istinsah tarihi (?), yk. 21^b-42^b, ölçüleri 260×180, 150×80 mm., satır 29, yazı nesih, müzehheb mihrabiyele, yaldız cetvelli, kağıt âharlı, krem renginde, su yollu ve su damgalı, cilt kahverengi meşin, zahriyede: Sultan Abdülhamid bin Ahmed vakıf kaydı ve mührü vardır.

Bu cilt: yk 1^b de Süleyman Nahîfi'nin *Mevlidi'n- Nebî* adlı mesnevisi; yk 42^b de aynı müellifin *Hicret-nâme*'si; yk. 57^a da *Hilyetü'l-envâr*'ı; yk. 113^b de *Zührü'l-âhîret*'i; yk. 132^a da *Enfüsü'l-âfâk*'ı; yk. 152^b *Nasîhatü'l-vüzerâ*'sı; yk. 161^b *Ravzatü's-safâ*'sı vardır.

Başl. : Bi'smi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm
Âyet-i kübrâ-yı Kitâb-ı Kerîm
Sonu. : İtmedi ol Seyyid-i °âlî-güher
Ḥadd-i °ubûdiyyeti kaç°â güzer

2. Mi'râc-nâme Metninin Kuruluşunda İzlenen Yol

1. Süleyman Nahîfi'nin Mi'râc-nâme'sinin karşılaştırılmalı metni oluşturulurken A nüshası esas alınmıştır. Bu nüshayı esas almamızın sebebi, istinsah tarihinin bilinmemesine rağmen, beyitlerin tam ve konu akışına uygun olarak sıralanmış olmasından, yazım hatalarının az olmasından, fasıl başlıklarına yer verilmesinden dolayıdır. Bu üç metin karşılaştırılmış anlamı göz önünde

bulundurularak sağlam bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunun neticesinde kaynaklarda 1142¹²⁶ ve 1157¹²⁷ beyitlik olduğu söylene de, çalışmamızın sonucunda 1159 beyit olduğu sonucuna ulaştık.

2. Esas aldığımız A nüshasında, 29^b başlangıç sayfası, kolaylık olması açısından 1^b olarak ifade edilmiştir.

3. Farklar, şiir numarasının altında mısra numarası ile birlikte metne dâhil edilen şekilden sonra yer aldığı nüsha ile birlikte gösterilmiştir. Aynı mısradaki yer alan birden fazla farkın gösterilmesinde (;) işareti, aynı şiirin bir sonraki mısrasında bulunan farkta ise (/) kullanılmıştır.

4. Metinde geçen ayet ve hadisler ile Arapça ifadeler italik, kalın yazı biçimiyle gösterilmiştir. Metinde geçen ayetin anlamı ile sûre ve âyet numarası ve hadislerin Türkçe'si ile beraber buldukları kaynaklar aparatında (*) verilmiştir.

5. İtdi: etdi, dür: dir, niçün: niçin, çünkü: çünkü, v.b kelimelerin ilk şekilleri kullanılmıştır.

6. Asılları Arapça ve Farsça olmakla birlikte bu dillerden Türkçeye geçmiş kelime ve terkipler “ hemân: hemen, dahî: dahi, hîç: hiç, bî-çâre: bîçâre, bî-haber: bîhaber, v.b gibi” ilk halleriyle kullanılmışlardır.

7. “mâ”, “bî”, “veş”, “ser”, “âsâ” gibi Arapça ve Farsça ekler alan kelimeler de birleşen ile kelime arasında (-) işareti kullanılmıştır: “bî-vasıta, bî-kıyâs, feyz-yâb”

8. Farsça birleşik isim ve sıfatlarda iki kelime arasına bir çizgi (-) konulmuştur.

9. Allah kelimesi, muzâf olduğu kelimedeki apostrofla (‘) ayrılmıştır. (Habîbu’llâh, Rasûlu’llâh)

¹²⁶ Pala, *a.g.e.*, s. 336.

¹²⁷ Akar, *a.g.e.*, 176; Aypay, *a.g.ç.*, s. 15.

10. **-up** gerindiumunun sonu, imlâdaki “ub” şekli yerine “up” ile gösterilmiştir.

11. “ile” ve “içün” bitişik yazılmış ise; bitiştiği kelime ile arasına (-) koyularak belirtilmiştir.

12. Özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmış; sonlarındaki ekler apostrofla ayrılmıştır.

13. Farsça kelimelerdeki vâv-ı ma'dûle “h^v â” şeklinde gösterilmiştir.(h^vâb, h^vâst-kâr, h^vâb-gâh)

14. Atıf vavları u, ü, vü şeklinde gösterilmiştir.

15. Osmanlıca’da kullanılıp da bu günkü alfabede bulunmayan harfler için aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

ء	°
ث	S, s
ح	H, h
خ	H, b
ذ	Z, z
ص	S, ş
ض	Ž, ž , Đ, đ
ط	T, t
ظ	Z, z
ع	°
غ	G, g
ق	K, k
ك	Ñ, ñ

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri şu şekilde gösterilmiştir:

آ	Ā, ā
و	Ū, ū
ى	Ī, ī

B. SÜLEYMAN NAHİFİ'NİN MİRACÜ'N-NEBİ'Sİ (TENKİTLİ METİN)

MİRACÜ'N-NEBİYYİ ŞALLA'LLĀHÜ TE'ĀLĀ 'ALEYHİ VE SELLEME ĀŞĀR-I NAHİFİ RAHMETÜ'LLĀHİ 'ALEYHİ*

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- (1b) Bî'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm
Āyet-i kübrā-yı Kitāb-ı Kerīm
İsm-i Ḥudā ile gerek iftitāḥ
Tā ki ola vāsıta-i inşirāḥ
Meymenet-i ism-i şerīf-i İllāh
Müşil olur maḫşada bî-iştibāḥ
Besmele vü ḥamdele vü taşliye
Ġāile-i ğamdan olur tesliye
5. Her ne kadar müşkil olursa umūr
Eşel ü āsān-ter olur bî-ḫuşūr
Besmele müşkillere miftāḥdur
Besmele sāliklere mişbāḥdur
Besmele ey ḫālib-i 'ilm-i ledün
Oldı müfīd-i eşr-i emr-i *kün*
Bā ile sīninden olur muktebes
Nükte-i mermūze-i Allāh bes
Bir naẓar it andan olur müstebīn
Ma'nī-i ḥasbī *ve bihī nesta'in*
10. Ḳuvvet ü ḫavl eyler aña ihtişāş
Müftakır-i ḳudretidür 'ām ü ḫaş
Ḳadrini gör her süver-i pür-iber
Besmeleyi eylediler tāc-ı ser

Ḥamd-i ebed şükr ü şenāyı müdām
Ol Eḫād-ı ḳādir içündür tamām
Ḳādir ü Ḳayyūm Eḫād-i bî-naẓīr
Dāim ü Bāḳī Şamed-i bî-veẓīr

* Başlık, AT.

5. āsān-ter: H, āsān.

15. Kādir ü Kāhir ki °alā külli hāl
 Kudretine nisbet ile yok muhāl
 Şāni°-i bī-māni°-i kevn ü mekān
 Şāhib-i emr ü haber-i kün fe-kān
 (2a) Mübdi-i naqş-ı şuver-i kâināt
 Mübdi°-i resm-i °iber-i mümkināt
 Cāmi°-i tarḥ-ı felek-i bī-sütün
 Rāfi°i nüh-ḳubbe-i °ibret-nümün
 Kādir-i bī-yāver-i ḥalk-ı cihān
 °Ālim ü Dānende-i sırr-ı nihān
 Mücid-i bī-ālet-i arz ü semā
 Muḥteri°-i ḥālet-i şubḥ ü mesā
 20. İstese eb°ād-ı cihāti eger
 Aḳrab-ı ḳurb ile ider cilveger
 Her ne ki var tābi°-i °ilm-i ledün
 Naqş-ı °adem muntaẓır-ı emr-i *kün*
 Mādde-i ḥilkat-ile za°if ü kavī
 Emr-i meşiyetde aña müstevī
 Ḥalk-ı cihān eshel ü eyser aña
 Zerre vü ḥürşid berāber aña
 Ser be-ser ezdāda virüp imtizāc
 Ḥükmine ser-beste tıbā° u mizāc
 25. Şāni°-i tertīb-i laṭif ü keşif
 Mübdi°-i terkīb-i şaḳil ü ḥafif
 Emrine mevḳīb-i vücūd-ı °adem
 İstese eflāki ider ber-ḳadem
 Her ne murād itse ider ber-kemāl
 Ḥāşılı yokdur aña ḳat°ā muhāl
 Mu°cize-baḥş-i rusül ü enbiyā
 Taḳviyet-efzā-yı dil-i asfiyā
 Eşref ü ebhā-yı şalāt ü selām
 Olsun o Ḥatm-i rusüle şubḥ u şām
 30. Ḥatm-i rusül mürsel-i °ālī-şiyem
 Aḥmed-i Muḥtār u Muḥammed °alem

19. bī-ālet: A, ālet; T, ālāt.

22. ḥilkat-ile: AH, ḥalk.

- Seyyid-i kevneyn ü Ḥabīb-i Ḥudā
Nūr-i ferīḳayn ü Nebiyyü'l-hüdā
- Ḥatm-i nebiyyīn ü Şeh-i mürselīn
Mefḥar-i āḫir şeref-i evvelīn
- Şāhib-i mi^crāc-ı Şeh-i enbiyā
Dāver-i zī-tāc u Meh-i pūr-ziyā
- Dest-res-i mu^cciz-i Şakḳu'l-Ḳamer
Eşref-i maḥlūk-ı ma^cālī-siyer
35. Mazḥar-ı şıdk-ı ḥaber-i *mā-ra³ā*
Server-i şāhib-i nazār-ı *mā-ṭağā*
- (2b) Muḥterem-i *şümme denā* iştihār
Maḥrem-i sırr-ı *fe-tedellā* şı^cār
- Seyyid-i mev^cūd-i *fe-terzā* meāl
°Ayn-ı °aṭāyā-yı şefā^cat-nevāl
- Zātın idüp iki cihān seyyidi
Ḥaḳ *ve refa^cnā leke zıkrak* didi
- Āyet-i ferḥunde-i fetḥ-i mübīn
Oldı aña zīver-i levḥ-i cebīn
40. Nāme-ṭırāzende-i zıkr-ı refī^c
Raḥmet-i manşūş u Nebiyy-i şefī^c
- Mazḥar-ı *levlāk ü la-°amrūk* ḫiṭāb
Rehber-i ḥaḳḳ ḥādī-i rāh-ı şavāb
- Muğtenim-i midḥat-i ḥulḳ-i °azīm
Muttaşıf-ı vaşf-ı ḥalīm ü kazīm
- Şāh-ı dilārā-yı sirāc-ı münīr
Şāhid-i ra^cnā-yı Beşīr ü Nezīr
- Nūrı virüp zīnet-i fer her ṭaraf
Eyledi tekmīl-i maḳām-ı şeref
45. Arz u semā nūrı ile müstenīr
Şūreti meh sīreti mihr-i münīr
- Muttaşıf-ı āyet-i mi^crāc odur
Rāhber-i eslem-i minhāc odur
- Refref ü Cibrīl ü Burāḳ ile hem
Menzilet-i rif^catin itdi etemm
- Şūret ü ma^cnāda o Faḥru'l-enām
Efḍal-i ḥaḳḳ idi °aleyhi's-selām

- Ekrem idüp Zâtını Rabb-ı ğānī
Eyledi °ālemlere raḥmet anı
50. Hem daḥī rıḍvān-ı Ḥudā-yı enām
Āline aşḥābına olsun mūdām
Oldılar ol zümre-i rif°at-rūsūm
Çarḥ-ı hidāyetde mişāl-i nücūm
Ola cemī°-i Rusūl ü Enbiyā
Muḥterem-i faẓl u selām-ı Ḥudā
Vaḳ°a-i mi°rāc-ı Ḥabīb-i Ḥudā
Cān u serūm yolına olsun fedā
Olmağ-ıla emr-i bedī°u'l-vüḳū°
Buldı nice naḳl ü rivāyet şüyū°
55. Vaḳt ü zamānında ruvāt-ı siyer
Muḥtelif aḳvāl ile virdi ḥaber
Oldı rivāyāt-ı keşīre tamām
Müştehir-i elsine-i ḥaş ü °ām
- (3a) Ḥādīm-i na°t-i Şeh-i isrā serīr
Bende-i nāçiz-i Naḥīfī-faḳīr
Ḳudretüm oldukca idüp şa°y ü ced
Cem°-i eḥādīsde oldum mücid
Lübb-i rivāyāt-ı rüvāt-ı güzīn
Oldı ber-āvürde-i re°y-i rezīn
60. Tā ola meşrūḥ-ı mufaşşal edā
Āyet-i mi°rāc-ı Resūl-i Ḥudā
İtmek-içün za°f-ı ḥaberden hazer
Cümle rivāyetlere itdüm naẓar
Ḳanḳı ḥaber kim ola naḳl-i şaḥīḥ
Şihḥat-i isnād ile yazdum şariḥ
Eylemedükce anı taḫbīḳ-i naşş
Eylemedüm rağbet-i naḳl-i ḳaşaş
Naşş ile oldukda kelāma esās
Zāil olur ğāile-i iltibās
65. Kalmayup anda eşer-i iştibāh
Güş iden ihvāna gelür intibāh
Naḳl-i şaḥīḥ ile °ale'l-ittifāḳ
Oldı be-dīdār-ı siyāḳ u sibāḳ

54. bedī°: H, vedī°.

60. meşrūḥ-ı mufaşşal: A, meşrūḥ u mufaşşal.

- Eyledüm āyāt ü eḥādīši hem
Meymenet-efzā-yı kelām-ı ehem
Āyet-i İsrāyı idüp pīşvā
Feth-i kelāma anı gördüm devā
Soñra eḥādīş-i şadākat-nişān
Oldı medār-ı şeref ü °izz ü şān
70. Lafz-ı eḥādīşe idüp iktidā
Ḥāşıl-ı mefhūmını itdüm edā
Söyledigüm aşdağ-ı taḥdīşdür
Mā-ḥaşal-ı lafz-ı eḥādīşdür
Naqlüm olursa ne °aceb mu°temed
Ḳavl-i şerīf-i Nebevīdür sened
Eyledüm ol ḳavli esās-ı beyān
Nazma getürdüm anı itdüm °ayān
Eyleye fażl-ile Ḥudā-yı mu°īn
Sözlerimi sehv vü ḥaḫādan emīn
75. Mülhem olup ḥayr-ile her sāniḫa
Aḫsen ola ḫātıme vü fātiḫa
Sa°yimi āsān ide Rabb-i Kerīm
Bi'smi'llāhi'r-raḫmāni'r-raḫīm

Sübḫāne'llezī esrā bi °abdiḥī leylen mine'l-mescidi'l-ḫarāmi ile'l-
mescidi'l-aḫşa'llezī bāreknā ḫavlehū li-nūriyehū min-āyātınā inneḫū hüve's-
semī°u'l-başıru. Şadeḳa'llāhü'l-°azīmü.*

- (3b) Ekmel-i tesbīḫ ile taḫdīs-i tām
Oldı o Mabūd için ancak tamām
Oldı Muḫaddes o İllāh-ı °azīm
Ol Eḫad ü Vāḫid ü Ḥayy ü Ḥakīm
Öyle Ḥudā kim aña yokdur nazīr
Rabb-i Şamed Pādişah-ı bī-vezīr

67. ayat ü eḥādīşi: H, āyāt-ı eḥādīşi.

* “Yüceliğinde sınır olmayan O [Allah] ki kulunu geceleyin, kendisine bazı alametlerimizi göstermek için [Mekke'deki] Mescid-i Harām'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götürdü. Çünkü, gerçekten her şeyi işiten, her şeyi gören O'dur.” (İsrâ, 17/ 1).

78. İllāh-ı °azīm: T, °Aliy-yi °azīm.

80. Zātına maḥşûş Eḥadiyyet anuñ
Vaşfına lâyıķ Şamediyet anuñ
Eyleyüp iḥsānı ile iḥtirām
Bir kuluna eyledi isrā tamām
Kul ki olup mażhar-ı feyż-i reşād
Oldı risāletle eḥaşş-ı °ibād
Bende velī Pādişeh-i ins ü cān
Faḥr-i cihān ekmel-i peygamberān
Eşref-i elķābı olup °abd-i ḥāş
Buldı anuñla şeref-i iḥtişāş
85. Ekrem-i ḥalk aşl-ı furū° u uşul
Muttaşif-ı ekmel-i °abd ü resul
Ya°nī Muḥammed o ḥamīdü'l-ḥişāl
Aḥmed ü emced meh-i bürc-i vişāl
Bir gice itdi ḥarem-i Mekkeden
Mescid-i Aķşāda aña encümen
Mescid-i Aķşā ki olup bī-°adīl
İtdi mübārek anı Rabb-i celīl
Eyledi eṭrāfını pür-meymenet
Oldı aña ḳuds-i mübārek şıfat
90. Zeyn idüp enhār ile eşcār ile
Mehbiṭ-i vaḥy eyledi envār ile
Olmışıdı ni°met-i dünyā vü dīn
Ḥavl ü cihātında rehīn ü meķīn
Ḥāşılı isrā idüp ol serveri
Eyledi °ālī o Meh-i enveri
Ol şehe göstermek için ḳudretin
Eyledi efzün şeref ü °izzetin
Aña irāet idüp āyātını
İtdi füzün ḳadr ü kerāmātını
- (4a) 95. İtdi semāvātı o māha mesīr
Ol gice ol Rabb-i semī° ü başīr

°An Enes bin Mālik raḳiya'llāhü °anhü enne Resulu'llāhi şallā'llāhi
°aleyhi ve selleme ütütü bi'l-Burāķi ve hüve dābbetün ebyazü ṭavīlün fevķa'l-
ḥimāri ve dūne'l-baġli yeḳa°u ḥāfirahü °inde müntehā ṭarfetin ḳāle fe-rakibtühü

94. āyātını: TH, āmātını.

ḥattā ütütü Beyte'l-Makdisi fe-rabetühü bi'l-ḥalākati'lletī yerbiṭu bihe'l-enbiyāü
şümme deḥaltü'l-mescide fe-şalleytü rek'ateyni şümme ḥaractü fe-cāeni
Cibrilü bī-ināi ḥamrin ve ināin min lebenin fe-aḥtartü'l-lebene fe-kāle Cibrilü
°aleyhi's-selāmü iḥtarte'l-fiṭrate şümme °urice bi-nā ile's-semāi fe's-teftaḥe
Cibrilü ḳile men ente? Kāle Cibrilü ḳile men ma°ake ḳāle Muḥammedün ḳile
ve ḳad bu°iše ileyhi ḳāle ḳad bu°iše ileyhi fe-feteḥa lenā fe-izā bi-Ādeme
şallā'llāhü °aleyhi ve selleme fe-zehebe bī ve de°ā lī bi-ḥayrin şümme °arace
bi-nā ilā āḥiri'l-ḥadīši ilā ḳavlihī şalla'llāhü °aleyhi ve selleme ḥattā istahyeytü
minhü şadaḳa resūlu'llāhi *

Oldı Enes'den bu rivāyet didi
Böyle didi İki Cihān Seyyidi

Baňa o dem kim getirildi Burāḳ
Vaşfına bu idi siyāḳ u sibāḳ

Olmış idi levni beyāz ü cemīl
Heykel-i zībāsı dırāz ü ṭavīl

Ḥardan anuñ cüşşesi efzūn idi
Estere nisbetle velī dūn idi

100. Ğāyet-i enzārına dek dembedem
Eyler idi şevḳ ile vaż°-ı ḳadem

Faẓl-ı İlāhīye olup ḥ°āst-kār
Oldum o ferḥunde Burāḳa sūvār

(4b) Göz yumup açınca bi-ḥükm-i İlāh
Mescid-i Ḳuds oldı baňa cilvegāh

Eyledüm ol ḥalkaya rabṭ-ı Burāḳ
Kim ol idi rābıṭa-i ittifāḳ

Ya°nī ki merkeblerini sābikā
Hep aňa bağlarlar idi enbiyā

* “Enes ibn Mālik (r.a.)’ten. Muhakkak ki Rasūlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Bana Burak getirildi. O merkebden büyük, katurdan küçük beyaz ve uzun bir binittir. O, adımını gözünün erişebildiği yerin en sonuna atar. (Peygamber şöyle devam etti:) Ben ona bindim, nihāyet Beytü'l-Makdis’e geldim. Onu, (benden önceki) Nebîlerin bağladıkları halkaya bağladım, sonra mescide girdim ve orada iki rekāt namaz kıldım. Sonra çıktım. Cibril (a.s.) bana bir kap şarap, bir kap da süt getirdi. Ben sütü seçtim. Cibril (a.s.): Fıtrati seçtin, dedi. Sonra (o binit) bizi semāya kadar çıkardı. Cibril gök kapısını çaldı. Sen kimsin? Denildi. Cibril’im dedi. Yanındaki kimdir? diye soruldu. Cibril: Muhammed, diye cevap verdi. Ona meb’usluk verilmiş midir? diye soruldu. Cibril meb’usluk verilmiştir, dedi. Bunun üzerine bize (kapı) açıldı. Birdenbire Ādem ile karşılaştım. Bana merhabâ, dedi ve hakkımda hayır duâ etti. Sonra bizi ikinci semāya doğru çıkardı. ... Tâ ki Allah’tan utandım. En doğrusunu Allah’ın Rasūl’ü bilir.” Buhârî, Salat, 1, Hacc, 76, Enbiya, 5, Menakibü'l-ensar, 42, Tevhid, 37; Müslim, İman, 260, 261, 263; Tirmizi, Tefsiru Sureti 94; Nesai, Salat, 2; Ahmed h. Hanbel, IV, 208; V, 143.

105. Mescide itdükde duḡūl-i niyāz
Eyledüm anda iki rik^cat namāz
Vaḡt-i ḡurūcumda baña Cebreīl
Sundı hemān iki inā^o-i cemīl
Birisi ḡamr idi birisi leben
Çün lebene eyledüm iḡbāl ben
Pes didi Cibrīl beṡāret-ṡi^cār
Fıṡratı itdün ṡaleb ü iḡtiyār
Soñra idüp ṡavb-ı semāya ^curūc
Rūḡu'l-emīn eyledi ḡaṡd-ı vülūc
110. Ehl-i semā kim idügin sordılar
Eyledi Cibrīl idüginde ḡaber
Soñra aña oldı suāl-i refīḡ
Didi Muḡammed o refīḡ-ı ṡefīḡ
Bi^cṡetimi sordı melāik aña
Rūḡu'l-emīn oldı beṡāret-nümā
Anlara Cibrīl virince cevāb
^cİzzet ile eylediler fetḡ-i bāb
Anda idüp Ādem ile iltiḡā
İtdi baña ḡüsn-i ṡenā vü du^cā
115. Soñra ikinci göge düṡdi sebīl
ṡālib-i fetḡ oldı yine Cebreīl
Yine dinildi aña kimsin o dem
Didi cevābında ki Cebreīlem
Pes didiler kim saña kimdür refīḡ
Didi Muḡammedür o yār-ı ṡefīḡ
Didi melāik aña kim merḡabā
Oldı mı meb^cūṡ o ḡabīb-i ḡudā
Çünki küṡād oldı ikinci semā
İki Nebī oldı mülāḡī baña
120. Birisi ^cīsā biri Yaḡyā idi
Çarḡ-ı düvüm anlara me^ovā idi
Ol iki peyḡamber-i vālā-mekān
Oldı Benī-ḡāle baña bī-ḡümān
Baña idüp her biri ḡüsn-i ṡenā
Eylediler ḡayr ile ^carṡ-ı du^cā

116. Cebreīlem: A, Cebraīlem.

120. Düvüm: T, düm.

- (5a) Soñra üçünci göge itdük şitāb
Anda da oldı bu suāl ü cevāb
Çünki küşāyiş ile oldı duḥūl
Yūsuf-ı şiddīka olındı vüşūl
125. Hüsni tamām ile olup rū-nümā
İtdi benimle o daḥī merḥabā
Şıdḳ ile temhīd-i şenā eyledi
Ḥayr-i keşīr ile du^cā eyledi
Rābi^c-i eflāk olup andan maḳām
Buldı suāl ile cevāb inṭizām
Andan da İdrīse idüp iltikā
Ol daḥī terḥīb ile itdi du^cā
Soñra beşinci göge düşdi güzer
Anda daḥī oldı güzeşte ḥaber
130. Şoḥbet-i Hārūn ile itdüm şafā
Ol daḥī terḥīb idüp itdi du^cā^{130b}
Çün felek-i sādise itdüm şu^cūd
Anda Kelīm oldı baña rū-nümūd
Şoḥbet-i Mūsā dile virdi şafā
Eyledi terḥīb ü şenā vü du^cā
Soñra yedinci göge kıldum ^curūc
Oldı be-dīdār-ı şuhūdum burūc
Kā^cide-i sābıka üzre tamām
Buldı suāl ile cevāb ihtitām
135. Anda buluşdum nice tekrīm ile
Cedd-i Kerīmüm İbrāhīm ile
Arka virüp tekkegeh-i nūrda
Beyt-i şafā-güster-i ma^cmūrda
Her gün aña dāḥil olur ḥaşre dek
Şevḳ ile yetmiş biñe bāliḡ melek
Şöyleki yok bir daḥī nevbet aña
Maḥşere dek tā ola ^cavdet-nümā
Soñra varup Sidreye itdüm nazār
Meyvesi mānend-i ḳılāl-i Hecer

128. andan da: AH, anda da.

130. terḥīb: T, tertīb.

139. ḥacer: AT, hecer.

140. Her varaḡ-ı dil-keşi çün gūş-i fīl
Olmış idi a^cceb-i emr-i cemīl
İtmiş idi Hakk añı °ibret-nümā
Olmış idi zīneti hayret-fezā
Hüsnüni vaşf eyleseler muttaşıl
Kimse anuñ na^ctına ḡādir degil
Ḳalbüm idüp feyz-i şafā cilvegāh
Maḡhar-ı vahy itdi beni ol İllāh
- (5b) Şubḡ u mesā olmaḡa aşl-ı niyāz
Oldı farīza baña elli namāz
145. Menzil-i Mūsāya idince mürür
Didi evāmirde ne itdi zuhūr
Elli namāz oldıḡın itdüm beyān
Didi degil mümkin-i ehl-i zamān
Oldı mücerreb baña aḡvāl-i nās
Sa^cy-i belıḡ itmüş idüm bī-ḡıyās
Ümmetiñüñ ḡāḡati yokdur aña
Tecribedür ḡuccet-i ḡaḡ^ci baña
Rabbuña ihlāş ile kıl ilticā
Ümmete taḡfifini eyle ricā
150. Çünki rücū^c itdüm o Rabb-i ḡanī
Beş rik^cat eyledi taḡfif añı
Sordı çü Mūsā yine ḡasbe'l-vuḡū^c
Yine baña eyledi pend-i rücū^c
Pes yine itdükde rücū^c-ı penāh
Beş daḡī itdi anı taḡfif İllāh
Yine rücū^cımda iderdi suāl
Eyler idi ric^cate sevḡ-ı meāl
Ben daḡī itdükçe rücū^c-ı ümīd
Beş daḡī °afv eyler idi ol Mecīd
155. Hāşılı beş vaḡt ile buldı ḡitām
Oldı rücū^c emri bu yüzden tamām
Beş şalavāt oldı baña rüz ü şeb
Ġāyet-i mefrūza-i fermān-ı Rabb
Her biri °aşr ile olup feyz-yāb
Oldı yine elliye bāliḡ şevāb

Bir ḥasene kaşdı içün bî-°amel
Mişli ile oldı ḥuşûl-i emel

Kaşde °amel olsa muḳârin eger
Bir ḥasene on ḥasene ḥayr ider

160. Seyyie kaşd olsa bi-ḡayri'l-°amel
Deftere mektûbı degil mâ-ḥaşal

Ger °amel-i seyynie itse şudûr
Mişli olur deftere zamm-ı suṭûr

Menzil-i Mûsâ'ya idince güzer
Vâkı°-ı ḥâli aña virdüm ḥaber

İtmek içün °avdet-i Rabb-i Ḥalîm
Gerçi baña tavşıye itdi Kelîm

Lîk Kemâl-i Kerem-i Kibriyâ
Oldı baña mûcib-i şerm ü ḥayâ

Ḥaddeşenâ Katâde °an Enes bin Mâlik °an Mâlik bin Şa°sa°a
rağıya'llâhu °anhümâ enne Nebiyye'llâhi şallâ'llâhü °aleyhi ve selleme
ḥaddeşehüm °an leylete üsriye bihî beynemâ ene fi'l-ḥaṭîmi ve rubbemâ kâle
fi'l-ḥicri muṣṭaci°an iz etânî âtin fe-kaḍ kâle ve semi°tühü yeḳülü fe-şekka mā
beyne hâzihi fe'staḥrace ḳalbî şümme ütütü bi-ṭastin min zehebin memlûetin
îmânen fe-ḡusile ḳalbî şümme ḥuşıye şümme ü°ide şümme ütütü bi-dâbbetin
ebyeza düne'l-baḡli ve fevḳa'l-ḥımâri yeda°u ḥaṭvehü °inde aḳşâ ṭarfıhi fe-
ḥumiltü °aleyhi fe'nṭaleḳa bî Cibrîlû ḥattâ ete's-semâe'd-dünyâ fe'nfeteḥa ilâ
âḫiri'l-ḥadışi ilâ ḳavlihi °aleyhi's-selâmü nâḳilen °an Rabbihe emzaytü ferîzâtı
ve ḥaffettü °an °ibādî ve hezâ siyâḳu'l-Buḫârî *

(6a)165. Oldı Katâde ḥaberi bu eşer
Didi Enes virdi bu resme ḥaber

164. şerm ü ḥayâ: T, şerm-i ḥayâ.

* “Bize Katâde, Enes ibn Mâlik ‘ten tahdîs etti ki, Mâlik ibn Sa’saa (r.a.) şöyle demiştir. Bize Peygamber (s.a.v.) İsrâ’dan, yâni yürütüldüğü geceden haber verip, biz sahâbîlerine şöyle tahdîs etti: “Ben Hatîm’de yatmış bulunduğum sırada –râvî Katâde: Belki Peygamber “el-Hıcr’da bulunduğum sırada” buyurdu, demiştir- bana gelen Cibrîl geldi de (göğsümü uzunlamasına) yardı. Ve kalbimi çıkardı. Sonra bana içi îmân dolu altından bir tas getirildi. Kalbim yıkandı. Sonra içine îmân dolduruldu. Sonra eski hâline iâde olundu. Daha sonra bana katırdan küçük, merkebden büyük beyaz bir binit getirildi. O , adımını gözünün erişebildiği yerin en sonuna atar. Ben onun üzerine bindirildim. Cibrîl de benimle yola çıktı. Nihâyet dünyâ semâsına vardı. Ben beş vakit namâzla farîzemî imzâ ve irâde eyledim ve kullarımdan fazlasını hafifletip indirdim. Hadisin devamı Buhârî’dedir.” Buhârî, Salat, 1, Hacc, 76, Enbiya, 5, Menakibü'l-ensar, 42, Tevhid, 37; Müslim, İman, 260, 261, 263; Tirmizi, Tefsiru Sureti 94; Nesai, Salat, 2; Ahmed h. Hanbel, IV, 208; V, 143.

- Nākil olup bu haber-i erfa^ca
Didi Mālik püser-i Şa^cşa^ca
- Kışsa-i mi^crācı Ḥabīb-i Ḥudā
Eyledi taḥdīs ile böyle edā
- Didi sa^cadetle Resūl-i Kerīm
Mażca^cum olmuş idi bir şeb ḥaṭīm
- İtdi rivāyetde Ḳatāde gümān
Müştebihen eyledi naḳlin beyān
170. Gāh idüp isrāda beyān-ı maḥal
Eyler idi hıcr-i ḥaṭīme bedel
- Yā^cnī ya hıcr veyā ḥaṭīmi o māh
İtmiş idi izzet ile ḥ^vāb-gāh
- Ġaybdan oldu baña bir kes ayān
Şadımı şaḳḳ itdi o demde hemān
- Ḥufre-i gerdendan idüp ibtidā
Nāfıma dek eyledi şerḥ-i şafā
- (6b) Ḳalbimi iḥrāc kılup bī-ta^cab
Eyledi pīrāye-i taşt-ı zeheb
175. Taştuñ içi toptolu ĩmān ile
Nūr-i ḥudā ḥikmet ü ĩḳān ile
- Şüste idüp ḳalbimi anda ayān
Mevzi^cına itdi i^cade hemān
- Pīşgehimde o dem oldu bedīd
Emr-i Ḥudā ile Burāḳ-ı sefīd
- Cüşşesi ol merkeb-i hoş-peykerüñ
Oldı meyānında ḥar ü esterüñ
- Olmış idi heykeli ancak ṭavīl
Ḥilḳati ğāyetde laṭīf ü cemīl
180. Nūr-i başar gibi aña dembedem
Gördüğü cānib idi cā-yi ḳadem
- Der-^caḳab oldukda Burāḳa süvār
Şavb-ı semā oldu baña reh-güzār
- Gitdi rikābumda benüm Cebreīl
Ya^cnī baña oldu refīḳ ü delīl

168. ḥaṭīm: T, ḥaṭīm.

170. hıcr-i ḥaṭīme: A, hıcr-i ḥaṭīme.

181. Şavb-ı semā: T, şavb ü semā.

- Eyledi dünyā gökine çün güzer
Oldı küşādı der içün rāhber
°Azm idicek fetḥine ol dergehūñ
Pes aña kimdür didiler hemrehūñ
185. Didi Muḥammed didiler merḥabā
Oldı mı mürsel o Ḥabīb-i Ḥudā
Anlara Cibrīl didükde ne°am
İtdiler iḳbāl ü taḥiyyet o dem
Ḥüsn-i taḥiyyetle olup mültecī
Herbiri dir idi *fe-ni°me'l-Mecī*
Çün peder-i emcedüm Ādem şafī
Anda muḳīm idi çū künc-i ḥafī
Eyledi ta°līmi baña Cebreīl
Eyledüm icrā-yı selām-ı celīl
190. Redd-i selām eyleyüp itdi şenā
Didi ki ey Şālīḥ oḡul merḥabā
Soñra ikinci göge itdük güzer
Anda da itdi ḫaleb-i fetḥ-i der
Pes aña kimsin didiler nāgehān
Rūḥu'l-emīn oldıḡın itdi beyān
Soñra dinildi saña kimdür refīḫ
Didi Muḥammed o Nebiyy-i şefīḫ
Didi aña oldu mı mürsel o māh
Didi ne°am eyledi mebcūs İlāh
- (7a)195. Bāb-ı semā çünki olındı güşād
İki Nebī ile derūn oldı şād
Ya°nī ki Yaḥyā ile °īsā baña
İtdi eḫu's-Şālīḥ ile merḥabā
Soñra üçünci göge itdük su°ūd
Resm-i suāl anda da itdi vürūd
Anlara Cibrīl virince cevāb
Oldı yine °izzet ile fetḥ-i bāb
Yūsuf-ı şıddıḫ o Nebiyy-i kerīm
Anda sa°ādetle olurdu müḳīm
200. Eyledük ol menzili çün kim maḳām
Didi bu Yūsufdur aña vir selām
Bende selām eyledigümde aña
Eyledi redd-i ḥasen ile şenā

Kıldı baña hüsni şenā vü du^cā
İtdi ehu's-Şālih ile merhabā

Çün felek-i rābi^ca kılduk şitāb
Eyledi Cibrīl yine qar^c-ı bāb

Didi melekler yine kimsin aña
Didi ki Cibrīlüm o peyk-i Hudā

205. Dindi refīkuñ dahī eyle beyān
Didi Muḥammed Şeh-i peygamberān

Didi aña melekler ey Cebreīl
Oldı mı mürsel o Nebiyy-i Celīl

Didi ne^cam didi melāik aña
Ni^cme müci^cen diyerek merhabā

Çünkü açıldı kapu gördüm tamām
Eylemiş İdrīs o felekde maḳām

Didi bu İdrīsdür eyle selām
Çünkü selām emrine itdüm tamām

210. Redd-i selām eyleyüp itdi şenā
Kıldı ehu's-Şālih ile merhabā

Çün felek-i hāmise itdük güzer
Anda da oldı bu güzeşte haber

Ya^cnī ki kimdir deyü oldı suāl
Eyledi Cibrīl dahī keşf-i hāl

Soñra ma^ciyyetde aña sordılar
Virdi Muḥammed deyü çün kim haber

Didi melāik aña kim merhabā
Oldı mı meb^cūs o Resūl-i Hudā

215. Çünkü maḳām eyledük ol menheci
Dirdi melāik *feleni^cme'l-müci^c*

(7b) Ḥazret-i Hārūn olup anda mekīn
Oldı aña çünkü şühūd-i yaḳīn

Tavşiye eylerdi baña Cebreīl
İtmek için baş-ı selām-ı cemīl

Çünkü selām eyledüm ol nīk-nām
Eyledi iḳbāl ile redd-i selām

204. Didi melekler yine: T, Yine melekler didi.

212. keşf-i hāl: H, baş-ı kāl.

213. ma^ciyyetde: H, ma^ciyyetden.

215. dirdi: T, verdüñ.

- Ey eḡu'ş-Şāliḡ deyü itdi şenā
Hem didi tekrīm iderek merḡabā
220. Çün felek-i sādise itdük mürür
Anda da oldı bu ḡaber-i bī-kuşūr
Ḥātime buldukda suāl ü cevāb
Ḥācib-i çarḡ eyler idi feth-i bāb
Çünki açıldı kapu gördüm Kelīm
Olmış idi anda mekīn ü muḡīm
Didi ki Cibrīl aña eyle selām
Eyledi Mūsā bu maḡalli maḡām
°Arż-ı selām eyleyüp itdüm şenā
Reddi selām ile didi merḡabā
225. Vaşf-ı uḡuvvetle nübüvvetle hem
Baña Kelīm itdi şenā-yı etemm
Eyledüm ol menzili çün kim güzār
Anda Kelīm ağladı bī-iḡtiyār
Eylediler ağladığından suāl
Eyledi bu resme beyān-ı me°āl
Soñra gelüp °āleme benden bu şāb
Oldı anuñ ümmeti °ālī-nişāb
Ümmetime ġālib olup ümmeti
Mesken iderler Ḥarem-i cenneti
230. Evvel emr eyleyüp anlara müşül
Ekşer anuñ ümmeti eyler düḡül
Soñra yedinci göge itdük şitāb
Eyledi Cibrīl yine ḡar°-ı bāb
Pes aña kimdür deyü çün sordılar
Eyledi Cibrīl idigünden ḡaber
Didi melāik aña kim *men ma°ak*
Didi Muḡammed o güzīn-i melek
Pes didiler oldı mı mürsel o māh
Didi ne°am eyledi irsāl İlāh
235. Ni°me müciün diyüp ol dem baña
Eylediler ḡayl-ı melek merḡabā
Oldı küşāde felek-i heftümīn
Anda muḡīm idi Ḥalīl-i Güzīn

220. çün: T, çünki.

- (8a) Gösterip İbrāhîmi pes Cebreîl
Didi budur Cedd-i Kerîmüñ Halîl
Eyle taḥiyyât ile teslîm aña
Ya°nî ki kıl °izzet ü tekrîm aña
Ben de selâm emrine itdüm kıyâm
Ol daḥî itdi baña redd-i selâm
240. Didi ki ey Şâlih oğul merḥabâ
İtdi nübüvvet ile ḥüsn-i şenâ
Soñra baña ref° olunup sidre hem
İtdüm aña şarf-ı nigâh-ı etemm
Gördüm anuñ meyveleri ser be-ser
Ser-zede mânend kılâl-i hecer
Şafḥa-i evrâkı çü âzân-ı fîl
Olmışidi nüşḥa-i şun°-ı celîl
Didi ki Cebrâîl olup sidre bu
Anda revân olmadadur çâr-cû
245. İkisi bâṭın iki zâhir idi
Her birisi ṭayyib ü ṭâhir idi
Sordum o ırmakları Cibrîle ben
Didi akar ikisi cennâtdan
Zâhir olan ol iki nehr-i ḥayât
Birisi Nîl oldu birisi Furât
Soñra görüñdi baña bir beyt-i ḥüb
Vaz°-ı dilârâsı şafâ-yı ḳulüb
Beyt ki ma°mûr ile mevşûfdur
Ḥüsni anuñ rü°yete mevḳûfdur
250. Oldı anuñ mevḳi°î fevḳa's-semâ
Her ciheti dil-keş ü °ibret-nümâ
Her gün aña dâḥil idi itme şek
Ḥâşılı yetmiş biñe bâliğ melek
Ḥamr ü leben ile °aselden baña
Ma°raz-ı taḥyîrde geldi inâ
Yârî-i tevfiḳ ile ol demde ben
Eyledüm iḳbâl-i inâ-i leben
Didi ki Cibrîl budur fıṭratuñ
Oldı anuñ üstine hep ümmetüñ

241. itdüm: TH, itdi.

244. Cebrâîl: HT, Cibrîl / çâr-cû: AH, câr-cû.

255. Fıtrata aşliyyeye olduñ muşib
 Fevz ü felâh ümmete oldu naşib
 İtmek için kulları her gün edā
 Elli namāz eyledi fermān Hudā
 Eyledi kim demde rücū^c-ı sefer
 Menzil-i Mūsā'ya ki itdüm güzer
- (8b) Pürsiş-i hāl eyleyüp itdi suāl
 Didi ne emr itdi saña Zū'l-Celāl
 Didüm o Hallāķ-ı Celīlü's-Şifāt
 Eyledi her gün baña elli şalāt
260. Didi ki yok ümmetüñe iktidār
 Her gün ide elli namāzı medār
 Tecrube-i nās idüp evvel tamām
 Ben ne kadar itmiş idüm ihtimām
 Var yine O Hāliķa eyle niyāz
 Tā ide taḥfif-i şümār-ı namāz
 Çünkü rücū^c eyledüm ol Kirdgār
 On rik^cat eyledi taḳlīl-i kār
 Ric^cat-i Mūsā da iderdi suāl
 Kim yine taḥfif ide aşl-ı meāl
265. Yine rücū^c eyler idüm der-^caķab
 On daḫī taḥfif idi iḥsān-ı Rabb
 Hāşılı ^caķd-i ^caşerāt oldu ḫall
 Mertebe-i ḫüsn aña oldu bedel
 Yine rücū^cımda Cenāb-ı Kelīm
 Eyledi taḥfif ile nuşḫ-ı ^cāzīm
 Ümmetiñüñ yokdur aña kudreti
 Himmete maḳşūr ideler ḫidmeti
 Himmət-i nās oldu mücerreb baña
 Ḳavmimi terġīb idi maḫlab baña
270. Didüm olup bende mükerrer ricā
 Oldı ḫayā sedd-i reh-i ilticā
 Eyledi bu fażl ü kerem iktizā
 Kim ola min-ba^cd ḳabül ü rızā
 Gūş-ı zed-i sırrum olup bir nidā
 Fażl ü ^cināyetle buyurdu Hudā

259. baña elli şalāt: T, ide elli namāzı medār.

263. on rik^cat eyledi: T, eyledi on rik^cate.

Kullara taḥfif kılup ḥidmeti
Eyledüm imza ben o farziyyeti

Olmaya maḥfī bu maḳāle tamām
Oldı ber-āvürde-i tafşıl-i tām

275. Cümle rivāyātuñ olup mecma^ı
Oldı ḥadīş ile beyān maḳla^ı

(9a) Gevher-i manzūme-i naql ü ḥaber
Tā ola ārāyiş-i silk-i ^ıiber

Hem ola tafşıl ile ḥüsn-i edā
Kışsa-i mi^ırāc-ı Ḥabīb-i Ḥudā

Her ne ki naql itdi şikāt-ı ruvāt
Şihḥat-i isnād ile buldı şebāt

Farkı bu kim başka iken her eşer
Zamm olınuş mümtezic oldı ḥaber

280. Oldı mücerred bu maḳāl-i şariḥ
Nuḥbe-i mefhūm-i ḥadīş-i şahīḥ

Bir şeb o peygamber-i ferḥunde-zāt
Ya^ınī Muḥammed o Şeh-i kâināt

Eyler iken Mekke'yi ārāmgāh
Geldi aña da^ıvet-i ḥāşş-ı İlāh

Ḥayl-i melāikle gelüp CebreİL
Oldı peyām-āver-i Rabb-i CelİL

Didi beni eyledi Ḥaḳ reh-nümā
İtmege seyr-i melekūt ü semā

285. Da^ıvet-i ḥāşş oldı bu da^ıvet saña
Devlet ü rif^ıat saña ^ıizzet saña

Reh-güzereñ kübbe-i nüh-ḫākdür
Ehl-i semā hep saña müştākdür

Vaktıdur ey Şāhib-i tāc ü Burāḳ
Şād ola teşrifüñ ile nüh-ḫabāḳ

Rif^ıat-i cāh ile idüp ^ıazm-i rāh
Eyle ḥaremden ḥaremi cilvegāh

Ya^ınī fezā-yı ḥarem-i Mekmeden
Gör ḥarem-i Mescid-i Aḳşā'yı sen

290. °Älem-i milki melekūta tamām
Eyledi maḥrem seni Rabbü'l-Enām
Saña muḥaşşaş bu mübārek sefer
Şāniña maḥşüş şühūd-ı °iber
Merve ile oldu Şafāda Burāk
Ḥāzır u āmāde °ale'l-ittifāk
Eyleyüp ihzār-ı Burāk-ı cinān
Çekdi ḥuzūr-ı Nebevîyi hemān
Ḥāmil-i vahy eyledi anda şitāb
Tutdı süvār oldığı sâ°at rikāb
295. Şevk ile Mîkâil olup şād-kām
Eyledi hem ḥidmet-i aḥz-i zimām

FAŞL

- (9b) Ba°zı rivāyetde Katāde °ayān
Eyledi bu kavli Enes'den beyān
Vaqt-i rüküb itdi Burāk-ı edīb
Şīve-i ser-keşde edā-yı ğarīb
Kıldı iki gūşını mecmū°-ı nāz
Virdi aña şevk-i derūn ihtizāz
°Arz-i °itāb eyledi Cibrīl aña
Didi ḳani faḥr-i cihāndan ḥayā
300. Eyerüm Allāh'a ḳasem bī-gümān
Eşref-i ḥalk oldu o Faḥr-i cihān
Saña süvār olmadı bir böyle zāt
Ekrem-i mevcūd ü sūtūde-şifāt
Oldı °arak-rīz-i ḥayā ol Burāk
İtdi hemān ma°zeret-i iştiyāk
Oldı süvār aña o şāh-ı güzīn
Kesb-i neşāt itdi Burāk-ı ḥazīn
İtdigi şīve o Burāk-ı ḥasen
Men°-i rüküb için ola sanma sen
305. Anda o cünbüş-i dem şevk ü sürür
İtmiş idi faḥr-i şerefden zuhūr

294. ḥāmili: T, ḥāşılı.

302. ḥayā: T, ḥayāl.

303. oldı: T, saña.

Rākibini bilmek için idi hem
Važ^c-ı dilārāsı Burāk'ı uñ o dem
Oldı aña terbiye-i Cebreil
Emre muṭī^c olduğına hem delil
Baş-ı sühan hazrete ikrām idi
Mertebe-i kadrini i'lam idi

Vaşf-ı Burākı iden ehl-i eşer
Eyledi bu vech ile naql-i haber

310. Dābbe-i ebyaz idi ol Burāk
Levni laṭif idi °ale'l-ittifāk

Olmış idi cüşsesi hardan bülend
Pest idi esterden olup dil-pesend

Şureti Ādem gibi maḥbūb idi
Ḥaddi feres ḥaddi gibi ḥūb idi

Eyledi maḥlūḳ Eḥad-i zī'l-minen
Nāşiyenin kırmızı yāḳūtтан

Zühre-şifat gözleri berrāk idi
Dide temāşāsına müştāk idi

(10a)315. Sebz-i zümürüdden iki gūşı hem
Olmış idi ḥüsn ü bahāda etemm

Gūş-i dilārāsı mişāl-i ḳalem
Muḫtarib-i sür°at idi dembedem

Saçları mānende-i °arf-i feres
Olmış idi ḥüsnine pīrāye-res

İki yanında var idi iki per
Nesr kanadı gibi zībende ter

Cümle-i elvān ile ol perr ü bāl
Bulmuş idi revnaḳ-i ḥüsn ü cemāl

320. Müşg ile kāfūr olub(dur) tıyneti
Hemçü melek dil-keş idi ḥilḳati

Nīme-i pīşīnesi kāfūrdan
Müşgden olmuş idi nışf-ı beden

Oldı düm-i gāve müşābih dümi
Kor idi ḥayretde dil-i merdümi

310. idi ol: T, idi hem ol.

Sümme olup gāv ü ğazāla nazīr
Olmış idi ğāyet ile dil-peẓīr

Zeyn ü licām ile müzeyyen tamām
Zīnet-i eṭrāfı şüreyyā-nizām

325. Hāne-i zeyni güher-şāf idi
Her şıfatı aḥsen-i evşāf idi

İncüden idi deheninde licām
Hüsn ü leṭāfetde bedīu'n-nizām

Öyle Burāk idi anuñ muttaşıl
Çeşm-i ciḥān mişlini görmiş degil

Hüsn ü bahāda o Burāk-ı behişt
Olmış idi ya'cñi ki kudsī-sirişt

Sür'at-i reftārı çū bād-ı vezān
Eyler idi sebķ-ı mekān ü zamān

330. Vaz'ı kadem eylese mānend-i berķ
Bir adım olurdu aña ğarb ü şark

Şöyle serī' idi o kudsī-nihād
Haṭvesi berķ idi tek ü tāzı bād

Tesmiye ol merkebe ism-i Burāk
Berķden oldu didiler iştikāk

Çünkü Burāk ile idüp 'azm-i rāh
Oldı 'inān-tāb-ı 'azīmet o māh

Oldı şalāt itmek için Cebreīl
Bir nice mevzi'da müşīr ü delīl

(10b)335. Medyen ile cānib-i Sīnāda hem
Ṭaybe ile mevlid-i 'īsāda hem

Ṭaybe ki ol şehr-i Medine idi
Hicretine remz ü qarīne idi

Kaşd-i teberrükle o 'ālī-şifāt
Eyledi anlarda edā-yı şalāt

Hāric-i mescidde o Faḥr-i Cihān
Rabṭ-ı Burāk eyledi ol dem hemān

324. Zeyn ü licām: T, Zeyn-i licām

334. nice: AHT, niçe.

- Bağladı ol halkaya kim sâbikā
Bağlar idi merkebini Enbiyā
340. Kudse vuşûlünde Cenāb-ı Resûl
İtdi aña sağ tarafından dühûl
Bāb-ı Yemānīde yemīn ü yesār
Gördi iki nûri kıti tāb-dār
Anları sordukda didi Cebreīl
Tarf-ı yemīn üzre o nūr-i cemīl
Eyer o mihrābı münevver müdām
Ol idi Dāvud-ı nebīye maķām
Solda duraḥsende olan nūr-ı pāk
Merķad-i Meryemde olur tāb-nāk
345. Hāzret-i Cibrīl ile ol naḥl-i nāz
Kıldılar evvel iki rik^cat namāz
Cem^c olup ol demde şufūf-i rūsûl
Oldı imām anlara ol Faḥr-i kül
Eyledi ervāḥ-ı nebiyyīn aña
Ya^cnī şalāt itmek içün iktidā
Anda cemā^catle namāz itdiler
Hālīķ-ı bī-çūna niyāz itdiler
Zıkr-i ni^cam eyleyerek enbiyā
Eylediler huṭbe-i ḥamd ü şenā
350. Mescid-i Akşādan o reşk-i melek
Eyledi Cibrīl ile ^cazm-i felek
İtdi çū kaşd taraf-ı āsümān
Oldı bedīdar aña bir nerdibān
Cennet-i Firdevsden ol dem aña
İtdi o mi^crācı kerāmet Hudā
Eylediler şavb i semāya güzer
Ya^cnī ki dünyā gögüne vardılar
İtdiler ol bāba teveccüh tamām
Kim aña bābü'l-ḥafaza idi nām
355. Şöyle kemāl üzre muşanna^c idi
Dürr ü cevāhirle muraşşa^c idi
- (11a) Var idi sağında solında tamām
Ḥayl-i melāikle nice ihtişām

339. halkaya: H, halkaya.

Bir derece sîm biri zer idi
Hey°et-i pür-zînet ü zîver idi

Ḥüsn ü leṭāfetde °adîmü'n-naẓîr
Vaẓ°ı güzel hey°eti ḥāṭır-peẓîr

Eylese āfāka vülüc ü ḥürüc
Andan iderlerdi melâik °urüc

360. Hem daḥî ervāḥa dem-i intizā°
Keşf olur süllem-i nūr-i iltimā°

Ḥüsnine meşğül iken ervāḥ anuñ
Heyyin olur renc-i firāḳı tenüñ

Oldır o mi°rāc-ı nez° oldukda cān
Andan olur şavb-ı semāya revān

Ḥüsn ile mergûb u müsellemdür ol
Rûḥ-ı Benî-Âdeme süllemdür ol

Şaḥradan ol şāḥ-ı melâik-i ceşm
İtdi o mi°rācı müşerref o dem

365. Olmuş o mi°rāc-i leṭāfet-nümā
Mültaşık-ı kaşr-i bülend-i semā

Şaḥradan ol mazḥar-ı sa°dü's-su°üd
İtdi o mirḳāt ile çarḥa şu°üd

Rûḥ-i şıfat °ālem-i °ulviye dek
Gitdi o ser-leşker-i ins ü melek

Bir melek ol dergehe derbān idi
İsm-i Semā°ıl aña °unvān idi

Ḥükmine heftād-ı hezārān-ı melek
Tābi° ü münḳād idiler ḥaşre dek

370. Her meleküñ cündi olup şad hezār
Olmaz idi ḳābil-i ḥadd ü şümār

Bildi ki Cibrîl ile Faḥr-i cihān
İtdiler ol şeb sefer-i āsumān

Ḥüsn-i taḥıyyetle idüp feth-i bāb
Eyledi ikrām-ı Nebîye şitāb

Didi eyā Ḥatm-i Rusûl merhābā
Zātuñı Ḥaḳḳ itdi senüñ müctebā

356. nice: AHT, niçe.

358. hey°eti ḥāṭır-peẓîr: H, her ciheti dil-peẓîr.

360. olur süllem-i nūr-i iltimā°: H, olur ol süllem-i; T, olur renc-i firāḳı tenüñ.

362. mi°rāc-ı nez° oldukda cān: H, mi°rāc ki nez° oldukda cān; T, mi°rāc-ı nez° ola cān.

364. Şaḥradan: T, zaḥradan: şaḥradan.

366. sa°dü's-su°üd: H, sa°dü'd-dîn.

- Ḥalk olalı anda olurdı mekân
Olmadı meşhûdi semâ vü zemîn
375. İtdi faқаt vaқt-i vefât-ı Resûl
Rû-yi zemîn üzre hûbût u nüzûl
Evvel eflâka idince vürüd
İtdi melâik aña °arż-ı dürüd
- (11b) Kıldı ahâlî-i semâ ihtirâm
Didiler ey mâh °aleyke's-selâm
Basdı mübârek қademüñ bu yañâ
Ḥâk-i rehüñdür bize kühl-i cilâ
Cümlemüz olmakda saña mültecî
Ci°te sa°iden feleni°me'l-mücî
380. Görđi ki ol iki cihân Eşrefî
Anda maқâm eylemiş Âdem şafî
Eyleyüp i°zâz aña virđi selâm
Eyledi âdâb ile tevķîr-i tâm
Ol daḥî peygâmbere itđi şenâ
Didi ki ey Şâlih oğul merḥabâ
Resm-i nübüvvetle bünüvvetle hem
Eyledi ḥaққında du°â-yı etemm
Didi eyâ mefḥarî °âlemlerüñ
Nür-i dü-çeşmi peder ü mâderüñ
385. Ḥatm-i nübüvvet şeref-i ins ü cân
°İllet-i gâiyye-i kevn ü mekân
Şevķ-ı kudüm ile olup cilveger
Meş°aledâr oldı o mâha қamer
İki cihân faḥrı Nebiyy-i Vedüd
İtdi ikinci felege çün vürüd
Oldı mülâķî iki peygâmbere
Virđi sa°âdetle selâm anlara
Redd-i selâm eyleyüp anlar tamâm
İtdiler iķbâl ile ikrâm-ı tâm
390. Ol iki °âlî-güher-i müctebâ
İtdiler ol Ḥazret ile merḥabâ
İki nebînüñ biri Yaḥyâ idi
Ol biri ḥod Ḥazret-i °İsâ idi

375. hebût u nüzûl: T, hebüd-ı nüzûl

Her biri ya'nî ol iki gevherün
Hâlası oğlı idi peygamberün

Gördiği demde o Felek-i kevkebi
Kesb-i hayât eyledi Yaḥyâ Nebî

Zemzeme-baḥş oldu o kân-ı vefâ
Eyledi °İsâ nefesinden şafâ

395. Yazdı o târîḫi °Uṭârid tamâm
Maḳdem-i zî-şân-ı nebiyy-i hümâm

Soñra sa°âdetle Ḥabîb-i İlâh
İtdi üçüncü feleke °azm-i râh

Yūsuf-ı Şiddîḳa o Mihr-i Kemâl
Eyledi tevķîr ile °arz-ı cemâl

(12a) Ḥüsn-i cemâlınden idüp iḳtibâs
Eyledi kesb-i feraḥ-ı bî-ḳıyâs

Ol iki dürr-i şadef-i ictibâ
Birbirine eylediler merḥabâ

400. Ol şehe ta°zîm ile ḥayl-i sürüş
°Arz-ı taḫıyyât idüp itdi ḥurüş

Eyleyüp âgâze-i sâz-ı niyâz
Zühre-i çarḫ itdi hezâr ihtizâz

Râbi°-i eflâke o gerdün-mesîr
Eyledi işrâḳ çü Mihr-i münîr

Başına gün doğdı ahâlîsinün
Nûrı füzün oldu ḥavâlîsinün

Çün felek-i râbi°a itdi mürür
Çâr-cihât oldu cihân-ı sürür

405. Nûr-i muzâ°afla olup müstenîr
Kesb-i sürür eyledi şems-i münîr

Çünkü o ḥürşîde dokundu gözi
Şerm ü ḥayâ ile kızardı yüzi

Gördi ki ol Şâh-ı °azîmü'l-kemâl
İtmede her cānibe °arz-ı cemâl

°Ālemi tutmuş yüzünün pertevi
Nûr-i cemâlınde cihân münṭavî

394. oldı: H, oldukda.

396. Ḥabîb-i İlâh: T, Nebiyy-i İlâh.

398. ḥüsn-i cemâlınden: AH, ḥüsn ü cemâlınden.

403. ḥavâlîsinün: T, cihân-ı sürür.

- Pertev-i didārı anuñ °arşa dek
İtmede ħark-ı ŧabaķāt-ı felek
410. Çarĥ-ı ciĥārumda o gerdūn-vaķār
Ĥazret-i İdrīse ki oldı dūçār
Eyledi terĥīb ü taĥiyyet aña
Didi eyā Ĥatm-i rusūl merĥabā
Birbirine eyleyüp ikrām-ı tām
İtdiler icrā-yı selām ü kelām
Andan o Maĥbūb-i Güzīn-i İlāh
İtdi beşinci feleki cilve-gāh
Ĥamse-i ĥayret-zedeye geldi tāb
Pāyine yüz sürmege itdi ŧitāb
415. Şevķ ile Mirrīĥ idüp ol dem ŧarab
Oldı zemīn-būs-i maķām-ı edeb
Ĥazret-i Hārūnı görüp anda hem
Birbirine itdi ŧenā-yı etemm
Vaşf-ı uĥuvvetle idüp iĥtirām
Oldı tamām emr-i selām u kelām
Soñra sa°adetle o Faĥrū'l-Beşer
Eyledi altıncı semāya güzer
- (12b) Şeş-ciheti eyledi memlū tamām
Şīt-i ciĥāngīr-i °aleyke's-selām
420. Çarĥ-ı şeşümde o Nebī-yi Ĥalīm
İtdi mülāķāt-ı Cenāb-ı Kelīm
Eyledi teslīm ü taĥiyyāt aña
Oldı şafā-baĥş-ı mülāķāt aña
Eyledi Mūsā-yı Kelīme tamām
°İzzet ile °arż u dād u selām
°Azm-i reh itdükde o Şāh-ı Ĥalīm
Girye-künān oldı Cenāb-ı Kelīm
Ĥadrini ol Serverüñ ifĥām içün
Ümmetinüñ ĥürmetin i°lām içün
425. Didi ki bi°setde olup kām-bīn
Soñra iken benden o Şāh-ı güzīn
Ġalīb olup ümmetime ümmeti
Ekşeri anlar pür ider cenneti

409. ħark-ı ŧabaķāt-ı felek: H, her cānibe °arż-i cemāl.

422. °arż u dād: H, °arż-ı dād.

- Oldı zer-efşân-ı ʔarab Müşteri
Müzd-i ʔudüm eyledi encümleri
- Çünki yedinci göge itdi °urüc
Oldı şeref-yâb-ı ʔudümü burüc
- Seb°a-i seyyâre-i şahn-ı felek
Velvele virdi yedi iklime dek
430. Heft-i ʔibâķ-ı felek oldı tamâm
Encümen-ârâ-yı sürür-i devâm
- Ĥâk-i reh oldı aña her bir felek
Sürdi yüzün pâyine ĥayl-i melek
- Her felege oldı o ferħunde-şeb
Maĥşere dek mâye-i şevķ ü ʔarab
- Çün felek-i sâbi°i itdi maĥal
°Arz-ı °ubüdiyyete geldi zuĥal
- Olmaĥa keyvân-ı felek bendesi
Oldı güzergâhınıñ efgendesesi
435. Anda muķîm idi Cenâb-ı Ĥalîl
Kim odır ol Ĥazrete cedd-i celîl
- Müstenid-i ĥâne-i ma°mür idi
Kendi gibi menzili pür-nür idi
- Beyt ki ma°mür ile mevşüfdur
Ĥayl-i melâik ile maĥfûfdur
- Ka°be ĥizâsında olup mevķi°i
İtdi müşerref felek-i sâbi°i
- Anda muķîm idi Cenâb-ı Ĥalîl
Cedd-i girân Ĥadr-i Nebî-yi Celîl
- (13a)440. Virdi aña Mefĥar-i °âlem selâm
Eyledi âdâb ile ikrâm-ı tâm
- Redd-i selâm itdi didi merĥabâ
Ey dür-i ĥaş-ı şadef-i ictibâ
- Ey veled-i şâliĥ-i °âlî-güher
Ĥatm-i nebiyyîn-i me°âlî-siyer
- Merdüm-i çeşm-i şeref-i kâinât
Dürri yetîm-i şadef-i mümkünât
- Vâsıtatü'l-°ıķd-ı şaff-ı mürselîn
Mefĥar-i âĥir şeref-i evvelîn

430. Heft: T, hep.

445. Gördi ki heftād-ı hezārān sūrūş
Her gün ider beyti ʔavāfa ʔurūş
Şöyle ki ol beyti dem-i ʔaşre dek
Bir daʔı görmez o gūrūh-ı melek
Nev-be-nev ecnās-ı melāik müdām
İtmede her rüz ʔavāf-ı selām

Sidre olup bir şecer-i müntehā
Olmış idi ʔādī-i ʔüsn ü bahā

Fī'l-meşel evrākı olup gūş-i fīl
Olmış idi resmi be-ğayet cemīl

450. Mīvesi mānend-i ʔılāl-ı hecer
Eylemiş ağışānını zībende ter

Olmış idi ol şecer-i dil-firīb
Şāḥ-ı firāvān ile pūr-naqş-ı zīb

Sidreyi ғаşy itmiş idi cümle heb
Her ʔaraf envā^c-i firāş-ı zeheb

Ol şecerün her ʔarafın bi't-tamām
Eylemiş eşnāf-ı melāik maqām

Olmış idi sāyesi ʔadden füzün
ʔüsn-i nümāyişde ^cacāyib-nümün

455. Sa^c-i firāvān ile bir şeh-süvār
Eylese yetmiş sene geşt ü güzār

ʔayy idemez sāye-i zībāsını
Derk idemez zıllinün aqşāsını

Anda maqām itmiş idi Cebreīl
Anda idi ʔāmil-i vaḥy-i celīl

Aşl-i aşīlinde anuñ çār-cū
Hem cereyān eyler idi sū-be-sū

Oldı o enhāruñ ikisi ^cayān
İkisi bāḥından olurdu revān

(13b)460. Kim iki nehr-i feraḥ-efzā-yı cān
Sidrenün aşlından olurdu revān

447. ʔavāf-ı selām: T, ʔavāb-ı selām.

448. ʔādī-i: HT, ʔāvī-i.

458. çār-cū: AT, cār-cū.

Şāf ü laṭīf ol iki nehr-i cemīl
Olmış idi Kevşer ile Selsebīl

Kevşer olup zīnet-i bāğ-ı cinān
Lü^olü^o-i şāf üzre olurdu revān

Levn-i şafā-perveri südden beyāz
Lezzeti eyler ^oasele i^otirāz

Rāyihāsı müşgden a^olā idi
Ṭa^omı ^oaselden daḡī aḡlā idi

465. Serdī-i selc ile olup ber-devām
Vaşf-ı şafā-güsteri berd ü selām

Olmış idi her yaña zīnet-nümā
Küzeleri hemçü nücūm-i semā

Anlara sordukda didi Cebreīl
Nehr-i ^oāyān oldu Fırāt ile Nīl

Ol iki bāṭın ki şekker-bārdur
Dāḡil-i cennet olan enhārdur

Anda sunuldu aña üç kāse şey
Biri ^oasel biri leben biri mey

470. Dest-i irādetle Nebī-yi beşīr
Eyledi üç kāseden iḡbāl-i şīr

^oİşmet-i Kayyūm u Ḳadīr oldu yār
Eyledi ya^onī lebeni iḡtiyār

Ḥayr ile tebşīr kılup Cebreīl
Didi reh-i fiṭrata olduñ delīl

Muḡbil-i ḡamr olsa idüñ el-^oiyāz
Ümmete olmazdı hidāyet melāz

Cümle olup mest-i şarāb-ı ḡalāl
Ḥālet-i hüşyārı olurdu muḡāl

475. Olsa idi raḡbet-i cām-ı ^oasel
Anlara aḡlā görünirdi kesel

Eyler idi lezzet-i nefis ü hevā
Emr ü nevāhīde tekāsül-nümā

Şükr ü şenā kuvvet i ilhām ile
Ümmeti şād eyledüñ ikrām ile

Fiṭrat-ı aşlīye olup himmetüñ
Oldı şalāḡ üzre tamām ümmetüñ

468. enhārdur: H, enhārdan.

- Kendi maḳāmından o dem Cebreîl
Sidrenüñ a°lāsına oldu delîl
- (14a)480. Naḳl olunur seyr ü seferde o dem
Geçmiş idi mezilini bir ḳadem
Didiler ol ḥaṭvede bî-iştibāh
Eyledi beş yüz senelik ṭayy-i rāh
Ber-ḳadem ol °āleme nisbet ile
Ya°nî müsāvî idi beş yüz yıla
°Ālem-i bālāyı bu °aḳl ü ḥavās
Eyleyemez naḳş-i ḥayāl ü ḳıyās
Sür°at-i seyr-i melek olmaz ğarîb
Anlara yok ḥadd-i ba°îd ü ḳarîb
485. Oldıĝı dem ḥāmil-i vahy-i Rasûl
Der-°aḳab eylerdi zemîne nüzûl
Ḥazret-i Cibrîl ile Faḥr-i cihān
Sidreyi itdükde tecāvüz hemān
Ḥazrete anda didi Rûḥu'l-Emîn
Eyle teḳaddüm yûri ey Faḥr-i Dîn
Evvel ü āḥir saña bî-ḳîl ü ḳāl
Şûret ü ma°nāda teḳaddüm muḥāl
Eyledi Cibrîle teḳaddüm o māh
Dîdede mānende-i nûr-i nigāh
490. Sidre verāsında iderken şitāb
Oldı bedîdār-ı naẓar bir ḥicāb
Tār-ı müzehheb ile memzûc idi
Ḳudret-i bî-çün ile mensûc idi
Vardılar ol mevzi°a çün Cebreîl
Eyledi taḥrîk-i ḥicāb-ı cemîl
Oldı verāsında °ayān bir melek
Ḥüsni dirahşende-i evc-i felek
Ol melegi sordı Nebî-yi cemîl
Didi cevābında o dem Cebreîl
495. Olmuş iken aḳrab-i ḥalḳ-i İllāh
Görmemiş idüm anı bî-iştibāh
Ya°nî beni ḥalḳ ideli ol Eḥad
Olmadı mer°î o ferîşte ebed

491. Tār: H, şār.

Ol harem-i hâşşa olunca delîl
Eyledi be-durûd-i şenâ Cebreîl
Oldığı dem vaqfe-i °avdet bedîd
Sırrını sordu o Nebiyy-i sa°îd
Didi eyâ Ekrem-i hayl-i kirâm
Cümlemize oldu mu°ayyen maqâm

500. Ger ser-i engüşt ider isem güzer
Muhterik-i heybet olur bâl ü per

(14b) Menzirimüñ gâyet-i rāhı budur
Ruḥsat-ı fermān-ı İlāhî budur

Emr-i muḥāl idi maqāmum güzer
Ḥürmetüñe oldu bu seyr-i sefer

Sen yûri var maḥrem-i mümtāzsın
Cilve-nümā-yı harem-i rāzsın

Eyledi Cibrîl maqāmın maqarr
Gitdi o peygamber-i °ālî-güher

505. Eyledi tesbîḥ o melek nā-gehān
İtdi terākîb-i ezānı beyān

Gevher-i tekbîr ü şehâdet o dem
Oldı ber-āvürde-i baḥr-i kıdem

Sundı elin aldı o Şāhenşehi
Tutdı el üstünde o reşk-i mehi

Ṭayy-i maqām-ı melekût eyledi
°Azm-i celāl-ı ceberût eyledi

Eyledi bir °āleme seyr ü sefer
Eylemez idrāk anı °aql-i beşer

510. Bir sefer ammā ki mesāfāt yok
°Ālem-i vaḥdetde izafāt yok

Bā°iṣ-i ḥayrānî-i fehmi ü °uḳûl
Ḳāṭı°-ı terkîb-i ḥurûf ü nuḳûl

Meşriḳ-ı nûr-i °aẓamût ü cemāl
Maṭla°-ı hûr-i ceberût ü celāl

Şöyle ki yok anda ḥudûd ü cihāt
Mürtefi° andan şıfat-ı kâināt

Yok °arāz ü cevher ile keyf ü kem
Eyne vü eyye ile metā ḥod °adem

502. seyr-i sefer: T, seyr ü sefer.

512. °aẓamût ü cemāl: T, °aẓamût-ı cemāl.

515. Milk ile fi^{ci} anda olup mużmaḥill
 Vaż^c ü mużāfāt degil münfa^{ci}il
 Mebde²-i feyż-i ḥaber-i kün fekān
 Mażhar-ı ḥāş-ı şıfat-ı lā-mekān
 Ma^{ci}nī-i meşhūd-ı visāl ü liķā
 Cevher-i mirāt-ı devām ü beķā
 Nūr-ı dih-i bāşıra-i ^{ci}ilm ü ^cayn
 Vāsıta-i ķāṭı^ca-i eyn ü beyn
 Sırr-ı ezel rāz-ı nihān-ı ebed
 Lerze ber-endāz-ı ^cuķül ü ḥıred
520. Heybeti pür-efgen-i mürġ-i ḥayāl
^cızzeti ḥod reh-zen-i peyk-i mişāl
 Zāhir-i a^{ci}lā ki zuhūri ḥafā
 Bāṭın-ı aķdes ki buṭūni şafā
- (15a) Cilvegehi *şümme denā* dan o māh
 İtdi *ev ednā* ḥaremin cilvegāh
 Ol ḥarem-i aķdes-i ^cālī-şıfāt
 Olmuş idi ḥāric-i ḥadd-i cihāt
 Kurb-ı *ev ednā* da o ^cālī-maķām
 Buldı Ḥudādan şeref-i iḥtirām
525. Ḥaķķ aña ref^c-i derecāt eyledi
 Görđi Ḥudāyı kelimāt eyledi
 İtdi telaķķī-i kelām-ı Ḥudā
 Vaşfı degil ķābil-i vaşf ü edā
 Ol kelimāt oldı ^cazīm ü şükref
 Anda ve līkin yoġıdı şavt-i ḥarf
 Eyledi bī-vāsıta bunca kelām
 Münfehim oldı aña ^{ci}ilm-i enām
^{ci}İlmi olup münķalib-i sırr-ı ^cayn
 Ḥaķ yaķın oldı aña zīb-i zeyn
530. Ba^czı ruvātuñ ḥaberinde ^cayān
 Oldı bu vech üzre rivāyet beyān
 Çünki o peyġamber-i ^cālī-nażar
 Devlet ile sidreden itdi güzer

516. fekān: T, şekān / Mażhar-i ḥāş-ı şıfat-ı lā-mekān: T, Vaż^c ü mużāfātı degil münfa^{ci}il.

525. Görđi Ḥudāyı: H, kıldı tecellî.

527. ^cazīm ü şükref: H, ^cazīm-i şükref: T, ^cazīm ü şeref / şavt-i ḥarf: H, şavt ü hurūf.

Seyr-i °avālim iderek bī-hisāb
Oldı Hudādan aña çok feth-i bāb

Seyr-i °avālimde o nūr-i Hudā
Eylemedi kalbini Haḳdan cüdā

Oldı şebāt üzre o zāt-ı vaḳūr
Zeyğ-ı başar itmedi andan zuhūr

535. Vech-i Hudā idi aña ibtiğā
Şāhid-i °adli haber-i *mā tağā*

Her ḳademinde mütenebbih idi
Ḳalbi Hudāya müteveccih idi

Eyledi bir mertebeye irtikā
Kevn ü mekān oldı aña zīr-i pā

Öyle °urūc itdi ki ḥattā o dem
Gūş olunur idi şarīf-i ḳalem

Eyler iken sür°at-i semt-i mesāḳ
İtdi mesīrinde tevaḳḳuf Burāḳ

540. Eyledi ikrām ile Refref nüzūl
Aña süvār oldı Cenāb-ı Resūl

Refrefüñ evşāfın iden rāviyān
Eylediler bu şıfat üzre beyān

(15b) Refref o dībāce-i maḥbū° ola
Şun°-ı dil-āvīz ile maşnū° ola

Aşlı olup ya°nī ki dībā vü ḥaz
Şun°-ı °amelde ola ğāyet e°az

Naḳl ü beyān itdiğümüz bu şıfat
Oldı nümāyende-i ehl-i lūğat

545. Refref-i cennetde velīkin ḳıyās
Müttikiīn için ola bir libās

Ḳüsn ü leḳāfetle olup sebz-reng
Ehl-i cinān ideler anda dirneg

Refref-i ḥużr ile vürūd itdi naşş
Ḳużret-i levn oldı beyān-ı eḥaşş

Vaşf-ı *tedellā*dan ider iḳtizā
Nev°-i firāş ola o ferş-i rızā

- Ya^cnî olup aḥsen-i cins-i tuḥaf
İde ḳabûl eṣer-i neṣr ü leff
550. Sûre-i Raḥmânda didi ba^czılar
Refrefi tefsîrde virdi ḥaber
Ḥidmet-i ḳurb ile bulup iḥtişâş
Refref ola eṣref-i ḥuddâm-ı ḥâş
Aşlını taşdîḳ iderüz Refrefüñ
Şekli ḥafî ol şıfat-ı eṣrefüñ
Ba^cz-ı rivāyetde ki Refref tamām
Virdi ḥuzûr-i nebevîde selām
Ḥāliḳa nisbet degil emr-i ba^cid
Oldı bu ma^cnâ nice yüzden bedîd
555. Oldılar eṣcâr ile aḥcâr aña
Şıdḳ ile teslîm ü taḥiyyet-nümâ
Refref-i mi^crâc o bisâṭ-ı melîḥ
Olsa nola nâṭıḳ-ı ḳavl-i faşîḥ
Ḳudret-i Ḥaḳḳa nazâr oldukda şarf
Nâṭıḳa maḥşûş degil şavt ü ḥarf
Eyledi teşyî^c-i Nebî Cebreîl
Sidrede kaldı o Emîn-i Celîl
Ġarḳ olup envâra o tenhâ-süvâr
°Ālem-i nûr idi aña rehgûzâr
560. Şöyle ki ol Refref-i vâlâ-şeref
Nûr-feşân olmış idi her taraf
Her tarafı eyleyüp işrâḳ-ı tām
Ġālib idi nûrına şemsüñ tamām
Cünbiş ü eṭvârı olup dil-pesend
Eyledi pervâzını pest ü bülend
- (16a) Ya^cnî ki çün mürġ-i sebûk-per hemân
°Ālem-i °ulvîye olurdu revân
Refrefüñ üstünde o nûr-i İlâh
Nûrün °alâ nûr idi bî-iştibâh
565. Tâ ki idüp menziletinde °uḳûf
Mevḳıf-ı me^omûrede itdi vuḳûf

549. neṣr ü leff: T, neṣr-i leff.

558. Sidrede: A, Sidrei.

562. Cünbiş ü eṭvârı: T, Cünbiş-i eṭvârı.

- Oldı nümâyende aña bir hicâb
Bir melek aldı anı bî-ihticâb
- Eyledi bir °äleme seyr ü sefer
Eylemez idrâk anı °aql-ı beşer
- °Älem-i aqdes ki olup mużmañil
Milk ü melek sırrına vâkıf degil
- Eylemez evşâfı kabûl-i beyân
Yok aña tañdîd-i zamân ü mekân
570. Sâhası ta°yîn-i cihetden berî
Bâhası tañdîd-i şıfatdan berî
- Vaşfı anuñ naql ile kâbil degil
Lafz ü işâret mütehammil degil
- Nür ile âmîhte envâr-ı °ayn
Yok kem ü keyf ile *metâ eyy ü eyn*
- Şems ü kamer muqtebes-i lem°ası
Encüm-i tâbân şerer-i şem°ası
- Meşriq-ı pür-şârıka-i nür ü lem°
Ma°nî-i vahdet haber-i cem°-i cem°
575. Hâric-i hadd ü cihet ü resm ü râh
Künhini bilmez anuñ illâ İlâh
- Rif°at ü iclâl ile Fañrû'l-enâm
°Arşa muqâbil varup itdi kıyâm
- °Arş-ı mu°allâya idince müşül
Eyledi bir kañre-i hikmet nüzül
- İtdi fem-i pâkini ol kañre ter
Oldı derûni sađef-i pür-güher
- Keşf olunup evvel ü âñir °ulüm
Mürtefi° oldu edevât ü rüsüm
580. °İlm-i yaqîn oldı çü °ayne'l-yaqîn
Haqqa'l-yaqîn itdi anı dūr-bîn
- Kalması aşvât ü enîn ü şadâ
Oldı resîde aña emr-i Hudâ
- Gelberu ey mûnis-i kurb-i rızâ
Mañrem-i hâşş-ı harem-i irtizâ
- Kañbüñ olup meşriq-ı nür-i cemâl
Ber-ñaraf olsun sañavât-ı celâl
- (16b) Meşhedî oldı o mehüñ bir maqâm
İtmez ihâña anı °aql-ı enâm

585. Ğarķ olup envāra o Nūr-i mübīn
Oldı nice rif^cat ile kām-bīn
Soñra yine sem^cine geldi nidā
Oldı taħıyyāt ile fermān aña
Mülhem olup nazm-ı taħıyyāt ile
Oldı mübeşşer nice āyāt ile
Eyledi ol ħazrete Rabbü'l-enām
Raħmet ü fażl ü berekāt ü selām
İtdi o teslīmi Nebī ħazreti
Rābıta-i şıdk-ı ^cubūdiyyeti
590. Çün bu taħıyyatı işitdi sürüş
İtdi şehādetle ser-ā-ser ħurüş
Eylediler Hālīka ħamd ü senā
İtdiler ikrār-ı risālet aña
İtdi aña ^cizz ü şeref ihtişāş
Oldı şafā-yāb-ı tecellī-i ħāşş
Oldı ħitām-ı baķara hem aña
Vāsıtasız cānib-i Ĥaķdan ^caṭā
Eyleyüp iħsān ü ^caṭā-yı ^caẓīm
Eyledi bī-vāsıta vahy ol Kerīm
595. Ümmetüñ fażlını hem itdi ^carż
Vahy-i mübīn ile şalāt oldı farż
Soñra buyurdi o Raħīm ü Kerīm
Bil ki saña oldı ^caṭā-yı ^caẓīm
Şadruñı şerħ eyleyüp itdüm ^caṭā
Eyledüm āsūde-i vizr u ħaṭā
Zıkruñı ref^c eyleyüp itdüm kerem
Zıkrüm ile zıkrüñı kıldım be-hem
Ümmetüñi ħayr-i ümem eyledüm
Lāyıķ-ı envā^c-ı ni^cam eyledüm
600. Olmaya tā şirk ile levş-i ķulüb
Mażhar-i ğufrān olur ehl-i zünüb
Ümmetüñ ile saña elli namāz
Oldı rehīn-i şeref-i imtiyāz
Farż-ı şalāt emri bulınca vuķū^c
Oldı Ĥudādan aña izn-i rücū^c

585. ğarķ: T, ķalbüñ.

- Çünkü bed'îd oldu dem-i inşirâf
Geldi yine Refref-i hüsn-ittişâf
Refref-i eşrefle Cenâb-ı Resûl
Menzili Cibrîle çün itdi nüzûl
- (17a)605. Tehniyet-i izzet idüp Cebreîl
Eyledi şevk ile şenâ-yı cemîl
Didi beşâret saña ey reşk-i Mâh
İtdi sana fażlına maẓhar İlâh
Oldı bir gice saña çok fażl-ı cûd
Anda müşârik olamaz bir vücûd
İtdi yegâne seni Rabb-ı Samed
Görmedi bu rif'at-i şânı ehad
Olmadı bir mürsele bu ihtirâm
İtdi muhaşşaş seni Rabbü'l-enâm
610. Vardıguñ aqşâ-yı maķâmâtdur
Zirve-i ulyâ-yı kerâmâtdur
Olmadı vâşıl aña bî-reyb ü şekk
Ya'nî ne mürsel ne muķarreb melek
Ey Şeh-i iķlîm-i şeref merhabâ
Eyledi Allâh seni müctebâ
Soñra sa'âdetle o Faħr-i güzîn
Oldı hırâmân-ı behişt-i berîn
Cennet ü Havrâyı görüp hem dahî
Kıldı temâşâ taraf-ı dūzahî
615. Hâzin-i cennât idüp iķbâl-i tām
Oldı şeref-yâb-ı hiķâb-ı selâm
Ol meleküñ ismi ki Rıdvân idi
Cennete ol hâzin ü derbân idi
Eyleyüp ol Hâzrete ikrâm-ı tām
İtdi ʿubūdiyyet ile ihtirâm
Aħsen-i sîmâ ile merzûķ idi
Raħmet ü reʿfet ile maħlûķ idi
Gördi ki cennetde şunûf ü ni'am
Olmada âmâde-i fażl u kerem
620. Hür ile ğılmânı idüp ihtizâz
Hüsn ü leķâfetle olur cilvesâz

608. şânı ehad: H, şânı bir ehad.

Zeyn olup eşcār ile enhār ile
Toptolu eşmār ile ezhār ile

Sāhası müstağrak-ı hüsn ü bahā
Her tarafında şecer-i müntehā

Pür idüp a^cnāb u hadāyık anı
Dār-ı ni^cam her cihet-i rüşeni

Havzları māye-i nūr-i ^cuyūn
Āb-ı revān-baḥşi şafā-yı derūn

625. Her taraf envā^c-ı ni^cam muttaşıl
Şöyle ki gözler anı görmiş degil

(17b) Hāṭıra gelmez ni^cam-i bī-ḥisāb
Olmada āmāde-i ehl-i şevāb

Cennet-i a^lā ki aña tūl ü ^carz
Olmada miqdār-ı semāvāt u arz

Aḥsen ü zībende olup her cidār
Sīm ü zer olmakda aña aşl kār

Şafḥa-i dīvārı şafā-yı nazār
Biri gümüş kerpicinüñ biri zer

630. Ebniye-i dil-keşi zībende tarḥ
Hüsni degil kābil-i tebyīn ü şerḥ

Toprağı müşg ü taşı lā^l ü güher
Pürdür ü yāḳūt ile her reh-güzer

Olmada pīrāye-nümā her taraf
Bunca dilārā ğuraf-i pür-şeref

Gördi ki vildān ile ğilmān-ı hūr
İtmede tezyīn-i ḥiyām ü kuşūr

Saḥil-i enhār-ı cināna ḥiyām
Revnaḳ ü zīnet ile virmiş nizām

635. Dürr-i mücevvedden olup ḥaymeler
Manzarı efzāyiş-i nūr-i başār

Ferş-i dilārā ile mesnedleri
Refref-i ḥuẓr ü ferş-i ^cabḳarī

Sündüs ü istebrak ü ḥazz ü ḥarīr
Müfteriş-i şaḥn-ı kuşūr ü serīr

622. şecer-i müntehā: T, şecer ü müntehā.

625. Şöyle ki: H, ḥāşılı.

627. Olmada: H, Olmakda.

Hüsn-i cihân-gîr ile havrâ-yı °în
Lü°lü°-i meknûn gibi °işmet-rehîn

Görmüş anuñ yüzünü ins ü cān
Zevcine kaçır-ı nazār eyler hemān

640. Zevci olup aña eḥabb-i e°azz
Gayre melek olsa nazār eylemez

Çehreleri mihr-i münîr-i cemāl
Cebheleri ğurre-nümā-yı kemāl

Her biri meh-pāre-i hūrşîd-rū
Sünbül-i ğisûları ḥod müşg-bū

Vuşlatı sermāye-i feyż-i fütūḥ
Şoḥbet-i şîrîni şafā-baḥş-ı rūḥ

Zevk ü tena°umda olup dem be-dem
Ehline yok ḥāṭıra-i hemm ü ğam

645. °işret ü °iş ile olup ber-devām
Kimsede yok fikret ü mevt ü menām

Her tarafı dār-ı na°îm ü sürūr
Zevk ü şafā-baḥşına gelmez fütūr

(18a) Dār-ı muḥalled ki olup bî-zevāl
Emr-i muḥāl anda fütūr ü melāl

Her ne murād eylese ehl-i cinān
Maṭlabın āmāde bulur rāygān

Dār-ı fenāda aña yokdur mişāl
Tā ola teşbîh ile resm ü ḥayāl

650. Zıddı olup ḥāşılı bu °ālemüñ
Her nefes a°lā ola °iş ü demüñ

Bunda saña gelmede za°f ü fütūr
Anda füzün olmada şevk ü sürūr

Faẓl ü °aṭāsıyle Ḥudā-yı Kerîm
Menzilimüz eyleye Dāru'n-na°îm

Nîm-nigāh ile o Faḥrû'l-beşer
Eyledi çün nār-ı caḥîme nazār

Gördi ki āmāde-i kahr ü °itāb
Ser be-ser ālāt-ı °azāb ü °ikāb

655. Zāhir olup şiddet ile dūd u nār
İtmede vādilerini teng ü tār

Düşse caḥīmüñ şeririnden eger
Kalmaz idi deşt ü cebelden eşer

Bakdı selāsil ile aḡlālīne
Vaḥşetine hevline enkālīne

Pür-leheb-i ḳahr ile nār-ı sa°ir
Mā-şadaḳ-ı āyeti *bi°se°l-maşir*

Ṭa°mesi ḡassāḳ ü sümüm ü ḥamīm
Hem daḡi ḡıslīn ü °azāb-ı elīm

660. İtmede ḥayyāt ü °aḳārib müdām
Ehline āsāyiş-i ḥālī ḥarām

Ḡavr-ı °amīḳinde zefir ü şehīḳ
Maḥbes-i tāriki ba°id ü maḡiḳ

Nār-ı cehennem ṭabāḳāt iledür
Vaḥşet ü ḥevli derekāt iledür

Biri Cehennem ki olup evveli
Soñra Lezā oldı anuñ esfeli

Hem Ḥuṭame ile Sa°ir ü Saḳar
Soñra Caḥīm oldı °azāba maḳarr

665. Hāviyedür esfeli her dūzaḡuñ
Müdhiş ü vaḥşet-gedesı berzaḡuñ

Cümlümüzi ḡıfz ide Rabb-i Raḡīm
Eyleye āzāde-i nār-ı caḥīm

(18b) Eyleyelüm °afv-ı Ḥudā-yı melāz
Ola bize fazl-ı meḡāş ü ma°āz

Gördi ki Mālik ider anda ḳıyām
Didi aña Seyyid-i °ālem selām

Redd-i selām itdi idüp merḡabā
Olmadı ammā ki beşāşet-nümā

670. Gördi beni Mālik-i nīrāne dek
Zāḡiḳ ü müstebşir idi her melek

Māye-i tefriḡ idi şüretleri
Raḡmet ü re°fet idi sīretleri

Līkīn olup ḡāzin-i dūzaḡ °abūs
Olmış idi ḡiḳati pür ḳahr ü pūs

Oldı zebānilere ḡılzat nihād
Her biri mevşūf-ı ḡılāz u şidād

663. Biri cehennem: T, Nār-ı cehennem.

- Eyledi Cebrāīle andan suāl
Didi budur hāzin-i kahr ü nikāl
675. Kim anı halk ideli Rabb-ı Şamed
Hānde zuhūr itmedi andan ebed
Bir nefes olsaydı eger hānde-rū
Bu dem-i ferhundeğe eylerdi bū
Eyledi endīşe-i hāl-i ümem
Eyledi Mevlāya i°āze o dem
Gördiği āşār ü °acāyib eger
Olsa bir-āvürde-i naql ü haber
Mücib-i tafşīl-i maķālat olur
Her biri bir a°ceb-i āyāt olur
680. Ol gice milk ü melekūtı tamām
İtdi temāşā o Nebiyy-i hümām
Mağrib ü maşrıķda zevāyā-yı arz
Aña olınmış idi ol gice °arz
Vaķt-i rucū°ında Cenāb-ı Resūl
Menzil-i Mūsāya idince nüzūl
Seyyid-i kevneyne Kelīm-i Hudā
Tehniye-i °izzeti itdi edā
Didi nedür ümmete miķdār-ı farz
Elli namāz olduğını itdi °arz
685. Didi degil saña hafī vü nihān
Oldı mücerreb baña halk-ı cihān
Reh-zen olup anlara °acz ü fütūr
Eyleyeler bil ki edāda kuşūr
Soñra olup mazhar-ı kahr ü °itāb
Çekmeyeler haclet-i rüz-i hisāb
- (19a) Ric°at idüp anda Habīb-i Hudā
Eyledi tenzīlini Haķdan ricā
On rik°at eyledi taħfīf-i İlāh
Geldi Kelīme yine ol reşk-i māh
690. İtdi beyān on rik°at-ı ħiffeti
Didi rucū°a yine kıl himmeti
Yine idüp °avdet-i °arz-ı niyāz
Oldı yine baħşış-i Haķ on namāz

677. i°āze:HT, i°āde.

- Ric^oat ü ^oavdetde şümār-ı şalāt
Hāşılı tā hamsede buldı şebāt
Nebet-i hamsede Cenāb-ı Resūl
Menzil-i Mūsāya bulunca vuşul
Penc-namāz oldıgın itdi beyān
Emr-i Hudāvend-i zemīn ü zamān
695. Didi yine Hāzret-i Mūsā aña
Hāl-i ümem oldı mücerreb baña
Havf olunur ^oacz ü kuşūr-i edā
Eyleye icāb-ı ^oitāb-ı Hudā
Fazl-ı Hudāya yine kıl ilticā
Var daḥī tenzīlini eyle ricā
Didi Resūl ol kadar itdüm suāl
Şerm ü ḥayā virdi baña infi^oal
Bir daḥī tenzīl-i ricāsında ben
Ya^onī ḥayā eylerüm Allāh'dan
700. İtdigi çok lūtf-i ^oaṭādur baña
Lāyık olan ḥüsn-i rızādur baña
Bunca ^oaṭā eyledi Perverd-gār
Elli namāz eyledi beşde karar
Oldı nidā-yı Şamedi bī-ḥurūf
Geldi dil-i pāk-i Nebīye vuḫūf
Didi o ma^obūd ki şubḥ u mesā
Penc-namāz oldı farīza saña
Şöyle ki on farz olunup her namāz
Elli namāz icrā olur kār-sāz
705. Bir ḥasene kaşd idene bī-^oamel
Mişli olur ḥāşılı ecr ü emel
Fi^ole gelürse ḥasene bī-gümān
On ḥasene ecri bulur o zamān
Seyyie kaşd eylese bī-fi^ol eger
Aḫz ü ^oitāb olmaz aña kār-ger
Ger ^oamel-i seyylie bulsa vücūd
Mişli mücāzātı olur rū-nümūd

692. tā: H, çün.

700. Lūtf-i ^oaṭādur: AH, lūtf ü ^oaṭādur.

703. saña: A, baña.

- (19b) °Avdet-i isrāda Cenāb-ı Resūl
İtdi semā-yı amere un nūzūl
710. Esfele itdi nazār-ı itibār
Oldı nūmāyende duān ü ubār
Eyledi Cibriīle o irīn-maqāl
Dūd u ubāruñ sebebinden suāl
Didi eyātīn pür olup °āleme
Perde eker °ayn-i Benī Ādeme
Arz ü semādan olup alūde-āl
İtmeyeler tā melekūtı ayāl
Olmasa bu malaa-i bī-nizām
Zāhir idi seyr-i °acāyib tamām
715. °Ālem-i bālādan idince °udūl
Ramet idi eyledi udse nūzūl
°Avdet iun Mekkeye ol ehr-i yār
Oldı sa°ādetle Burāa sūvār
Yolda görüp °ir-i ureyṣī tamām
Virdi tevāzū° ile un kim selām
āfile alkı didiler kim hemān
Ṣavt-ı Muammedür aña yok gümān
Mekkeye °avdetde Cenāb-ı Resūl
Ṣuba teaddüm ile buldı vuṣūl
720. unki ṣabā oldı o Ṣāh-ı güzīn
Fikr-i °adū ile oturdu azīn
Bildi ki mi°rācın idince beyān
avlini tekzīb ider ol bed-dilān
Oldı o demde aña ṣılet-nūmūn
Düṣmen-i a ya°nī Ebū Cehl-i dūn
Hezl ile āṣā didi ol bed-siyer
Var mı semādan yine tāze aber
Didi o Mabūb-ı İlāhī ne°am
a baña isrā ile itdi kerem
725. Ben bu gice udse sefer eyledüm
Ṣavb-ı semāvāta güzer eyledüm

715. Ramet idi eyledi: H, eyledi ramet gibi.

- Çünkü işitdi o sefih-i leim
Didi yine Mekke'de olduñ muķim
- Yine o gencine-i şıdķ u hikem
Redd-i cevabında buyurdi neam
- İtmesün inkâr diyü ol habış
İtmedi inkâr-ı meâl-i hadış
- (20a) Didi bu daevâyı ki itdün beyân
Kavme olur mı idesin der-meyân
730. Çünkü neam didi o Şultân-ı dîn
Gitdi o ser-fitne-i müstehziin
- Daevet idüp kavmini peygambere
Geldiler ol Şâh-ı bülend-ahtere
- İtdiler ol mâha muķabil kuud
Didi Ebü Cehl-i şakî vü hasud
- Baña o söz kim dimiş idün seher
Kavme dahî eyle beyân-ı haber
- Didi saadetle Nebiyy-i Halim
Eyledi isrâ beni Rabb-i Kerim
735. Didi o mestân-ı şarâb-ı gurur
Kankı cihet idi maḥal-i mürur
- Beyt-i muḳaddes didi Fahrü'l-beşer
Didiler ol fırķa-i pür şür ü şer
- Yaenî bu şeb Kudse güzâr eyledün
Şubḥ gelüp burda karar eyledün
- Didi neam yine Nebiyy-i emin
Ol şeref-efzâ-yı zamân ü zemîn
- İtdi teaccüb o gürüh-ı li'am
Kıldılar inkâra taşaddî tamâm
740. Kimi idüp hezl ile taşfik-i yed
Eyledi inkâr ile bir vazc-ı bed
- Kimi koyup başına destin ayân
İtdi teaccüb şıfatın der-meyân
- Her biri bir güne idüp güft ü gü
Dirler idi aceb-i ahvâl bu
- Kudse idüp bir gice içre şitâb
Mekke ola hadd-i iyâb ü zihâb

736. Fırķa-i pür şür: TA, fırķa-i şür.

- Oldılar anlar yem-i inkāra ğarķ
Zülmete güçdür sefer-i nūrı fark
745. Tā°at-i eşnāma iden iştigāl
Nice ider şıdk ile tahķik-i hāl
Muḫim-i bed-siret idüp ihtişām
Oldı o sultāna *eleddü'l-hişām*
Didi sözüñ gerçi muḫakķak idi
Bu güne dek cümle muşaddak idi
Līk bu günde iderüm i°tirāf
Eyledüñ aqvāilde ḥāşā hilāf
Beyt-i Muḫaddes bize yek-māh iken
Sen olasın bu gice maḫmil-figen
- (20b)750. Hem idesin Kuds-i Şerīfi maḫām
Hem idesin ol gice bunda kıyām
Lāt ile °Uzzā ile ol bed-şiyem
Eyledi telvīş-i dehān-ı ḳasem
Didi Ebū Bekr aña ey bed-maḫāl
İtme °abeş lāf ü güzāf-ı cidāl
Ḥaḳ ile inşāf ile eyle cevāb
Tā ola temyīz-i ḥaḫā vü şevāb
Ḳavl-i saḳīmüñ nendür ğılzatüñ
Şıdkına ben şāhidüm ol Ḥazretüñ
755. Pes didiler Ḥazrete ol bed-dilān
Eyle bize Ḳuds-i şerīfi beyān
Beyt-i Muḫaddes nicedür söyle gel
Ya nicedür beldeye ḳurb-i cebel
Eyle beyān ebniye vü hey°etin
Ṭarḫ-ı bināsın daḫī māhiyyetin
Cümle bilürler idi bī-iştibāh
Ḳudse sefer itmedi evvel o māh
Başladı vaşf itmege Ḥayru'l-enām
Gördigini söyledi bir bir tamām
760. Eyer iken naḳl-i şifāt ü cihet
Müştebih oldı aña ba°zı şıfat
Vaḳt-i ḳalīl içre ne mümkin tamām
Ebniye zabtında ola ihtimām

749. bu gice maḫmil-figen: T, ol gice anda kıyām.

- Şiddet ile °arız olup pīç ü t̄ab
Mużtarib oldukda o °ālī-cenāb
- Ƙudret ile itdi Hudā-yı Mecīd
Mescid-i Ƙudsi nazārında bedīd
- Nūr-i nübüvvetle iderdi nazār
Söyler idi her cihetinden haber
765. Vaşfını itdükçe o mu°ciz-cevāb
Dirler idi her söze şıdķ u şevāb
- Anlara nisbetle bu Şıdķ-ı beyān
Eblağ idi mu°cizede bī-gümān
- Mu°terif-i şıdķı olup dem be-dem
Cümle işābetle iderdi ķasem
- °Add idüp ebvābın iderdi beyān
Hiç komadı anlara vaşf-ı nihān
- Her ne beyān eylese bī-vehm ü bāk
Dirdi şadaķte aña Şıddīķ-i pāk
770. Ya°nī idüp cān ile şıdķın ķabūl
Dir idi *haķķan belī* sensin Resūl
- (21a) Didi Ebū Bekre o ķavm-i leīm
Saña muşaddıķ mı bu emr-i °azīm
- Bir gicede Ƙudse °azīmet ide
Yine gelüp Mekkeye °avdet ide
- Didi Ebū Bekr-i şadāķat-siyer
İşte benüm şāhid-i şıdķ-ı haber
- Her ne beyān itse o Faħr-i Cihān
Ƙavlini taşdıķ iderüm bī-gümān
775. Ol ki ola vāķıf-ı sırr-ı semā
Arż aña olsun mı te°accüb-nümā
- Gūş kılup şıdķını şıddīķdan
Sordılar ol şāhib-i taħķīķdan
- Didiler ey mazħar-ı şun°-ı °iber
Ƙāfilemüzden bize söyle haber
- Didi filān ķāfile Rūħādadūr
Bu tarafa gelmege āmādedūr
- Bir deve zāyi° idüp anlar o şeb
Eyler idi her biri anı taleb
780. Merħale-i ķavmi iderken güzer
Su ķadeħi var idi itdüm nazār

Ol kadehi aldum idüp nüş-i āb
Yine güzergāhıma itdüm şitāb

Kāfile aşhābına olsa suāl
Her ne ise zāhir olur şıdķ-ı hāl

Hem dahī Zī-merre idince mürūr
Anda filān kāfile itdi zuhūr

Barķ-i Burāk ile bir üştür hemān
Kesr-i mehār eyleyüp oldı demān

785. Bārını a^cdādın idince suāl
Didi aña eylemedüm iştiğāl

Vādī-i ten^cimde oldum dūçār
Kāfileñüz andan iderdi güzār

Piş-geh-i kāfilede bir cemel
Hımlı şu vech üzre idi mā-ħaşal

Bārını pūşīdesiz itdi beyān
Virdi ħaber her ne ki gördi ^cayān

Vārid olup kāfileñüz ^can-ķarīb
Zāhir olur cümle bu emr-i ħarīb

790. Vaķt-i vürūd oldığı dem müdde^cā
Didi Nebī şāyed ola erba^cā

Ol gün olunca o şekāvet-şi^cār
Eylediler kāfileye intizār

(21b) Şöyle ki aħşām olup ol gün ķarīb
Kāfileyi görmedi ķavm-i mürīb

İtdi du^cā Ĥālīķa Faħrū'l-beşer
Şems ħurūb itmedi sā^cat ķadar

Vaķt-i ħurūb oldığı dem nāgehān
Gördiler anlar ki gelür ķarbān

795. Nāķa-i güm-geşteyi çün sordılar
Kāfile taşdıķ ile virdi ħaber

Soñra suāl eylediler ķaş^cadan
Bir kişi anda didi va'llāhi ben

Su ile doldurmuş idüm bir ķadeħ
Kimse içüp dökmedi ^cinde'l-eşah

Soñra tehī buldum anı bi't-tamām
Vāķi^c-i aħvāli budur ve's-selām

789. cümle bu emr-i: H, cümle emr-i.

Her ne buyurdu ise Faḥr-i cihān
Bildi şaḥīḥ oldığın ol eblehān
800. Olmuş iken vākıf-ı şıdķ-ı ḥaber
Siḥr-i mübīn olmağa ḥaml itdiler
Ḥamd ü şenā şükr ü taḥiyyet müdām
Ḥālik-i bī-çüne sezādur tamām
Ḥamd ü şenā kim kerem-i ḥaḳḳ bizi
Eyledi taşdıķa muvaffaḳ bizi
Olsun o maḥbūb-i Ḥudāya müdām
Tā be-ķiyāmet şalavāt ü selām

Ḳışşa-i mi^orācda Aşḥābdan
Müttefik oldu ḥaber-i merd ü zen
805. Oldı bu ma^onāda ruvāt-ı güzīn
Vāşıl-ı ḥadd-i ^oaded-i erba^oın
Müttehidü'l-ķavl idi cem^o-i keşir
İtdi beyān ḳışşayı cemm-i ğafir
Ya^onī Ebū Bekr ü ^oÖmer hem daḥī
Ḥazret-i ^oOşmān ü ^oAliyy-i saḥī
Ḥālid ü Bū Zer ile hem Bū Sa^oid
Nisbeti Ḥudrī ile oldı bedīd
Mālik ü Cābir daḥī sehl ü şidād
İtdi Übeyy ile Şuheyb ittihād
810. Heft-nefer kimse ki ^oabdü'l-İlāh
Anlar için ism idi bī-iştibāh
Es^oad ü Evfāya ikisi püser
Oldı beşi ḥamse ile müşteher
(22a) İki Bilāl ile Üsāme ^oayān
Biri Ḥuzeyfe idi ibnü'l-Yemān
Hem Sümere hem daḥī ^oAbbās-ı pāk
Anlar ile itdi Enes iştirāk
Oldı bürīde biri de hem ^oiyāz
Ola maḳām anlara ^oadn ü riyāz
815. Oldı daḥī heft-nefer-i rāviyān
Nazm ile ta^oyīni ^oasirü'l-beyān
İtdi rivāyet anı hem beş nisā
Her biri pākīze zen-i pārsā

- Hem daḥī isrā ḥaberinde şarīḥ
Ya'ni vürüd itdi bu naql-i şahīḥ
- Bir gice ol Faḥr-i zemīn ü zamān
İtmiş idi ḥıcr ü ḥaṭīmi mekān
- Ḥamza vü Ca'ferle idüp ḥāb-gāh
Oldı meyāne o Ḥabīb-i İlāh
820. Geldiler ol Ḥazrete bī-kāl ü kāl
Ol gice Mīkāl ile Cebreīl
- Anlara hem-rāh idi hem bir melek
İtdi ma'ıyyet ile ṭayy-i felek
- Üç melegüñ biri didi nāgehān
Ḳanḳısıdur Eşref-i ḥalk-i cihān
- Didi melāikden o dem bir melek
Ḥayr-i beşer evsaṭıdur itme şek
- Sözlerini gūş ider idi Resūl
İtmez idi şaḥş-ı melāik-müşūl
825. Leyle-i uḥrāda yine geldiler
Biri didi işte o Ḥayrül-beşer
- Didi ikinci melek aña ne'am
Her birisi geldi zuhūra o dem
- Gerçi bilürler idi ancak murād
Oldı bu sözlerle şebāt-ı fuād
- Eyleyüp İhām-ı dem-i da'vete
Tavṭie-i nefis idi ol Ḥazrete
- Zemzeme ihzār idüp ol Ḥazreti
Eyledi Cibrīl edā ḥidmeti
830. Ol gice ber-mucīb-i emr-i Celīl
Şadrını şerḥ itdi anuñ Cebreīl
- Eyledi üç def'a o māhuñ 'ayān
Zemzem ile şadrını şüste hemān
- (22b) Ṭāhir olan ḳalbe o taṭḥīr-i ḥāşş
Oldı Ḥudādan kerem-i iḥtişāş
- Münşeriḥü's-şadr olup ol sīm-ber
Kalmadı vehm-i beşiriden eşer
- °İlm ile ḥilm ile olup mümtelī
Eylediler ḥikmet ile müncelī

832. Ṭāhir: T, Zāhir.

835. Mülteim-i kudret olup şadr-ı pāk
Naş-ı şafā oldu ol āşār-ı çāk
Sūzen-i kudret-eşeri bī-gümān
Cevher-i mir'āt idi gūyā hemān
Eyledi kitfeyni meyānın o dem
Hātmi-nübüvvet ile mahtūm hem

Şakķı iki def'a idenler beyān
Eyledi bu vech ile şerh ü °ayān

Hāl-i şıgarda biri buldı şüyū°
Kavm-i Benī Sa°d idi cāy-i vuķū°

840. Ba°zılar ancak aña taşşış ider
Ya°nī ki bir def'ayı tanşış ider
Def'a-i uhrā şeb-i isrā idi
Ya°nī ki mi°rāc-ı dilārā idi
Sīne-i pūr-nūrın iki def'a şakķ
Olmışıdi Hikmet-i Bī-çün-i Haķķ
Birisi teşrīh-i nübüvvet idi
Biri °atā-yı mülkiyyet idi
Emr-i °azīm oldu °urūc-ı semā
Kim beşer olmaz mütehammil aña

845. Oldı beşer iken o ferhunde-zāt
Her cihet ile melekü'ş-şifāt
Eylemede °azm-i zemīn ü felek
Tā ola āsūde-mişāl-i melek
Ba°z-ı rüvāt oldu rivāyet-nümā
Eyledi meb°aşde daķī iddi°ā

Şükr-i demādem ki o Rabb-i Kerīm
İtdi beni mażhar-ı luţfı °azīm

Kaľbime ilhām idüp ol Kirdgār
Virdi bu °ālī-eşere iķtidār

850. Mebhaş-ı isrāyı Resūl-i emīn
Oldı bu vech üzre hitāma ķarīn

(23a) Cümlemizi eyleye Rabbü'l-°ibād
Raħmet ü cennet ile fażl-ile şād

Olmaya mahfī ki idüp iltizām
Bir nice tenbīh ile itdüm tamām

Tā ki ola ber-ṭaraf-ı i'tilāf
Vārid olan dağdağa-i iḥtilāf

Evzah-ı tevfiḳ ile ḥüsn-i beyān
Eyleye cem^c-i ḥaber-i rāviyān

855. Lafz ile ma^cnā mütevāfıḳ ola
Vāḳı^c-ı aḥvāle muṭābıḳ ola

Ḥıfz-ı ^cakāyid idüp āḥād-ı nās
Olmayalar tābi^c-i vehm ü kıyās

Ḍann u gümān itmeye ḳalbe güzer
Virmeye fikr-i mütelāḥıḳ keder

Aḥsen ü aḳvā-yı cidāl ile hem
Oldı cevāb ehl-i ḥilāfa ehem

Gerçi münāsib idi terk-i cedel
Līkin olur maḥmil-i ^cacz ü kesel

860. Şıḥḥat-i bürhān ü beyān-i şavāb
Felsefiyāna ola ḳat^cı cevāb

Tā ki berāḥīn-i ^cuḳūl ü nüḳūl
Eyleye te^yid-i esās-ı uşūl

^cAḳl ile naḳl ile beyān-ı celīl
Oldı bu ma^cnāyı müeyyed delīl

Eyleye Ḥallāḳ-ı zamān ü zemīn
Zāhir ü bāḥında ḥalelden emīn

Vech-i keşīr üzre olundı beyān
Mu^cciz-i isrāda zamān ü mekān

865. Eylediler da^cvī-i naḳş u ziyād
Oldı ḥaber muḥtelifü'l-ictihād

Mevḳı^c-i mi^crācı didi ba^czılar
Geçmiş idi bi^cşeti beş yıl ḳadar

Kiminüñ isrāda budur mebḥaşi
On sekiz ay gecmiş idi meb^caşi

856. idüp: T, olup.

858. cidāl: H, cizāl.

859. cedel: H, cizāl.

863. ḥalelden: AT, ḥalelden.

- Ba°zılar isrā haberinde didi
İki sene hicrete a¼dem idi
- Bir sene evvel didiler ba°zılar
Eylemeden hicret ol Fahrü'l-beşer
870. Bi°seti on bir sene itdi mürûr
Hem tokuz ay geçmiş idi bî-kuşûr
- (23b) Da°vet-i mi°râc ile buldı Resûl
Tâ harem-i °Arş-ı berîne vuşûl
- Her ne ise a¼leb-ı zâbı-ı ruvât
İtdi anı münteşir-i kâinât
- Ezmine vü emkinede i¼tilâf
Aşla degil müriş-i na¼z u hilâf
- Sanma mekân ile zamândur ğaraż
Âyet-i mi°râcı beyândur ğaraż
875. Bi°set ü hicret arasında ya¼în
Eyledi mi°râc o Şeh-i mürselîn
- Oldı mekânında da¼î i¼tilâf
Her biri bir menzile kıldı mużâf
- Ba°zı rivâyetde Cenâb-ı Resûl
Du¼ter-i °amm beytine kıldı nüzûl
- Elsine-i nâsda hâlâ revân
Künyeti ismidür aña Ümmühân
- Anda sa°âdetle o Fahrü'l-enâm
İtmiş idi ol gice kaşd-ı menâm
880. Sa¼fi olup hânenüñ ol demde şa¼ķ
Oldı bedîdâr aña âyât-ı ha¼ķ
- Perveriş-i zât-ı °adîmü'l-mişâl
Olmağ-ıla anda nice mâh ü sâl
- Nefsine ol server-i şıdķ ittişâf
Beyt-i Ebî Tâlibi itdi mużâf
- Ba°zılar didi o Mihr-i cemâl
Nür-i mücessem Meh-i bürc-i kemâl
- İtmiş idi şem°-i şeb-ârâ gibi
Menzil o şeb şa°b-ı Ebî Tâlibi
885. Eyledi isrâ anı andan İlâh
İtdi verâ-yı felegi cilvegâh

867. gecmiş: H, geçmiş.

873. Aşla degil müriş-i na¼z u hilâf: T, Her biri bir menzile kıldı mużâf.

878. ismidir: A, işmidir.

Bi°setüñ on iki yılında tamām
Eyledi mi°rāc o Nebiyy-i hümām

Evvel-i şehreyn-i rebī°ayn idi
Ya°nī yedinci gice işneyn idi

Mekke'den isrā ile bī°rayb ü şek
Gitdi o şeb Mescid-i Aķşāya dek

Andan idüp şavb-ı semāya °urūc
Mihr-şıfat eyledi tayy-i burūc

890. Ba°zı rivāyetde o Ferhunde-şeb
Oldı yigirmi yedi şehr-i receb

Leyle-i işneyn idi kim ol Resūl
Kudse dek isrā ile buldı vūsūl

(24a) Oldı aña da°vet-i hāşş-ı İlāh
İtdi burūc-ı felegi cilvegāh

Ekşer-i aşhāb-ı siyerden kibār
Bu habere eylediler i°tibār

Sanma ola naķş u ziyād-ı maķāl
İki hadīse sebep-i ihtilāl

895. İtdi birinde haber-i şaķķ vürūd
Soñra semāvāta urūc u şu°ūd

Bī°sefer-i Beyt-i Muķaddes hemān
Oldı beyān-ı taraf-ı āsumān

Virmeķ ile āyet-i Kur°ān haber
Olmadı tekrār-ı me°āl-i eşer

Kudse sefer oldı birinde °ayān
Olmadı ammā haber-i şaķķ beyān

Ahşen-i tevfiķ ile ehl-i siyer
Eylediler hāl-i °uķūd-ı haber

900. Āyet-i mi°rāc bulunca vuķūc
Buldı nice naķl ü rivāyet şuyūc

Muhtelif oldı haber-i rāviyān
Her biri mesmūcını itdi beyān

Mu°ciz-i isrā-yı Resūl-i Kerīm
Āyet-i kübrā idi emr-i °azīm

887. Mekke'den: H, Mekke'de.

898. birinde: T, bir anda.

- Evvel-i emr ol ŧeh-i °ālī-ŧiyem
Eyledi taqdīm-i beyān-ı ehem
İtdi beyān gördiĝi āyātdan
Mescid-i Kuds ile semāvātdan
905. Geh haber-i Refref ü gāhī Burāk
Oldı bedīdār-ı siyāk ü sibāk
Āyet-i isrādan o nūr-ı İlāh
Hey°et-i mi°rācı beyān itdi gāh
Her ne ki eylerdi beyān iktizā
Müşkili ħall ile iderdi każā
Evvel-i meclisde gelüp ba°zılar
Eylediler zabt-ı tamām-ı ħaber
Ba°zılar soñra gelüp nāgehān
Eyledi mesmū°-ı rivāyet hemān
910. Lafz-ı Nebī her ne ise ol maħal
Ol idi menķūli anuñ mā-ħaşal
Kimi aħādīŧi idüp münderic
Oldı ħaber birbirine mündemic
- (24b) Cümlesi isrā ħaberin bī-gümān
Eyledi taşdıķ ile ŧerħ ü beyān

- Āyet-i isrāda dinürse °ayān
Mescid-i Aķşāya dek oldı beyān
Diñle nedür anda cevāb-ı ŧarīħ
Oldı bu vech üzre beyān-ı ŧaħīħ
915. Didiler isrā aña kim tül u °arż
Seyr-i leyāl ile ola vech-i arz
Oldı °ayān °inde luĝāti'l-°arab
Kim ola isrā ŧıfat-ı seyr-i ŧeb
Līkin olup semt-i °uluvve vürüd
Ehl-i luĝāt içre °urüc u ŧu°üd
Seyr-i zemīn oldı gice ol sefer
Kudse dek isrā ile oldı ħaber
Eyledi andan o Ĥabīb-i Vedūd
Pāye-i mi°rāc ile çarħa ŧu°üd

905. gāhī Burāk: H, vaşf-ı Burāk.

917. Līkin olup: A, lākin olup ; H, Līkin olur.

920. °Älem-i bālāya bu seyr ü sefer
Olmadı çün °ādet-i nev°-i beşer
İtmedi isrā ile sevķ-i kelām
Nazm-ı kerīminde o Rabbü'l-enām
Āyet-i uhrāda beyān eyledi
Da°vet-i mi°rācı °ayān eyledi
Süre-i ve'n-Necm ile isrāda naşş
Oldı bu ma°nāya delīl-i eħaşş

Cānib-i Kudse seferi Mekmeden
Hikmete mebnī idi fehm eyle sen

925. Tā ola şāhid ki o Faħr-i cihān
İtdi o şeb tayy-i zamān ü mekān
Kudse iden bir dem içinde sefer
İtse nola şavb-ı semāyı memmer
Kābza-i kudretde zemīn ü semā
Emr-i İlāhīye itā°at-nümā
Kurb ile bu°d emri olup müstevī
Hükmi anuñ her ciheti muħtevī
Ba°z-ı °alāmātı suāl-i °adū
Enseb idi zāhir-i aħvāle bu

930. Kudsüñ idüp her cihetinden suāl
Tā olalar mu°terif-i şıdķ-ı hāl

(25a) Mekmeden itseydi semāya °urüc
Eyler idi hadd-i şıfatdan ħurüc
Hāl-i semāyı ne bilür ehl-i arz
Tā ki ola mūcib-i tefhīm ü °arz

Kudse dek icmāl ile naşş-ı celīl
Hāzretüñ isrāsına oldı delīl

Soñra tefāşīlini Faħr-i cihān
İtdi eħādīs ile şerħ ü beyān

935. Āyet-i uhrāda beyān oldı hem
Oldı ħaber-dāde-i emr-i ehem

926. memmer: T, kamer; H, maķar.

935. Āyet-i uhrāda: H, rāyet-i uhrāda.

Mekmeden ol Faḥr-i cihān bī-menām
İtdi o şeb Mescid-i Ḳudsi maḳām

Ḳudse dek isrā ḥaberi Mekmeden
Oldı muḳarrer aña bīdār iken

Çarḥa şu°ūdında idüp ḳīl ü ḳāl
Ba°ızları nevm ile itdi ḥayāl

Ḳudse dek oldı yaḳaḫa didiler
Soñra menām idi semāya sefer

940. Bu dem içinde seferi Ḳudse dek
Oldı aña şāhid-i ṭayy-i felek

Ḳudse iden bir dem içinde maḳam
Anda nice eyleye ḳaşd-ı menām

Āyet-i kübrāyı iderken şuhūd
°Ārızā-i nevme virilmez vücūd

Hemdemi Cibrīl iken ol maḥż-ı nūr
Nevm ile eyler mi beyān-ı fütūr

Olmış iken bunca nebīye imām
Nāim olur mı o Resūle hümām

945. Nevm ile olmak sefer-i āsumān
Mekmeden āsān idi bī-īn ü ān

Ḥālet-i isrā-yı Şeh-i kāināt
Oldı mükerrer didi ba°zı ruvāt

Kimi didi evveli rü°yā idi
Tavṭie-i vaḳ°a-i isrā idi

Olmağ-içün ülfeti isrā ile
Eyledi temhīd ānı rü°yā ile

Meşḳ-i menām eyleyüp ol āyeti
Ehven ola tā yaḳaḫa ḥāleti

(26b)950. İtdigi dem şavb-ı semāya şu°ūd
İtmeye vehm-i beşeriyet vürūd

Evvel olup ya°nī ki ḥāl-i menām
Oldı birinde yaḳaḫa ber-devām

Ḥaml-i şaḥīḥ ile olup kār-sāz
Olsa olur yine bu ḳavle cevāz

Cism ile da°vā-yı tekerrür velī
Oldı münāfī-i beyān-ı celī

Eylese mi^crāc mükerrer eger
Vārid olur idi Nebīden haber

955. Olsa ger isrāda beyān-ı ^cadīd
Bir nice maḥzūr olur elbet bedīd
Def^ca-i ūlāda olup her ḥiṭāb
Olmaz idi soñra suāl ü cevāb
Hem dahī farziyyet-i emr-i şalāt
Bulmuş olurdu iki kerre şebāt
Ba^cs-i zuhūrından olur mı şahīḥ
Def^ca-i şānīde suāl-i şarīḥ

Didiler aşḥāb-ı furū^c u uşūl
Bir idi isrā-yı Cenāb-ı Resūl

960. Āyet-i meşhūre-i mi^crāc-ı ḥāşş
İtdi beyān-ı ḥaḳ ile iḥtişāş
Ya^cnī ki bir def^cadur ol ^cizz ü şān
Hem yaḳaḳa ḥālidür itme gümān
Merdüm-i bīdāra berāy-ı şühūd
Lāzimedür ālet-i seyr ü şu^cūd
Refref ü mi^crāc ü Burāḳ-ı cemīl
Hep yaḳaḳa ḥāline oldu delīl
Ḳudse vürūd ile şu^cūd-i semā
Oldı Hudādan aña ^cibret-nümā
965. Ehl-i ḥadīş içre ^cale'l-ittifāḳ
Oldı müselleme bu siyāḳ u sibāḳ
Ya^cnī ki mi^crāc-ı Şeh-i ins ü cān
Rūḥ ile cism ile idi bī-gümān
Bunca maḳālāt-ı vifāḳ ü ḥilāf
Ehl-i siyerde bu ḳadar iḥtilāf
Cism ile isrāsını taşdıḳdūr
Āyet-i mi^crācını taḥḳīḳdūr
Zātını tenzīh ile ol Müste^cān
Eyledi isrā-yı Resūli beyān
(26a)970. ^cAbd ile vaşf eyledi isrāda Ḥaḳ
^cAbde ise rūḥ ü cesed mā-şadaḳ

955. nice: A, niçe.

956. suāl ü cevāb: T, suāl-i cevāb.

İtse eger rūḥ ile seyr ol Resūl
°Abde bedel rūḥ ider idi nüzūl
Oldı muḥaḳḳaḳ ki bu cism iledür
Mā-şadaḳ-i °abd olan ism iledür

Rūḥ ile mi°rācı ne ḥācet beyān
Yok aña hiç kimsede reyb ü gümān

Her kese ḥālince degildür ba°id
İtse eger rūḥ ile seyr-i medīd

975. °Ālem-i rū°yāda nice merd ü zen
Mağrib ü maşrıḳda olur ḥayme-zen

Eylese aḥbār-ı ḥıyāz u riyāz
Kimse aña eyleyemez i°tirāz

Vāḳı°asında nice °ālī-nazar
Şavb-ı semāvāta bulur reh-güzer

Kimi görür cenneti düşde daḥī
Kimi görür maḥşeri hem dūzaḥı

Anda nübüvvet yoğiken mā-ḥaşal
Söyler o gördüklerini bī-kesel

980. Kimse anuñ ḳavlini görmez ba°id
Olsa da da°vā-yı şaḳī vü sa°id

Rūḥ ile seyr ü seferi Ādemüñ
Mūcib-i inkārı degil °ālemüñ

Olmağ-ıla anda cihān müşterek
Kimse dimez mu°cize bī-reyb u şekk

Mu°ciz odur āḥari °āciz kıla
Ola müeyyed şeref-i şıdḳ ile

Ḥāl-i menām olsa bu emr-i °acīb
Münkire gelmezdi ba°id ü ğarīb

985. Eşdaḳ-ı maḥlūḳ-ı °azīmu°l-fütūḥ
Dise bu şeb oldı baña seyr-i rūḥ

973. hiç: T, hic; rayb ü gümān: T, rayb-i gümān.

974. ḥālince: H, cālince.

975. nice: AH, niçe.

977. nice: AH, niçe.

982. müşterek: H, müşteri.

Hîç anı inkāra olur mı mecāl
Olmaz iken āḥara emr-i muḥāl

Her ne kadar emr-i ğarīb olsa ḥ^vāb
Kimseye olmaz sebab-i irtiyāb

Olmasa ger da^vī-i rūḥ ü cesed
Mu^cteriz olmaz idi ehl-i ḥased

Olsa eger ḥ^vābile naql-i meāl
Mescid-i Akṣāyı ne ḥācet suāl

(26b)990. Bir daḥī ṣahīd ki menām olsa bu
Olmaz idi kâfileden cüstücū

Oldı muḳarrer ki o Faḥr-i cihān
Eyledi cismānī ^curūcın beyān

Bā^ciṣ odur ehl-i ^cutūvv ü ^cinād
İtdiler ıṣrārı ^cale'l-iṣtidād

Oldı Nebīden müteḥakkıḳ ḥaber
Mes^oelede kalmadı kaṭ^oā nazār

Cümle-i rü^oyā-yı Resūl-i ğüzīn
Olmış idi mazḥar-ı şıdḳ ü yaḳīn

995. Ekber-i āyātı ṣuhūd ü ^cıyān
Ru^oyet-i ^cayn ile olur bī-ġümān

Olsa eger ḥ^vābda seyr ü sefer
Fitne-i nās olmaz idi bu ḥaber

Hem nice nā-dān-ı saḳīmü'l-fuād
Olmaz idi münfa^cil-i irtidād

Āyet-i *mā zāġa* ile *mā taġā*
Hem yaḳaḳa ḥālın ider iḳtizā

Dīde-i taḥḳıḳ ile eyle nazār
Nice olur ḥ^vābda zeyġ-ı baṣār

1000. Bunda teveḳḳuf mı ider ehl-i ḥāl
Ḳādir-i bī-ḳūne olur mı muḥāl

Zevḳi olan ṣāḥib-i ḳalb-i selīm
Oldı bu ma^cnāya Ḥabīr ü ^cAlīm

Eyleyen eflākı ba^cīdü'l-merām
İtmeye mi ḥūkmüne maġlūb ü rām

987. irtiyāb: H, iztırāb.

997. nice: AHT, niçe.

Ḥacmini beş yüz yıl iden muḳtedür
Bir ḳadem itse anı māni^c nedür

Eylese Maḥbūbını da^cvet eger
Yok mı aña ḳudret-i seyr ü sefer

1005. ^cĀlemi bir laḫzada var eyleyen
Olmaya bu şūrete ḳādir neden

Şübheyi def^c it kanī ḫavf u hirās
Ḥālikı maḥlūḳa mı itdüñ ḳıyās

^cĀdet-i cārī ise māni^c size
Ḥāriḳ-ı ādāt olur mu^ccize

^cĀdet-i ma^clūme eyā bī-başar
Oldı bu maḥlūḳ-ı cihāna nazār

Mebḫaş-i ḫarḳ u süḫan-ı iltiyām
Felsefī-i bī-başara oldı dām

(27a)1010. Zerre ḳadar ^caḳlına maḡrūrdur
Doğrı yolu görmese ma^czūrdur

^cAḳlı anuñ mevhibe-i Ḥaḳ iken
Olmadadır ^caḳl ile şūriş-figen

^cAḳl-ı zayıf ile idüp güftü-gū
Oldı muḫāl olmağa zāhib ^cadū

Didiler ol ḳavm-i ḳalālet-meāl
Ḥarḳ-ı semāvāt olur emr-i muḫāl

Cirm-i şeḳīle nice mümkin şu^cūd
Eyleye tā evc-i semāya vürūd

1015. Zıddına meyl olsa eger müstaḫīl
Arza ḫübūṭ itmez idi Cebreīl

Kim ki ḫübūṭın anuñ inkār ider
Ḥükm-i şerī^cat anı ikfār ider

Kendi vücūduñda degildür nihān
Çār-ı ^canāşırda bu ülfet ^cayān

Olmış iken her biri zıdd-ı ḳavī
Eyledi Ḥaḳ mümtezic ü müstevī

Her ne murād itse Ḥudā-yı mürīd
Ḥükmünü icrāda *^calā mā yürīd*

1003. Ḥacmini: T, aḫcumı.

1009. iltiyām: AT, iltiām.

1010. ma^czūrdur : HT, maḡdūrdur:

1015. ḫübūṭ: T, ḫübūd.

1016. ḫübūṭın: H, mübūṭın.

1017. ^canāşırda: H, ^caşırda; ülfet: T, ālet.

1020. Şüret-i hark ü şıfat-ı iltiâm
Şu°le ile ābide zāhir müdām
Hark olunıp cevher-i mā der-°aķab
Mülteim olmakda yine bī-te°ab
Su ile āteşde nümāyān bu hāl
Kať° ile tefrīķine yokdur mecāl
Cism-i şekīl eyleyüp andan güzer
Yokdur aña rahñeden aşlā keder
Halk-ı güneşde sefer eyler müdām
Nūrı yine olmadadır ber-devām
1025. Kıl nazār āyīneye bunca °ukūs
Bir dem içinde aña eyler cülūs
Anda °ayān naķş-ı mezāhir tamām
Hālbukim hark ile yok iltiām
Nāzırūñ āyīnede °aksi °ayān
Līk degil ķābil-i naķl-i mekān
°Ālem-i nūr oldı mekān-ı laťif
Munķalib itmez anı cism-i keşīf
Zāt-ı Nebī ğāileden dūr idi
Gerçi beşer idi velī nūr idi
1030. Saña olursa beşeriyet hiçāb
Çekme bu endīşe ile izťırāb
- (27b) Hāliķa ol kim ola maħbūb-ı hāş
Aña nice hālet ider iħtişāş
Kuvvet-i ķudsiyye ile niceler
Hāriķ-ı °ādāta bulurlar zafer
Kürsī-i Belķīsa nişīmen iken
°Arşā-i Aķşā-yı bilād-ı Yemen
Lamħ-i başarda anı bir kār-dān
İtdi arāzī-i Dimişķa revān
1035. Taht-ı Süleymānı ğudüvv ü revāħ
Bir dem içinde götürdi riyāħ

1020. iltiām: T, il°ām.

1023. güzer: H, keder.

1032. nice: AH, niçe.

Olmaz idi şıklet-i hayl ü haşem
Sür^cat-i reftârına bend-i kadem

Şems-i haķıķat idi zāt-ı Resūl
Nūrı nola ^carşa bulursa vüşül

Şems-i cihān-tāba nazar kıl hemīn
Olmış iken cirmi yüz altmış zemīn

Harķ-ı semāvāt idüp eyler bürüz
Perde-i şebden ider işrāk-ı rüz

1040. Vakt-i tulū^c eyleyüp izhār-ı bark
Olmadadır cilve-gehi ğarb u şarķ

Cānib-i meşrıķda bu deñli nücüm
Şöyle ider mağribe seyr ü hücüm

Kim anı tayy eyleseler nice yıl
Kaķ^c-ı mesāfe aña mümkün degil

Rūh-i mücessem idi zāt-ı Resūl
Rūh ne mümkün ide şıklet kabūl

Nūr-i mübīn idi Habīb-i İlāh
Nūr için olmaz te^cab-ı kaķ^c-ı rāh

1045. Eyleme dūrī-i tarīķa ^caceb
Hiç seferi nūra olur mı te^cab

Her ne kadar kaķ^c-ı tarīķ itse nūr
Birdür aña menzil-i nezdīk ü dūr

Münkir içündür bu kadar kıl ü kāl
Mü^omine yok hācet-i serd-i maķal

Ķudret-i Haķķı bilür erbāb-ı dil
Emsile ĩrādīne hācet degil

Felsefiyān eylerse yüz biñ cedel
Zerre kadar mü^omine gelmez halel

1050. Hāliķuñ ef^cāline yokdur kıyās
^cĀdet-i cārīdedür idrāk-ı nās

1036. hayl ü haşem: H, hayl ü haşem; T, . hayl ü haşem.

1039. bürüz: T, mürür.

1040. ğarb: H, ^carb.

1041. seyr ü hücüm: T, seyr-i hücüm.

1042. nice: AH, niçe.

1043. Rūh ne mümkün ide şıklet kabūl: T, Nūr için olmaz te^cab-ı kaķ^c-ı rāh.

1048. ĩrādīne: H, ĩrādine.

(28a) Felsefe-pervāz iken ehl-i hevā
Da°vī-i hikmet ne belādur añā

Hikmet odur şer°a muvāfiq ola
Emr-i İlāhīye muṭābıq ola

Yoḥsa degildür hikem-i felsefī
Haḫdan ola bāṭıl ile muḫtefī

Hikmet odur kim ola Haḫdan °aṭā
Eyleye temyīz-i şavāb u ḫaṭā

1055. Hikmet olup mūcib-i ḫayr-ı keşīr
Ḳalbi ider ḫudret-i Haḫda başīr

Nūr-i başīretten olan bī-naşīb
Nice olur rü°yet-i Haḫda muşīb

Vaşf-ı ḫakīm oldı o ḫavme ḫarām
Olmaya fermān-ı İlāhīye rām

°Ādet-i cārīye idüp i°tibār
Re°y-i saḫīm ile ide ihtiyār

°Aḫlın idüp nūr-i şühūda bedel
°Āciz-i taḫḫīḫ iken ide cedel

1060. Kendi umūrında giriftār iken
Fehmin ide tābi°-i taḫrīb ü ḫan

Ḳatre nice bahre tekebbür ider
Zerre nice mihri taşavvur ider

Felsefiyānuñ sözi °aḫl iledür
Hikmet-i şer°i ise naḫl iledür

°Aḫl ile taṭbīḫ olınur naḫl eger
Oldı ise naḫl-i °umūm-i beşer

Şārī°a olmaz sözünde ḫilāf
Olsa olur ḫan ü gümānı mu°āf

1065. Yoḥsa degil emr-i Ḥudā vü Resūl
°Āmile meşrūṭ-ı bulūḡ-ı °uḫūl

°Aḫl ile oldukda umūr-i me°ād
Lāzım idi cümle °uḫūl ittiḫād

Cümle ya iḫrār ya inkār ide
Ḥüccet-i °aḫliyyeyi der-kār ide

1051. Fesefe-pervāz: H, Fesefe bir dirāz.

1055. Haḫda: H, Haḫdan.

1056. muşīb: A, muşīb.

1064. olmaz sözünde: H, olmazsa sözünde; AT, olmaz seferinde.

Lîk degil meblağ-ı °aql-i beşer
Kim ola müstev°ib-i aşl-ı haber

°Aql-i mücerred ile bî-nür-i dil
Derk-i haqâyık saña mümkün degil

1070. Sen nice °aql ile idüp kı̄l ü kâl
Eylesün zu°muña lâyıq maqâl

°Aql-i beşer kanqısın eyler kabül
Kudret-i Haqda mütehayyir °uqûl

(28b) Kubbe-i gerdünü iden bî-°imâd
Zâhir ider her ne iderse murâd

Hâlika isnâd-ı muhâl eyleme
°Aql ile tahriř-i hayâl eyleme

Qalbe huřur eylemeyüp şekk ü reyb
Lâzım olan mü°mine imân-ı gayb

1075. Fî°i-i Nebî ile degildür bu kâr
İtdi irâdet ile Perverd-gâr

Eylemedi zât-ı Nebîden şudür
Kendi murâd eyledi Rabb-i Şekür

°Âlem-i °ulviyye vü süfliyye hem
Emri ile kâim anuñ dem be-dem

Her ne murâd eylese Kâdir İlâh
Gördigüñ âyât saña hep güvâh

Hâriq °âdetimi degil bî-°imâd
Ola kıyâm üzre bu seb°-i şidâd

1080. Bî-peder ü mâder idüp °âdemi
Eyledi andan bu kadar °âlemi

Bir iki üç tahta ile buldı Nüh
Gârqa-i tûfân-ı belâdan fütûh

Yanmadı âteşde vücūd-ı Halîl
Berd-i selâm itdi o Rabb-i Celîl

İtmiş iken hiddeti kaç°-i hâcer
İtmedi İsmâ°ile sikkîn eşer

Ejder olup çüb-i °aşâ-yı Kelîm
Eyledi Fir°avnı giriftâr-ı bîm

1069. Derk-i haqâyık: H, kesb-i haqâyık.

1070. nice: HT, nice; kı̄l ü kâl: T, kı̄l-i kâl.

1082. Berd-i selâm: H, Berd ü selâm.

1085. Taht-ı Süleymân-ı nebî her zamân
Bâd-ı vezân ile olurdu revân

Kürsî-i Belkısı *ke-lamhî'l-başar*
Eyledi ihzâr bir ehl-i nazâr

Ṭu^cme-i hâk eyledi Kârûnı hem
Gayre güzend eylemedi bîş ü kem

Arz ü semāvât ü qarîb ü ba^cîd
Cümlesi maḥlûk-ı Hudâ-yı Mecîd

Her nice isterse taşarruf ider
Emrine serbeste-cihân ser be-ser

1090. Hükûm-i meşîyyet ne ise bî-kuşûr
Emre muvâfık ider elbet zuhûr

Ḳudret-i kâdirde ne mümkün muḥâl
Emrine maḥkûmdur envâ^c-ı ḥâl

°Aql saña itmüş iken Haḳḳ °aṭâ
Nice umûruñda idersin ḥaṭâ

FAŞL

(29a) Mekkeden ol Seyyid-i zîbende-fer
Eyledi tâ Mescid-i Ḳudse sefer

Rûḥ u cesedle müteḳayyız iken
Eyledi isrâ anı ol Zü'l-minen

1095. Ḳudse dek ol server-i rahmet-medâr
Oldı sa^câdetle Burâka süvâr

Soñra semāvâta maḥal-i şu^cûd
Eyledi mi^crâc ile °azm-i şühûd

Eyledi seyr-i melekût ol Resûl
Buldı maḳâmât-ı kemâle vüşûl

Andan idüp şavb-ı semâya şu^cûd
Eyledi tâ °arş-ı berîne vürûd

Ḳurb-ı mu^callâdan olup feyz-i hâş
Refref-i hâş itdi aña ihtişâş

1100. Ḳurb-i mesâfe degil ammâ ḥazer
Eyle tevakkî-i maḥal-i ḥaṭar

1097. Seyr-i melekût: H, seyri melekût.

Sanma bu kıurb ola mesāfāt ile
Oldı Őühūd aña muzāfāt ile

Zātın idüp mazhar-ı fażl-ı °aẓīm
Ĥayy-i Kerīm eyledi vahy-i kerīm

Eyledi çeşm-i ser ile bī-gümān
Ru°yet-i dīdārı o Faĥr-i cihān

Penç-namāz oldı farīza aña
Oldı çok esrār-ı °arīza aña

1105. Mekkeye ol Faĥr-i zemīn ü zamān
MunŐarīf oldı yine ol Şeb hemān

Naql olınan āyet-i seyr ü sefer
Olmadı illā ki *ke-lamĥi'l-başar*

Tūl-i zamān eyler iken iktizā
Ān-ı yesīr iĥre olundı kıazā

Kudret-i Ĥaķ eyledi medd-i zamān
Eyledi bir laĥzada Őayy-i mekān

Emkine vü ezmine bī-iŐtibāh
Cümlesi maĥkūm-ı murād-ı İlāh

1110. Kudret-i Ĥaķda bu kıadar beyyināt
Faĥr-i cihāna ola tā mu°cizāt

Müddet-i mi°rāc-ı Şeh-i ins ü cān
Didiler üç sā°at idi bī-gümān

Ĥāliķa nisbet degil emr-i ba°īd
Olsa nice a°ceb ĥālet-i bedīd

(29b) °Aķl-i beŐerde o iĥāṭa muĥāl
Fehmi ola ĥādī-i taĥķiķ-i ĥāl

Gelberū ey sāmi°-i ĥikmet-nihād
Bil nedir isrā-yı Nebīden murād

1115. Kıādir-i bī-ĥūn olan ol Kırdgār
İtdi Resūle kerem-i bī-Őümār

Eyledi isrā anı bīdār iken
Mescid-i Kıudse Ĥarem-i Mekkedden

°İzzet ile oldı Burāķa süvār
Eyledi Cibrīl ile geşt ü güzār

1111. üç: AT, üç.

Rif[°]at ü iķbāl ile buldı Resūl
Çün ħarem-i meşcid-i Kudse vüşūl

İtdi nebiyyīn ü melāik aña
Kaşd-ı şalāt itdigi dem iķtidā

1020. Cümleye ol Zāt-ı güzīn ü hümām
°İzzet ü iclāl ile oldı imām

Cümlesi ol Ĥazrete ikrām idi
Kadr-i mu[°]allāsını i[°]lām idi

Virdi terakķī şeref ü cāhına
Eyledi da[°]vet anı dergāhına

Eyleme dergāh ile ammā ħazer
Ĥiss ü taşavvurda mişāle nażar

Sanma bu da[°]vet ola kurb-i mekān
Emrine vābeste mekān ü zamān

1125. Kurbet-i Ĥaķ kurb-i mekānı degil
Oldı rızā-yı şamedi öyle bil

Sanma ki kurb ola şu[°]ūd-ı Resūl
Bu[°]d ola ya arzā hūbūṭ u nüzūl

Ĥadd ü mesāfe ile olmaz bedīd
Sālik için ĥadd-i karīb ü ba[°]īd

°Azmine mi[°]rāc ile virdi şeref
Oldı nümāyende aña her taraf

Her felek üzre bu kadar enbiyā
Ĥazretine oldı taḥiyyet-nümā

1130. Meşriķ u mağrib olınup aña °arz
İtdi temāşā-yı semāvāt u arz

Cennet ü nīrānı görüp ser be-ser
İtdi ahālisine bir bir nażar

Kādir iken Rabb-i Müzill ü Mu[°]iz
Ref[°]-i semā itmege mi[°]rācsız

(30a) İtdi şeref-yāb-ı rukūb-ı Burāķ
Eyledi mi[°]rācını zī-bende ṭāķ

Oldı Nebīye sefer-i āsumān
Ehl-i semāvāta kemālin beyān

1135. Tā bileler fażl ü kemālātını
Kurb-i İllāhīde kerāmātını

1133. Zī-bende: T, zī-bende.

Yümn-i kudüm-ile ola nüh-
Müftehir-i izz ü şeref haşre dek

Ol gicede kaç^c-ı maķāmātdan
Eyle hazer fikr-i mesāfātdan
Kul ile Mevlā arasında ebed
Sanma mesāfe ola ya resm-i had
Kāfir olur böyle iden i^ctiķād
Kurb ile bu^d anda degildür murād

1140. Haķķı ihāta idemez kāināt
Yokdur aña hayyiz ü hadd-i cihāt

Cānib-i a^lā ile esfel tamām
ilm-i İllāhīde bir oldı müdām

Sanma ki mi^rāc ile hāşā Resūl
Bulmuş ola kurb-ı mekāna vuşul

Çarha urūc itmek ile ol Habīb
Tā ola dergāh-ı llāha qarīb

Kurb ile bu^d olsa eger vaşf-ı Rab
Oldı kināyāt-ı rızā vü ğazab

1145. Maⁿ-i kurb oldı rızā-yı Hudā
Yoħsa degil nesne Hudādan cüdā

Cümle mürekkebdür eger kim basit
Kudret ü ilmi ile oldı muhit

ilm-i ihāta şıfatıyla ayān
Her ne ki var Hāliķa birdür hemān

Kurb-ı mekān ile degildür vuşul
Ol Şamed ü Vāhide kurb-i Resūl

Ālem-i bālāya bu seyr ü sefer
Oldı Resūle şeref-i mu^teber

1150. Yokdur o Mevlāya bu qarīb ü ba^{id}
Ser be-ser eşyā nazārında bedīd

Bendeye nisbetle olur rū-nümūd
Esfel ü a^lāya hūbūt u şu^{ud}

Yūnusa kim esfel-i baħr oldı cā
Hatm-i Resūl eyledi azm-i semā

1136a. Yümn-i kudüm-ile ola nüh-felek: H, ola mübārek kudüm-ile felek.

1143b. tā: AT, ya.

1146a. Cümle mürekkebdür eger kim basit: H, Her ne mürekkebe ola yāhūd basit/ Kudret ü ilmi ile oldı muhit: H, Kudret-i Haķ cümleyi oldı muhit.

- (30b) Bu iki peygambere qurb-i İlah
Birdür iki hâlde bî-iştibâh
Olmağ-ıla menzil aña baħr ü ħüt
Sanma bula bu^cd-ı mesâfe şübüt
1155. Bu^cd ile qurb emri olup müstevî
Bî-cihet oldu sefer-i ma^cnevî
Nice ise qurb-ı semāvāt u ^carş
Öyledür Allāha zemīn ile ferş
Yokdur aña ħadd-i qarīb ü ba^cid
Cümlesi ħükminde ^cayān ü bedīd
Bulmuş iken ol gice Faħrū'l-enām
Qurb-ı *ev ednā* ile teşrīf-i tām
1159. İtmedi ol Seyyid-i ^cālī-güher
Ĥadd-i ^cubūdiyyeti kaṭ^cā güzer

1153. hâlde: H, ħâlde.

SONUÇ

SONUÇ

XVII. ve XVIII. yüzyıllar arasında yaşamış, kaynakların Arapça ve Farsçayı iyi bilen ve iyi bir tahsil hayatı gördüğünü söyleyen Süleyman Nahîfî'nin Mi'râciyye adlı eseri üzerinde yapmış olduğumuz "metin-muhteva-tahlil" çalışması sonunda elde ettiğimiz malzemeyi üç ana bölümde değerlendirilmiş bulunuyoruz. Bu çalışmamız sonunda vardığımız neticeleri şöyle sayabiliriz.

İlk olarak; tahsil hayatıyla ilgili kaynaklarda fazla bir bilgi olmayan hattat, devlet hizmetlerinde görev yapmış, İslamî inançlara bağlı, samimi bir müslüman olan Nahîfî, mi'râc olayını anlatırken tamamen ayet ve hadislerden yararlanmış. Mi'râc ile ilgili ayet ve hadisleri iktibas yoluyla aktarmıştır. Mi'râciyye mesnevisinde farklı görüşlere yer vermekle beraber konu hakkındaki kendi görüşlerini de ifade etmiştir. Hatta felsefecilerin hikmet anlayışını eleştirmiştir. Mi'râc mucizesinin bedenen gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını söyleyenlere karşı Allah'ın kudretinin sınırsız olduğunu söyleyerek diğer peygamberlere verdiği mucizeleri delil olarak göstermiş; nasıl ki Belkıs tahtıyla beraber Hz. Süleyman'a getirilmiş ise, mi'râc olayı da aynı şekilde gerçekleşmiş bir mucize olduğunu söylemiştir.

Nahîfî'nin eseri daha çok okuyucuları bilgilendirmeye yönelik didaktik bir eser olsa da tamamen kuru bir bilgiden de ibaret değildir. Manzum bir eserde olması gereken edebi sanatları da kullanmıştır. Diğer mi'râciyelerden farklı olarak ayet ve hadislerin hepsini incelemesi ve eserine aktarılması bakımından farklılık arz eder. Okuyucu bir mesneviden daha ziyade bir hadis mecmuasıyla karşılaşmış gibidir. Nahîfî'nin dili sağlam, aruza hakimiyeti kuvvetlidir. Peygamberimizi övdüğü beyitlerde yüksek bir lirizme ulaşmıştır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, Nahîfî ilmiyle tasavvufi bilgisiyle ve şairlik gücüyle önemli bir şahsiyettir. Onun çeşitli eserleri üzerinde araştırma yapılmıştır. Çok eser vermiş olması bakımından, Türk İslam Edebiyatına diğer eserlerinin de kazandırılmasının çok faydalı olacağı kanaatindeyiz. Biz bu çalışmamızla Nahîfî'nin Mi'râciyye mesnevîsini Türk İslam Edebiyatına kazandırmış olduğumuzu düşünüyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

AKAR, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.

ATEŞ, Süleyman, *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.

ACLÛNÎ, İsmâil bin Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ'* c.I-II, Haleb, Ts Beyrut 1351-1352.

AYPAY, A. İrfan, *Nahîfî Süleyman Efendi, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 1992.

BANARLI, Nihad Sâmi, *Resimli Türk Edebiyat Tarihi* c. I-II, MEB, İstanbul 2001.

BAYRAK, M. Orhan, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar*, İstanbul 1979.

BELİĞ, İsmail, *Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdeti'l-eş'âr*, Haz: Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara 1985.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihâli*, Akçağ Yay., Ankara 1996.

BURSALI, Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. I-III, İstanbul, Hicri 1333.

CAN, Şefik, *Mevlâna Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri*, Ötüken Yay., 2. Baskı, İstanbul 1999.

CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara Ekim 1997.

CİLACI, Osman, *İlâhî Dinlerde Cennet İnancı (Mukayeseli Bir Araştırma)*, Beyan Yay. İstanbul 1995.

ÇELEBİOĞLU, “Âmil, Fazîlet-i Savm (Zuhrü’l Âhire) Mesnevîsi”, *Diyanet Dergisi*, S. 112-113, s. 342-350, Ankara 1971.

ÇELEBİOĞLU, Âmil, “Süleyman Nahîfî’nin Hicretü’n-nebî adlı Mesnevîsi”, *Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 2, s. 53-64, İstanbul 1986.

ÇELEBİOĞLU, Amil, *Mesnevî-i Şerif ve Manzum Mesnevî Tercümesi*, c. I-III, İstanbul 1967.

ÇOMAR, Arife, *Süleyman Nahîfî Enfüsü’l-Âfâk*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2001.

DEMİRCİ, Mehmet, *Sorularla Tasavvuf ve Tarikatler*, İstanbul 2001.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Ktb, Ankara 2002.

el-ELBANİ, *Silsiletül-Ehadise’d-Daîfe ve’l Mev-dua*, c. I, Dimeşk / Suriye 1384-1965.

EMİR, Selma, *Süleyman Nahîfî ve Gazelleri*, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, (Yayımlanmamış Tez), İstanbul 1942.

ESAD, *Tezkire*, İstanbul Üniversitesi Ktp., Ty, nu. 2095, vr. 221^a.

ESED, Muhammed, *Kur’ân Mesajı*, Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İstanbul 2000.

FAYDA, Mustafa, “Hulefâ-yı Râşidîn”, *DİA*, İstanbul 1998, c. XVII, s. 324–338.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yay., İstanbul 2004.

GÖLPINARLI, Abdülbâki, *100 Soruda Tasavvuf*, 2. baskı, İstanbul 1985.

- GÜNDÜZ, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yay., Ankara 1998.
- KANAR, Mehmet, *Büyük Türkçe-Farsça Sözlük*, Birim Yayıncılık, İstanbul 1998.
- KARAALIOĞLU, Seyit Kemal, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul 1983.
- KARACA, Yusuf, *Süleyman Nahîfî Efendi ve Mevlidi, (Hayatı, eserleri, Edebi Kişiliği ve Mevlidin Tenkitli Metni)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1997.
- KARAHAN, Abdülkadir, “Nahîfî”, *Türk Ansiklopedisi*, c. XXV, Ankara 1977, s. 77.
- KÂRÎ, Aliyyü’l-Kârî, *40 Kudsî Hadis*, Çev. Hasan Hüsnü Erdem, 5. Baskı, Ankara 1987.
- KILAVUZ, A. Saim, *Ana Hatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelâm’a Giriş*, İstanbul 1997.
- KURNAZ, Cemal, *Hayâlî Bey Dîvânı Tahlili*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.
- KÜÇÜK, Abdurrahman, “Beytülma’mûr”, *DİA*, c. VI, İstanbul 1992, s. 94-95.
- LİNGS, Martin, *Tasavvuf Nedir*, Akabe Yay., 1. Baskı, İstanbul 1986.
- LEVEND, Ağâh Sırrı, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Ktv., 4. Basım, İstanbul 1984.
- MENGİ, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi, (Edebiyat Tarihi-Metinler)*, Akçağ Yay., 9. Baskı, Ankara 2003.

MÜSTAKİMZÂDE, Süleyman Sadeddin, *Manzûme-i Akâid*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nu. 2890, vr. 60a.

MÜSTAKİMZÂDE, Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, İbnülemin neşri, Devlet Matbası, s. 213- 214.

MÜSTAKİMZÂDE, Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, Süleymaniye Ktp., Halet Efendi, nu. 628, vr. 389^b.

NÂCİ, Muallim, *Esâmî*, İstanbul 1308.

ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz: Cemal Kurnaz, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993.

ÖZERVARLI, M. Sait, “Firdevs”, *DİA*, c. XIII, İstanbul 1996, s. 123–124.

PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, L&M Yay., 2003.

PALA, İskender, “Mi'râciye”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yay., c. VI, İstanbul 1986, s. 373

PEKOLCAY, Necla -Selçuk Eraydın- Mustafa Tahralı- Mustafa Uzun-Husrev Subaşı, *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Ktbv., Yay., İstanbul 1994.

SAFÂYÎ, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nu. 2549.

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi, Çev. Mehmed Sofuoğlu, c. I-XVI, Ötüken Yay., İstanbul 1989.

SEFERCİOĞLU, M. Nejat, *Nev'î Dîvânı'nın Tahlîli*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

SEYİTHANOĞLU, Kenan, *Süleyman Nahîfî ve Hicretü'n-nebîsi*, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, (Yayınlanmamış Tez), İstanbul 1970.

SÜREYYA, Mehmed, *Sicilli Osmânî*, c. I-VI, İstanbul 1308–1315.

ŞEMSEDDİN Sâmi, *Kâmûs-ı Türkî*, Der-Sa'âdet 1317 (1899), s. 1373.

ŞENER, Halil İbrahim, *Türk İslâm Edebiyatı*, Rağbet Yay., İstanbul 2003.

ŞENER, Halil İbrahim, “Âsâr-ı Kemâl'de Yer Alan Manzum Esmâü'l-Hüsna", *İlahiyat Fak. Dergisi IV*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yay., İzmir 1987, s. 227-240.

TARLAN, Ali Nihad, “Na'tlar Arasında”, *Hilâl*, c. IV, S. 44, Ankara 1964, s. 3.

ULUDAĞ, Süleyman, “Bâtın ilmi”, *DİA*, c. V, İstanbul 1992, s. 188–189.

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., 3. Baskı, İstanbul 1997.

USLUER, Zekeriya, *Süleyman Nahîfî Hayatı, Eserleri ve Hilyetü'l-Envâr'ı*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1994.

ÜNLÜTÜRK, Nesrin, *Hâşimî Emîr Osman Dîvançesi (Metin-Muhtevâ-Tahlil)*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2004.

YAZIR, Elmalılı Muhamed Hamdi, *Hak Dînî Kur'ân Dili*, c. I-X, 3. Baskı, İstanbul 1982.

YENİTERZİ, Emine, *Divan Şiirinde Na't*, TDV Yay., Ankara, 1993.

YENİTERZİ, Emine, “Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları-Esmâ-i Nebî”, *1-7 Ekim 1990 Kutlu Doğum Haftası II*, TDV Yay., Ankara 1992.

YAVUZ, Salih Sabri, “Mi'râc”, *DİA*, c. XXX, İstanbul 2005, s. 132–135.

YILDIRIM, Suat, “Besmele”, *DÍA*, İstanbul 1992, C. V, s. 533

YÖNDEM, Ali Cânib, “Süleyman Nahîf” *Hayat Mecmuası*, c. I, S. 22, s. 6.